

Lasten lomatoiminnan vaikutuksia lasten ja perheiden arkeen ja hy- vinvointiin

Susanna Ruiz
Hanna Taipale

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Lasten lomatoiminnan vaikutuksia lasten ja
perheiden arkeen ja hyvinvointiin Lasten
lomatoiminnan vaikutuksia lasten ja
perheiden arkeen ja hyvinvointiin**

Hanna Taipale, Susanna Ruiz
Sosionomi
Opinnäytetyö
Tammikuu, 20202020

Hanna Taipale, Susanna Ruiz

Hanna Taipale, Susanna Ruiz

Lasten lomatoiminnan vaikutuksia lasten ja perheiden arkeen ja hyvinvointiin

Vuosi 20202020

Sivumäärä 138

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia lasten lomatoiminnalla on lasten, nuorten sekä heidän perheidensä arkeen ja hyvinvointiin. Työssä on analysoitu ja raportoitu palautteet, jotka on kerätty lasten ja nuorten tuettua lomatoimintaa järjestävien yhteistyöjärjestöjen leiriläisiltä ja heidän huoltajiltaan. Lisäksi työssä on haastateltu Lasten Kesä ry:n leiriohjaajia ja leiriläisten vanhempia. Lasten Kesä ry toimi opinnäytetyön tilaajana, ja raportin tuloksia on käytetty osana Sosiaali- ja terveysjärjestö STEA:n rahoituksen hakemista.

Opinnäytetyö on toteutettu monimetelmätutkimuksena, jossa on yhdistetty kvalitatiivinen sekä kvantitatiivinen tutkimusote. Tutkimusaineisto koottiin järjestöjen leiriläisiltä ja heidän huoltajiltaan keräämistä palautteista sekä haastattelemalla Lasten Kesä ry:n leiriohjaajia sekä leiriläisten huoltajia. Haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluina elokuussa 2019. Haastatteluissa selvitettiin, millaisia kokemuksia leiriohjaajilla ja leiriläisten huoltajilla oli leirien vaikutuksista perheiden hyvinvointiin. Haastatteluaineiston analysoinnista syntyneitä teemoja olivat leiriohjaajien osalta resurssit ja lasten leirikokemukset. Näiden lisäksi syntyneitä teemoja olivat lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet ja vaikutukset arjessa leirin jälkeen. Vanhempien osalta haastatteluissa nousi esiin lasten leirikokemusten merkityksellisyys ja leirin vaikutukset lasten ja perheiden arkeen leirin jälkeen. Palautelomakkeista nousseita teemoja olivat lasten hyvinvoinnin sijoittuminen vanhempien omien tarpeiden ja hyvinvoinnin edelle, lasten positiiviset leirikokemukset sekä leiriohjaajien merkitys lapsille. Tuloksia peilaamme Erik Allardtin hyvinvointiteoriaan.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että lasten lomatoiminta on merkityksellinen tekijä lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvoinnin vahvistumisen näkökulmasta. Lasten leirikokemukset vaikuttivat positiivisella tavalla heidän arjessaan myös leirin jälkeen. Lapset olivat iloisempia, ja he olivat oppineet uusia taitoja. Lisäksi he olivat saaneet ystäviä sekä lisää itseluottamusta. Leirien vaikutukset näkyivät myös vanhempien hyvinvoinnin kokemuksessa muun muassa parisuhteen vahvistajana ja mahdollisuutena olla töissä rauhallisesti mielin. Vanhemmat kertoivat leirien antavan heille omaa aikaa ja sitä kautta jaksamista arkeen. Tulosten perusteella leiritoiminta näytti tukevan lapsen ja koko perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia jokaisella hyvinvoinnin ulottuvuudella.

Asiasanat: Ennalta ehkäisevä lastensuojelu, hyvinvointi, lomatoiminta

Hanna Taipale, Susanna Ruiz

Hanna Taipale, Susanna Ruiz

The impact of children's holiday activities on the daily lives and well-being of families

Year 20202020

Pages

11438

The purpose of this thesis was to find out what was the impact of children's holiday activities on the daily life and well-being of children, young people and their families. This thesis analyzes and reports the feedback that was collected from campers (and their guardians) who have participated in summer camps organized by co-operative organizations that provide support for children and adolescents. In addition, the camp instructors of Lasten Kesä's association and guardians of the campers were interviewed. Lasten Kesä association commissioned the thesis and the results of the report have been used as part of applying for funding from STEA. The thesis has been implemented as a multi-method research, combining qualitative and quantitative research approaches. The research material was collected from the feedback collected by the NGOs' campers and their caregivers and by Lasten Kesä's by camp instructors and caregivers. The interviews were conducted as telephone interviews in August 2019. The interviews explored the experiences camp leaders and caregivers had on the effects of camps on family well-being. The themes that emerged from the analysis of the interview material were resources and camp experiences for the camp instructors. In addition to these, the emerging themes were the individual needs of children and families and the impact they had on their daily lives after the camp. For the parents, the interviews highlighted the importance of children's camp experiences and the impact of the camp on the daily lives of children and families after the camps. The themes that emerged from the feedback questionnaires were; the prioritization of children's well-being over the parents' own needs and well-being, the positive camp experiences for the children, and the importance of the camp counselors for the children.

The results suggest that children's holiday activities are a significant factor in the well-being of children and young people and their families. Children's camp experiences had an positive impact on their daily lives after the camps. The children were happier and had learnt new skills. In addition, they had made friends as well as increased their self-confidence. The effects of the camps were also reflected in the experience of parental well-being, among other things, as a strengthening of the relationship and the opportunity to work at peace. Parents reported that the camps gave them their own time and, through that, increased ability in coping with everyday life. Based on the results, the camp activities seemed to support the overall well-being of the child and the whole family.

Keywords: Holiday activities, preventive child protection, welfare

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Tutkielman tausta.....	8
2.1	Lasten tuettu lomatoiminta Suomessa	8
2.2	Lasten Kesä ry:n leiritoiminta	9
3	Hyvinvoinnin ulottuvuudet	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
3.1	Lapsiperheiden hyvinvointi	13
3.2	Lasten ja nuorten hyvinvointi	16
4	Ennaltaehkäisevä lastensuojelu hyvinvointia turvaamassa	19
5	Kolmannen sektorin asema sosiaalipalvelujen tuottajana ja hyvinvoinnin edistäjänä	21
5.1	Sosiaalialan järjestöjen tulevaisuudennäkymiä.....	23
5.2	Järjestöyhteistyö.....	25
6	Tutkielman toteutus	27
6.1	Määrällinen tutkimusmenetelmä.....	28
6.1.1	Aineiston keruu	29
6.1.2	Sisällön analyysi	31
6.2	Laadullinen tutkimusmenetelmä.....	32
6.2.1	Aineiston keruu	33
6.2.2	Sisällön analyysi	34
7	Kesäleirikokemuksia lasten, vanhempien ja leiriohjaajien näkökulmasta	36
7.1	Järjestöjen keräämä palaute.....	36
7.2	Vanhempien arvio leirien tarjoamasta tuesta.....	37
7.3	Leirien merkitys lapsen yksinoloon	40
7.4	Lasten leirikokemukset ja niiden merkitys	44
7.4.1	Kokemukset	45
7.4.2	Vertaisryhmän merkitys	48
7.4.3	Ohjaajien merkitys	50
7.5	Teemahaastattelut.....	52
7.6	Ohjaajien kokemukset leirien merkityksestä.....	53
7.6.1	Jokainen lapsi tarvitsee erityistä tukea	53
7.6.2	Elämyksiä ja uuden oppimista leireillä	56
7.6.3	Tavoitteellista ohjaustyötä	59
7.6.4	Hyödyt arjessa leirien jälkeen	62
7.6.5	Haasteena riittävät resurssit.....	66
7.7	Vanhempien näkemys leirien tarjoamasta tuesta perheiden arjessa	69
7.7.1	Leiri mahdollistaa vanhemman työssäkäynnin sekä ehkäisee lapsen yksinäisyyttä ja yksinoloa	69

7.7.2	Leirin tarjoamat aktiviteetit ja sosiaaliset suhteet merkityksellisiä	71
7.7.3	Arki leirien jälkeen	74
7.7.4	Vanhempien palaute ja kehittämissuhteet	76
8	Eettisyys ja luotettavuus	79
8.1	Validiteetti	80
8.2	Reliabiliteetti	80
8.3	Tutkielman luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä	81
9	Johtopäätökset	84
9.1	Having (elintaso)	85
9.2	Loving (yhteisyyssuhteet)	87
9.3	Being (itsensä toteuttamisen muodot)	90
9.4	Doing (mielekäs ja vastuullinen toiminta)	92
9.5	Yhteenveto	93
10	Pohdinta ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet	96
	Lähteet	100
	Kuviot	113
	Liitteet	115

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme selvitimme lasten tuetun lomatoiminnan vaikutuksia perheiden hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Selvitimme vaikutuksia tuettua lomatoimintaa järjestävien kolmannen sektorin toimijoiden kesäleireillä olleiden lasten ja heidän perheidensä sekä leiriohjaajien kokemusten kautta. Opinnäytetyö toteutettiin monimenetelmätutkimuksena, jossa yhdistettiin kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote. Aineistoa kokosimme sekä järjestöjen asiakkailleen tekemien palautekyselyjen vastauksien kautta että haastattelemalla Lasten Kesä ry:n leireille osallistuneiden lasten vanhempia ja leiriohjaajia lomatoiminnan vaikutuksista.

Lasten ja nuorten lomatoiminta on osa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Ehkäisevän lastensuojelun avulla turvataan ja edistetään lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Tutkimuskysymyksemme ”minkälaisia vaikutuksia kesäleiritoiminnalla on lasten ja heidän perheidensä arkeen ja hyvinvointiin” kuvaa myös sitä, mitkä ovat tuetun lomatoiminnan tavoitteet: Toiminnan keskiössä on lasten hyvinvoinnin edistäminen, mutta tavoitteena on tukea koko perheen hyvinvointia kokonaisvaltaisesti.

Aluksi avaamme opinnäytetyömme taustaa ja tarkoitusta. Kerromme lasten tuetusta lomatoiminnasta, mitä tuettu lomatoiminta pitää sisällään ja ketkä sitä järjestävät. Tämän jälkeen kerromme pääyhteistyökumppanimme Lasten Kesä ry:n leiritoiminnasta, tavoitteista ja historiasta. Opinnäytetyömme keskeisenä käsitteenä on hyvinvointi, jota tässä työssä määrittellemme Allardtin hyvinvointiteorian mukaan. Pohdimme hyvinvointia ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä keskitymme lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin tarkemmin.

Nostamme työssämme esiin ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulman, lomatoiminnan ennaltaehkäisevät vaikutukset syrjäytymisen ehkäisyyn ja lastensuojelun asiakkuuteen, ja sitä kautta lasten ja perheiden hyvinvointiin. Lisäksi kerromme kolmannen sektorin roolista suomalaisten sosiaalipalvelujen tuottajana ja hyvinvoinnin edistäjänä.

Teoriaosuuden jälkeen keskitymme kuvaamaan opinnäytetyön toteuttamista ja kerromme muun muassa monimenetelmätutkimuksen tekemisestä, aineiston keruusta ja analyysistä. Analyysin tuloksia esittelemme portaittain. Aluksi käymme läpi määrällisen osuuden eli lomakevastauksista esiin nostamamme johtopäätökset. Esittelemme aluksi vanhempien ja tämän jälkeen lasten näkökulman leirin tuottamista vaikutuksista. Tämän jälkeen siirrymme teema-haastatteluiden analyysiin esittelemällä ensin ohjaajien haastatteluiden kautta muodostetut johtopäätökset, jonka jälkeen vuorossa ovat vanhempien haastattelut. Analyysien tulosten esittelyn jälkeen pohdimme opinnäytetyön eettisyyttä, laatua ja luotettavuutta. Johtopäätöksissä kerromme leiritoiminnan vaikutuksista lasten ja heidän perheidensä arkeen ja hyvinvointiin ja käymme läpi sitä, kuinka leiritoiminnan avulla on mahdollista lisätä hyvinvointia Al-

lardtin kolmijaon mukaisesti hyvinvoinnin kaikilla ulottuvuuksilla. Lopuksi pohdimme millä tavoin kesäleiritoimintaa voisi kehittää, tuomme esille, millaisia ajatuksia opinnäytetyö meissä herätti ja tarkastelemme lyhyesti muutamia mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Tutkielman tausta

Lähdimme tiedustelemaan eri järjestöiltä tarvetta opinnäytetyölle. Hanna Mäkinen lastensuojelujärjestö Lasten Kesä ry:ltä ehdotti aiheeksi lasten lomatoiminnan vaikutusten arviointia, johon sisältyisi vuonna 2019 lasten ja nuorten tuettua kesäleiritoimintaa järjestävien yhteistyöjärjestöjen leiriläisiltä ja heidän vanhemmiltaan kerättyjen palautteiden analysointi. Analyysin perusteella esiin nousutta tietoa oli tarkoitus käyttää apuna hakiessa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n rahoitusta yhteistyöjärjestöjen kesäleiritoiminnalle.

Opinnäytetyömme aineistoa kerättiin kahdessa osassa: Ensimmäisenä valmistui lasten tuettua lomatoimintaa järjestäville yhteistyöjärjestöille näiden yhteisen palautekyselyn perusteella tuotettu raportti lasten ja vanhempien kokemuksista leiritoimintaan liittyen (Liite 1). Seuraavassa vaiheessa haastattelimme opinnäytetyömme tilaajan Lasten Kesä ry:n kesäleireillä vuonna 2019 olleiden lasten huoltajia sekä leireillä työskennelleitä ohjaajia selvittääksemme heidän kokemustaan leirien vaikutuksista pintaa syvemmältä.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä oli selvittää, minkälaisia vaikutuksia kesäleiritoiminnalla on lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä arkeen ja hyvinvointiin. Selvitys toteutettiin analysoimalla järjestöjen yhteisesti palautekyselyjen avulla keräämä aineisto, tekemällä järjestöille erillinen raportti (Liite 1) sekä analysoimalla teemoittain niin leireille osallistuneiden lasten huoltajien kuin leirien ohjaajienkin haastattelut. Analyysien tuloksia peilasimme Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan.

2.1 Lasten tuettu lomatoiminta Suomessa

Lasten ja nuorten lomatoiminta katsotaan osaksi ennaltaehkäiseviä lastensuojelutoimia. Ehkäisevän lastensuojelun avulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta silloin, kun lapsi tai hänen perheensä eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 3:28 §:n mukaisia lomanviettopalveluja ja tukea lomanvieton järjestämiseen annetaan perhetilanteen, pitkäaikaisen sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella. Leirille voi hakea myös ilman tuen tarvetta, silloin leiri maksetaan kokonaan itse. Myös lastensuojelulain kunnilta velvoittamat lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat ottavat kantaa lasten ja nuorten lomatoiminnan järjestämiseen (lastensuojelulaki 417/2007 3:3 §).

Lasten lomatoiminnalla vahvistetaan vanhempien ja lasten jaksamista arjessa sekä mm. tarjotaan lapsille ja nuorille sellaisia kokemuksia, joihin kaikilla ei muutoin olisi mahdollisuutta.

Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia tukevana toimintana nähdään myös esimerkiksi liikunta, sosiokulttuurinen ja luova toiminta sekä monenlaiset kulttuurisia toteuttavat toimintamuodot (Ehkäisevä lastensuojelu 2015; Taskinen 2007, 10-11).

Järjestöt, jotka tuottavat tuettua leiritoimintaa, eivät sulje toiminnan ulkopuolelle niitä perheitä ja lapsia, jotka eivät tukeen ole oikeutettuja. Leireillä niin avoin kuin tuettu leiritoiminta kulkevat käsi kädessä. Avoin leiritoiminta tarkoittaa itse maksettua leiriä ja tuetussa leiritoiminnassa perheet maksavat vain osan leirimaksusta mikä mahdollistuu Veikkauksen lomatuelle. Samanaikaisesti mahdollistuu esimerkiksi saman perheen eriasteisen tuen tarpeessa olevien lasten osallistuminen yhdessä leirille. Veikkauksen myöntämää lomatukea varten leirihakemukset pisteytetään ja tukea myönnetään taloudellisin, terveydellisin ja sosiaalisin perustein. Pääosin leiripaikat täytetään hakemusten perusteella, mutta mikäli leiripaikkoja jää, avoimille leireille osallistujat valitaan ilmoittautumisjärjestyksessä. (Lomatuen myöntäminen 2019.)

Käytännössä lähes kaikkien järjestöjen lomapaikat täyttyvät nykyisellään nopeasti, ja tulijoita leireille olisi selvästi enemmän kuin leireillä on paikkoja. Lisäksi Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä sosiaalisesta lomatoiminnasta (Selvitys sosiaalisesta lomatoiminnasta 2019, 21) todetaan, että kohderyhmien liian tarkka rajaaminen luo riskin lomatoiminnan muuttumisesta interventioiksi, jolloin haasteena on ennaltaehkäisevän toiminnan muotoutuminen korjaavaksi toiminnaksi, jonka järjestäminen sinällään ei kuulu lomajärjestöjen toimenkuvaan. Kumpikin yllä kirjoitetuista toteamuksista vahvistaa käsitystä siitä, että lasten lomatoiminnan ja leiripaikkojen tarve on kasvava, eikä tarjonta määrällisesti vastaa kysyntään.

2.2 Lasten Kesä ry:n leiritoiminta

Lasten Kesä ry on 1952 perustettu lastensuojelujärjestö, jolla on pitkät perinteet. Ensimmäisestä toimintavuodesta alkaen sittemmin Veikkauksen kanssa yhdistynyt Raha-automaattiyhdistys oli mukana rahoittamassa Lasten Kesä ry:n toimintaa. Muita rahoittajia olivat mm. kunnat, yksityishenkilöt sekä liike- ja teollisuuslaitokset. (Honka-Hallila 2002, 11.)

Jo 50-luvulla Lasten Kesä ry:n lomatoimintaan osallistuneiden lasten kuvattiin olevan lähtöisin hyvin erilaisista taustoista. Osan lapsista kerrottiin olleen kilttejä ja tottelevaisia, mutta osa oli joutunut taistelemaan huomiosta. Leireillä panostettiin rutiinien luomiseen, yhteiseen, ohjattuun tekemiseen sekä terveelliseen ruokailuun. (Honka-Hallila 2002, 22-24.) Toimintaa kehitettiin ja henkilöstöön valittiin eri alojen edustajia. Kesälomaansa Lasten Kesä ry:n toimipaikoissa viettävät lapset valittiin jo tällöin pitkälti sosiaalisin perustein, mutta silloinkin osa heistä tuli omakustanteisesti. Lapset viettivät leireillä pitkiä aikoja, usein koko kesän. Toiminta laajeni koko 60-luvun ajan. (Honka-Hallila 2002, 27-31.) Seitsemänkymmentäluvulla leirien henkilöstöön alettiin kiinnittää entistä suurempaa huomiota. Vuonna -74 suurimman osan

ohjaajista todettiin olevan korkeakoulu- ja muita opiskelijoita, mutta suurena haasteena pidettiin kokeneen ja pysyvän henkilökunnan puutetta. Henkilökunnan koulutuksen merkitys kasvoi ja vastuuta alettiin jakaa. Vuonna 1980 iso osa ohjaajista oli koulutukseltaan opettajia tai lastentarhanopettajia tai näiden alojen opiskelijoita. (Honka-Hallila 2002, 42-43.) Akkijärven maisemiin Hauholle Lasten Kesän lomakylä rakentui vuonna 1983 ja ensimmäiset leirit ”Akkiksella” vietettiin kevättalvella 1984. (Honka-Hallila 2002, 54-55.)

Nykyisin Lasten Kesä ry:n järjestämä lasten lomatoiminta on Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA:n tukemaa laadukasta ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, jolla on vaikutusta leiriläisen sekä hänen perheensä hyvinvointiin. Leirit ovat avoimia kaikille eikä lapsella tai hänen perheellään tarvitse olla lastensuojelun asiakkuutta.

Leiripaikat jaetaan hakemusten perusteella. Lomatukea varten hakemukset pisteytetään, ja tuki myönnetään taloudellisin, terveydellisin ja sosiaalisin perustein. Taloudellisten perusteiden painotus pisteytyksessä on 45 %. Tukea voidaan myöntää, mikäli talouden nettotulot ovat korkeintaan 1000 € kuukaudessa kutakin perheenjäsentä kohti. Korkeammatkaan nettotulot eivät ole esteenä tuen myöntämiselle, mikäli sosiaaliset tai terveydelliset perusteet sitä puoltavat. (Lomatuen myöntäminen 2019.) Taloudellisten seikkojen lisäksi lomatuen myöntämistä harkitaan myös sosiaalisen ja terveydellisen tilanteen perusteella. Hakemuksia pisteytettäessä sosiaalisten perusteiden painotus on 33 ja terveydellisten 22 prosenttia. Sosiaalisia perusteita tuella ovat mm. perhesijoitus, adoptio, lapsen haasteet esimerkiksi koulussa tai päivähoitossa, vanhemman yksinhuoltajuus tai työttömyys, tai lapsen hoitopaikan puuttuminen koulujen ja päiväkotien loma-aikoina. Lisäksi lapsen kanssa työskentelevän tahon, kuten perheyöntekijän, sosiaaliohjaajan, opettajan, lastentarhanopettajan tai sosiaalityöntekijän puolto hakemuksessa katsotaan aina perusteeksi tuen myöntämiselle. Terveydellisiä perusteita voivat olla joko lapsen tai nuoren omat, heidän vanhempiansa tai sisarustensa sairaudet, jotka vaikuttavat perhetilanteeseen. Vaikutusta arvioidaan esimerkiksi sairauden tai diagnoosin aiheuttamien kulujen näkökulmasta, tai mikäli leirille osallistuminen voidaan katsoa kuntouttavaksi toiminnaksi. Terveydellisenä perusteena voi olla myös tilapäinen tilanne, kuten pienemmän sisaruksen syntymä tai vanhemman kipsattu käsi. Hakemusten tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja lapsen kanssa työskentelevälle leiriohjaajalle välitetään vain leirin kannalta tarpeellinen tieto. Laadukkaan leiritoiminnan toteuttamista pyritään varmistamaan sillä, että leiriohjaajilla on ajankohtaista tietoa lapsen mahdollisesta lääkityksestä, sairaudesta tai esimerkiksi käytökseen liittyvistä haasteista. (Lomatuen myöntäminen 2019.)

Ilman lomatukea leireille voi hakea suoraan, mutta hinta on tällöin kaksinkertainen. Lomatukea saadakseen lapsen kansalaisuudella ei ole merkitystä. Tukea voidaan kuitenkin myöntää vain yksityisessä kotitaloudessa asuville lapsille ja nuorille, joiden asuinosoite on suomalainen. Täten tukea ei voida myöntää ammatillisessa laitoshoidossa asuville lapsille. Leiripaikat

täytetään hakemusten perusteella, mutta mikäli vapaita paikkoja jää, täytetään ne ilmoittautumisjärjestyksessä. (Lomatuen myöntäminen 2019.) Käytännössä kysyntä Lasten Kesä ry:n järjestämälle leiritoiminnalle on kuitenkin suurempaa kuin tarjonta eikä leiripaikkoja riitä kaikille halukkaille.

Leirejä järjestetään koulujen loma-aikoina ja viikonloppuisin ympäri vuoden. Lisäksi Lasten Kesä ry järjestää päiväleiritoimintaa Helsingissä ja Vantaalla. Uusin toimintamuoto ovat STEA-rahoitteisen Leiritoiminta perheitä tukemassa -hankkeen järjestämät perheleirit vuosina 2017-2020. Hanke on osa Kaikille eväät elämään -avustusohjelma eriarvoisuuden vähentämiseksi. (Lasten Kesä ry 2016.)

3 Hyvinvointi

Seuraavissa luvuissa paneudumme siihen, mitä hyvinvointi on avaamalla hyvinvoinnin käsitettä Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan tukeutuen, nostamme esiin hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja siihen vaikuttavia tekijöitä niin lasten ja nuorten kuin lapsiperheidenkin näkökulmista ja tuomme esiin sen, kuinka lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia pyritään turvaamaan ja vahvistamaan Suomessa myös lakisääteisesti.

Hyvinvointivaltion arvopohja on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen vahva. Hyvinvointivaltion legitimitetti Suomessa perustuu siihen, että pääosa väestöstä luottaa järjestelmän sekä toimivan että se kohtelevan ihmisiä tasavertaisesti ja oikeudenmukaisesti. (Saikkonen, Karvonen & Kestilä 2019, 333.) Hyvinvointieroja kuitenkin esiintyy kaikilla osa-alueilla: sekä elinoloissa, terveydessä että koetussa hyvinvoinnissa, ja eroihin vaikuttavat niin sosioekonominen asema (tulot ja koulutus), pääasiallinen toiminta, sukupuoli kuin etninen tausta (Saikkonen, Karvonen & Kestilä 2019, 334). Lasten ja nuorten terveys ja muu hyvinvointi ovat liitoksissa perheen sosiaaliseen asemaan, joka puolestaan vaikuttaa pitkälle heidän hyvinvointiinsa ja toimeentuloonsa myös aikuisiässä (Saikkonen, Karvonen & Kestilä 2019, 335).

Kokemus hyvinvoinnista on kuitenkin subjektiivinen ja yksilöllinen eikä kokemus hyvinvoinnista jakaudu tasaisesti ihmisten kesken. Vaikka olosuhteet ulkoisesti olisivat samankaltaiset, koetaan niiden tuottama hyvinvointi vaihtelevasti. (Bardy 2009, 234.) Yksimielisyyttä ei ole myöskään siitä, mitä hyvinvoinnilla tarkoitetaan, ja siksi sen mittaaminen on varsin monimutkaista. Jaettu mielipide siitä, että hyvinvointi on moniulotteinen käsite, jonka mittaaminen yhdellä mittarilla on mahdotonta, on kuitenkin yhteinen. (Hyvinvoinnin mittaaminen 2019.)

3.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Opinnäytetyössämme peilaamme hyvinvoinnin käsitettä Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan, jonka mukaan ihmisen hyvinvointia määrittää se, kuinka hyvin hänen perustarpeensa tu-

levat tyydytetyiksi. Elintason (having) liittyviä osatekijöitä Allardtin mukaan ovat muun muassa taloudelliset resurssit, asuinolosuhteet, koulutus, terveys sekä työ ja työolosuhteet. Sosiaalisia suhteita (loving) ovat perheeseen, ystäviin ja paikallisyhteisöihin liitoksissa olevat ihmissuhteet. Itsensä toteuttaminen (being) puolestaan kattaa mm. mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, poliittiset vaikuttamismahdollisuudet sekä vapaa-ajan toimintaan liitoksissa olevat mahdollisuudet. (Allardt 1976, 38-39.) Viimeiseen voidaan myös lisätä alakohta doing, jolla Allardt viittaa positiiviseksi koettuun toimintaan ja tekemiseen (Allardt 1993).

Vaikka hyvinvoinnin ulottuvuuksia ei voidakaan täysin erottaa toisistaan, on hyvinvointia usein tutkittu taloudellisesta näkökulmasta. Toimeentulon kokemista riittäväksi voidaan pitää myös yleisenä hyvinvoinnin mittarina (Kaikkonen, Mäki, Hakulinen-Viitanen, Markkula, Wikström, Ovaskainen, Virtanen & Laatikainen 2012, 48). Viime vuosina keskusteluissa on nostettu vahvasti esille lapsiperheköyhyys ja sen torjuminen. Samaan aikaan lapsiperheiden köyhyys on kasvanut 1990-luvulta alkaen ja erityisen vaikeassa asemassa voidaan katsoa olevan sekä monilapsisten että etenkin yhden huoltajan perheiden (Toimeentulo 2019; Moisio, Mikkilä, Ilmankunas, Mäkinen & Saikkonen, 2016, 5).

Suomessa köyhyys on absoluuttisen köyhyyden sijasta yhä pääosin suhteellista köyhyyttä, jolloin biologiset perustarpeet saadaan turvattua, mutta ihminen on kykenemätön osallistumaan yhteiskunnan toimintaan yleisesti odotetulla tavalla tai saavuttamaan minimiksi katsottua elintasoa taloudellisten resurssien puutteen vuoksi (Toimeentulo 2019; Karvonen, Mäntylä & Salmi 2016, 7-8). Taloudellinen toimeentulo on keskeinen osatekijä hyvinvointia määrittäessä ja siinä koetut haasteet ovat yhteydessä moniin muihin hyvinvointiin liittyviin ongelmiin (Kaikkonen, ym. 2012). Hyvinvoinnissa onkin kyse sekä elintasosta että elämänlaadusta (Helne, Julkunen, Kajanoja, Laitinen-Kuikka, Silvasti & Simpura 2003, Kempin & Kittilän 2011, 168 mukaan).

Allardtin mukaan hyvinvointi käsitteenä (1976, 149) kuvaa tilaa, jossa ihmisellä on mahdollisuus täyttää niin elämisen tasoon kuin sen laatuun liittyvät perustarpeensa. Vaikka hyvin suuri osa huono-osaisuudesta, syrjäytymisen kokemuksista ja niiden moninaisista osa-alueista liittyy riittämättömään taloudelliseen pärjäämiseen, on toisaalta samalla kyse yhtä lailla ihmisten itsensä, sekä muiden ihmisten heihin kohdistamista mielikuvista, odotuksista, niiden puutteesta ja asenteista. Taloudellisen pärjäämisen lisäksi yhtä tärkeää on huomioida sosiaalisten suhteiden laatu ja määrä. (Saari 2016, 10).

3.2 Lapsiperheiden hyvinvointi

Lapsiperheessä vanhempien ja lasten hyvinvointi ovat kiinteästi nivoutuneet toisiinsa niin terveydellisten, taloudellisten kuin vapaa-aikaan ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuksiin liittyvien osatekijöiden osalta. Vanhempien hyvä taloudellinen tilanne mahdollistaa lapsille muun muassa sosiaalisia ja materiaalisia hyvinvoinnin kokemuksia, mikä lisää lasten hyvinvointia. Lasten voidessa hyvin myös vanhempien hyvinvoinnin kokemus lisääntyy.

Hyvinvointi muodostuu terveyden, koetun hyvinvoinnin ja materiaalisen hyvinvoinnin varaan. Materiaalisen hyvinvoinnin kokemukseen vaikuttaa taloudellinen tilanne sekä tyytyväisyys omaan elämään. Materiaali voi lisätä hyvinvointia vain tiettyyn pisteeseen asti. Kun riittävä elintaso on saavutettu, hyvinvoinnin kokemusta lisäävät ihmissuhteet, osallisuuden kokemus ja mielekäs tekeminen. (Allardt 1976; Vaarama ym. 2010.) Vaikka suomalaisten hyvinvointi on viime vuosikymmenten aikana parantunut, ovat hyvinvointierot eri väestöryhmien välillä kasvaneet. Tuloerot ovat aiempaa suurempia ja työttömien ja toimeentulotuen varassa olevien köyhyys on lisääntynyt. (Vaarama ym. 2010). Vuonna 2017 tehdyn kouluterveyskyselyn aineiston perusteella todettiin, että erot toimeentulokokemuksissa ovat systemaattisesti yhteydessä hyvinvointiin. Lasten ja heidän perheidensä hyvinvointi on heikompaa kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla niissä perheissä, joissa huoltaja arvioi perheen toimeentulon hankalaksi. Myös palvelujen käyttö on tällaisissa perheissä suurempaa, mutta samanaikaisesti niiden saatavuus heikompaa silloin kun perheessä koetaan toimeentulo-ongelmia. (Salmi & Kestilä 2019, 3.)

Suomessa lapsiköyhyys lähti alenemaan 1960-luvulla ja suunta jatkui samana vuoteen 1994, jolloin lapsiköyhyys oli enää 4,5 prosenttia (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 105). Köyhyysaste alkoi nousta jälleen 1995. Ylimmillään lapsiköyhyysaste oli vuonna 2007, jolloin se oli 18,8 prosenttia. Lapsiköyhyyden kasvuun liittyivät sekä poliittiset päätökset verotuksesta ja tulonsiirroista, mutta myös yleiseen tuloerojen kasvuun, joka vuosina 1995-2007 oli Suomessa OECD-maiden suurinta. Vuoden 2007 jälkeen lapsiköyhyys kääntyi jälleen laskuun, mutta kohta vuonna 2012 alkoi taas nousta. Vuonna 2014 lapsiköyhyys oli 11,7 prosenttia. (Salmi & Kestilä 2019, 7.) Vuonna 2017 Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaan lasten pienituloisuusaste oli 11,1 prosenttia. Se, kuinka moni lapsi kokee lapsiperheköyhyyttä, riippuu laskentatavasta. Tulonjakotilaston mukaan köyhyys koskettaa 119 000 lasta, kun Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laskutavan mukaan määrä on 150 000 lasta, joka tekee 13,9 prosenttia. THL:n mittaustavan mukaan määrä on samalla ennätysellisellä tasolla kuin se oli vuonna 2007. Köyhyys työssä käynnistä huolimatta koskettaa ilmiönä etenkin lapsiperheitä. (Partio 2019.) Köyhissä lapsiperheissä aikuisen työ ei välttämättä olekaan parasta sosiaaliturvaa eikä koulutus enää suojaa köyhyydeltä. Korkeakoulutettuja huoltajia on köyhissä lapsiperheissä aiempaa enemmän, ja monen huoltajan työura on osa-aikaista pätkätöitä ja/tai huonosti pal-

kattua. Toimeentulo-ongelmat koskettavat suurta osaa lapsiperheistä ja heijastuvat hyvinvointiin monella tavalla. (Salmi ym. 2016, 68.)

Mitä pienemmät tulot perheellä on, sitä vaikeampaa on ylläpitää yhteiskunnassa vallitsevaa normaalia elintasoa ja elämäntapaa. Elintason nousu vaikuttaa siihen, mitä yhteiskunnassa katsotaan tarvittavan normaaliin elämään. Taloudellinen eriarvoisuus ilmenee lasten arjessa toimintamahdollisuuksien eroina. Perheen pienituloisuus voi johtaa lasten syrjimiseen ja kiusaamiseen, kun lapset erottelevat toisiaan esimerkiksi pukeutumisen ja tavaroiden omistamisen pohjalta tai jos eivät voi osallistua maksullisiin harrastuksiin. Köyhyys nivoutuu tiukasti syrjäytymisriskeihin ja sillä on taipumus periytyä. (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2014, 86-91.)

Taloudellisia vaikeuksia koetaan erityisesti monilapsisissa ja yhden huoltajan perheissä. Vanhemmat kuormittuvat taloudellisten vaikeuksien johdosta, joka vaikeuttaa vanhempien jaksamista ja selviytymistä lapsiperheen arjessa. Tämä näkyy myös lastensuojelussa, sillä vanhempien jaksamattomuus on usein lastensuojelun asiakkuuden taustalla. (Hiitola 2008). Vaikka hyvinvointikokemusten ja siinä koettujen vajeiden taustalla voi olla monenlaisia muitakin tekijöitä kuin toimeentulokokemukset, toimeentulon hankalaksi kokemisen yhteys hyvinvoinnin vajeisiin säilyy selvänä ja tilastollisesti merkitseväenä eri tekijöiden, kuten koetu terveyden, parisuhteeseen liittyvän tyytymättömyyden, eron, viimeksi kuluneen vuoden aikana perheessä koetun työttömyyden, vastaajan oman työttömyyden vastaushetkellä, yksinhuoltajuuden, vastaajan iän, koulutuksen ja lasten lukumäärän sekä lapsen terveyden haasteiden, vakioinnista huolimatta. (Salmi & Kestilä 2019, 34.)

Perheiden hyvinvointiin vaikuttavia tärkeitä osatekijöitä ovat työn lisäksi suhteet perheenjäseniin ja arki kotona. Ansiotyö voi antaa toimeentulon lisäksi parhaimmillaan hyviä voimaannuttavia sosiaalisia suhteita ja mielekästä toimintaa. Kotona tehtävä hoivatyö ja siellä vallitsevat tunnesuhteet muodostavat perhe-elämän ytimen ja näiden avulla lisäävät ja ylläpitävät hyvinvointia. Työajoilla ja -oloilla on suuri merkitys hyvinvoinnin kannalta. Niillä on suuri vaikutus vanhempien ajankäyttöön ja heidän voimavaroihinsa. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 38-40.)

Lapsiperheiden arjessa myös työssäkäyvät vanhemmat kokevat aikapulaa ja ovat huolissaan jaksamisestaan vanhempina. Lapsiperhekyselyyn (2012) vastanneista pienten lasten työssäkäyvistä vanhemmista miltei kolmasosa koki, että heillä on usein tai jatkuvasti liian vähän aikaa lapsilleen. Ajanpuutteen kokemukset olivat harvinaisempia koululaisperheissä, mutta niissäkin neljännes isistä ja viidennes äideistä koki työstä johtuvaa ajanpuutetta lasten kanssa. Kyselyyn vastanneet vanhemmat kokivat aikapulaa myös yhteisestä ajasta puolison kanssa. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 41-43.)

Ansiotyö sekä perhe-elämä vaativat aikaa ja fyysisiä sekä henkisiä voimavaroja. Ajanpuute ja jatkuva kiire kuormittavat perheiden jaksamista arjessa. Monet vanhemmista kokevat laiminlyövänsä kotiasioita työnsä vuoksi ja ovat huolissaan omasta jaksamisestaan. Perheen ja työn yhteensovittamisen haasteet ilmenevät myös riitoina puolisoitten välillä. Eniten tyytymättömyyttä aiheuttaa äideillä yhteisen ajan puute ja isillä sukupuolielämä. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 16-17.) Tyytymättömyys parisuhteeseen on voimakkaasti hyvinvoinnissa koettuja vajeita ennustava tekijä. Se kymmenkertaistaa riskin olla tyytymätön elämäänsä ja riski yksinäisyyden kokemiseen on parisuhteisiinsa tyytymättömillä äideillä ja isillä moninkertainen. Yli kaksinkertaisia ovat myös maksennukseen ja ystäväpiirin ulkopuolelle jäämisen tunteeseen liittyvät riskit. Jos äiti tai isä on tyytymätön parisuhteeseensa, riski perheen arjen sujumisesta enintään melko hyvin moninkertaistuu. (Salmi & Kestilä, 2019, 35-36.)

Myös huoltajan itse kokema terveys vaikuttaa siihen, kuinka hyvinvointivajeiden riskit kasvavat. Korkeintaan keskinkertaiseksi koettu terveys enemmän kuin nelinkertaistaa äitien ja lähes nelinkertaistaa isien riskin olla tyytymätön elämäänsä. Masennusriski äideillä kolminkertaistuu ja isillä 2,5-kertaistuu ja riski yksinäisyyden kokemuksiin on terveytensä huonoksi tai keskinkertaiseksi arvioivilla yli kaksinkertainen. Jos huoltaja kokee terveytensä hyvää heikompana, riski arvioida perheen arjen sujuvan enintään melko hyvin kaksinkertaistuu. (Salmi & Kestilä 2019, 36.)

Perheen sosioekonominen asema ja vanhempien voimavarat ovat myös yhteydessä palveluiden saatavuuteen ja kokemukseen palveluista saadun tuen riittämättömyydestä. Perheet, joiden tuen tarve olisi suurin ja jotka hyötyisivät siitä eniten, kokevat palveluista saadun tuen riittämättömänä. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 19.) Vanhemmat, joilla on riittävästi voimavaroja hakea apua, sitä yleensä myös saavat ja ne vanhemmat, jotka tarvitsisivat apua ovat usein haluttomia ottamaan sitä vastaan (Mäkelä 2019, 16; 33; Tuovinen-Kakko 2011, 20).

Arjen hyvinvointi vaikuttaa mielen hyvinvointiin. Kun elämässä on kaikki hyvin, arki sujuu ilman suurempia murheita ja on helpompi selvitä vastoinkäymisistä. Omaan hyvinvointiin voi vaikuttaa pienillä päivittäisillä asioilla. Hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa uni, liikunta, sosiaaliset suhteet ja mielekäs tekeminen. Nämä asiat tukevat ja ylläpitävät psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia. Relationaaliseen ihmiskäsitykseen perustuva kestävä hyvinvointi voidaan mm. Hirvilammin (2015, 81) mukaan ymmärtää elintason (having), toiminnan (doing), sosiaalisten suhteiden (loving) sekä läsnäolon (being) muodostamaksi kokonaisuudeksi, jolloin kestävää hyvinvointia edistävät kohtuullinen elintaso, mielekkääksi koettu tekeminen, merkitykselliset suhteet ja elävä läsnäolo.

Vanhempien taloudelliset vaikeudet, alkoholismi, terveysongelmat ja parisuhteen ongelmat vievät vanhempien aikaa ja energiaa lapsille suunnattavasta huomiosta ja hoivasta. Vastaa-

vasti myös hyvin toimeentulevissa perheissä vanhemmilla saattaa olla lapsille vähemmän aikaa kuin muissa perheissä, millä voi olla negatiivisia yhteyksiä lasten hyvinvointiin. Lasten hyvinvoinnin takaamiseksi perheet tarvitsisivat monenlaista tukea. (Lahikainen & Paavonen 2011.) Tukea perheet voivat hakea omalta läheisverkostoltaan ja lasten hyvinvointiin vaikuttavat oleellisesti vanhempien tekemät valinnat ja läsnäolo. Kuitenkin tukea tarvitaan myös yhteiskunnan rakenteista lähtien.

2000-luvulla suomalaisten syntyvyys on kääntynyt laskuun. YLE uutisoi 4.2.2020 Pohjoismaiden ministeriöneuvoston julkaisemasta ja Nordregionin toteuttamasta raportista, jonka kautta ilmenee sekä syntyvyyden että kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen laskeneen Suomessa enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Suomessa on Pohjoismaiden vanhin väestö ja alhaisin syntyvyys. ”Vauvakato” onkin herättänyt paljon keskustelua viime vuosina, mutta syntyvyyden suunta ei ole lähtenyt nousemaan, vaan jatkaa laskua. Vuonna 1990 yksi nainen synnytti keskimäärin 1,9 lasta, mutta nyt luku on enää 1,4. (Suomi on jäänyt muista Pohjoismaista jälkeen... 2019.) Vähiten lapsia on korkea-asteen koulutuksen saaneilla naisilla ja perusasteen koulutuksen saaneilla miehillä (Koskinen 2018, 179). Yhä useampi suomalainen ei haaveile perheellistymisestä, eikä koe vanhemmuutta ja perhe-elämää tavoittelemisen arvoiseksi. Osalla lapsettomuuteen liittyvät puolestaan terveydelliset syyt, kumppanin puuttuminen, pitkä kuluttautuminen, työelämän imu tai sen epävarmuus, alhaiset tulot tai muut syyt, joiden takia lasten hankkiminen koetaan vaikeaksi tai mahdottomaksi.

3.3 Lasten ja nuorten hyvinvointi

Lasten hyvinvoinnin mittaamiseen liittyy haasteita. Sakari Karvosen (2016) mukaan tarkasteltaessa köyhyyden vaikutusta lasten hyvinvointiin, yksi Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla - katsauksen päähavainnoista liittyi tietojen laatuun ja saatavuuteen. Huonoiten tietoja oli saatavilla lasten omista kokemuksista etenkin subjektiivisen hyvinvoinnin osalta. Karvonen toteaa lasten oman äänen vaimenevan sitä voimakkaammin, mitä pienemmistä lapsista on kyse. Yläkouluikäisten osalta kouluterveyskysely antaa tietoja jo varsin laajalti, mutta tästä nuorempien kokemuksista tietoa voi saada säännöllisesti vain WHO:n koululaistutkimuksesta. (Karvonen 2016, 65.)

Kestilä ym. (2019) toteavat sekä sosiaalisen aseman että hyvinvoinnin käsitteen määrittävän lasten ja nuorten kohdalla hieman eri tavoin kuin aikuisväestön kohdalla. Suurin ero näiden ryhmien välillä on lasten ja nuorten riippuvuus kasvuympäristöstä ja perheestään tai muista hänestä huolehtivista ihmisistä. Huolehtijan roolissa olevan ihmisen asema ja tilanne vaikuttavat oleellisesti niin lapsen ja nuoren elintason kuin myös muihin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin. Riippuvuus kestää usein yli täysi-ikäistymisen, sillä myös nuoret aikuiset ovat monesti riippuvaisia niin vanhempiensa taloudellisesta kuin emotionaalisesta tuesta. (Kestilä ym., 2019, 122.)

Lapsuuden ja nuoruuden aikana syntyy perusta ihmisen hyvinvoinnille ja terveydelle. Hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät elintavat, asenteet, käyttäytymismallit, asenteet ja niihin vaikuttavat tekijät omaksutaan lapsuus- ja nuoruusvuosien aikana. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin myönteisiin toimintamalleihin kuuluvat mm. terveelliset elintavat, levon ja liikunnan tasapaino, päihteettömyys, ravitseminen, mielenterveys, tunne-elämä, sosiaaliset suhteet sekä harrastukset. Terveyttä ja hyvinvointia edistävät toimintamallit muodostuvat vuorovaikutuksessa lapsen perheen ja lähiympäristön kanssa. Toimintamallien omaksumiseen vaikuttavat myös kulttuuriset tekijät ja yhteiskunnallinen kehitys. Erityisesti ystävillä on suuri vaikutus lasten ja varsinkin nuorten toimintaan. (Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys 2010.) Ystävien merkityksen on todettu korostuvan etenkin lasten kasvaessa. Nuorempien lasten hyvinvointiin vaikuttavat eniten m. vanhempien kanssa yhdessä vietetty aika ja yhteinen tekeminen, lemmikkieläimet, perhelomat, juhlat sekä ulkopelit ja -leikit, mutta vanhemmillä lapsilla ystävien ja kaverien rooli korostuu perheeseen verrattaessa. (Dex & Hollingworth 2012, 18-19.)

Yhä suurempi joukko suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin. Lasten ja nuorten eriarvoistuminen näyttää kuitenkin lisääntyneen. Kasvava joukko lapsia ja nuoria on vaarassa jäädä ilman tasapainoista lapsuutta, mikä vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa tavoitella hyvää elämänlaatua aikuisena. (Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys 2010.) Elämänhallintaan ja mielenterveyteen kytköksissä olevat ongelmat ovat kärjistyneet viime vuosina ja niihin liittyviä ongelmia muita lasten, nuorten ja heidän vanhempiansa hyvinvoinnin haasteita. Ongelmat kasautuvat usein samoille perheille ja yhteiskunnallinen eriarvoistuminen alkaa jo aikaisessa vaiheessa lapsen elämänpolkua. (Hämäläinen 2019.)

Myös kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrässä on tapahtunut selvä muutos ja määrä on lähes kaksinkertaistunut 1990 ja 2010 -lukujen välillä. Vuonna 1991 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 6058 lasta, vuonna 2007 määrä oli noussut jo 13 388:n ja vuonna 2017 se oli jo 17 956 lasta. (2018, 84.) Verratessa vuonna 1997 syntyneitä 1987 syntyneisiin, lähes 2,5-kertainen osuus nuoria koki lyhytaikaisen sijoituksen teini-iässä ja pitkäaikaisesti sijoitettujen määrä 1,5 -kertaistui. (2018, 84-87.) Samalla toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden määrä on noussut. Vuonna 2010 toimeentulotukea sai 8,7 prosenttia lapsiperheistä, kun vuonna 2017 määrä oli 11,1 prosenttia (Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet 2019).

Lasten ja nuorten vaikuttavat eniten vanhempien tai muun lapsesta huolehtivan tahon tilanne ja kyvyt tarjota lapselle mahdollisuuksia hyvään elämään. Hyvinvointierojen ja syrjäytymisen lähtökohta löytyy usein varhaisemmasta elämänvaiheesta. Geneettinen perimä ja kasvuolosuhteet muokkaavat ihmistä ja sukupolvelta toiselle siirtyvät sosiaalisia, aineellisia ja kulttuurisia elämänhallinnan taitoja. Hyvinvointia tulisi tukea varhain, sillä kiinnittyminen yhteiskun-

taan alkaa heti syntyessä. Luisuminen yhteiskunnan ulkopuolelle pitäisi pysäyttää ennen ongelmien ilmaantumisesta. Perheiden tilanteet ja lapsuuden olosuhteet vaikuttavat monilla eri tavoilla myöhempään elämään. (Paananen & Gissler 2014, 210.)

Lasten hyvinvointi koostuu monista erilaisista tekijöistä, joten yksiselitteistä kokonaiskuvaa ei voida rakentaa perheen vuorovaikutuksen ja lapsen hyvinvoinnin välille. Kuitenkin tutkimustulokset viittaavat siihen, että perhe-elämä ja sen laatu sekä lasten ja huoltajien välinen vuorovaikutus on merkittävä tekijä lasten hyvinvoinnille. Lasten hyvinvoinnissa keskeistä on joustava ja lapsen aloitteita kunnioittava vuorovaikutus. (Lahikainen & Paavonen 2011.) Huoltajan ja lapsen välinen hyvä suhde on yhteydessä nuoren hyvinvointiin ja hyvä suhde kannattelee lasta monella tapaa. Niillä nuorilla, jotka kokevat suhteen vanhempaansa hyväksi, esiintyy vähemmän mielenterveyden ja hyvinvoinnin haasteita. Keskusteluvaikeuksista vanhempiensa kanssa raportoineilla nuorilla esiintyy sitä vastoin huomattavasti muita enemmän yksinäisyyttä, ahdistuneisuutta, päivittäistä oireilua, ylipainoa, humalahakuista juomista, uupumusasteista väsymystä ja koulusta lintsäämistä. Vaikeudet vuorovaikutuksessa lapsen ja vanhemman välillä ovat selvästi yleisempiä, jos lapsella on merkittäviä fyysisiä toimintaa rajoittavia tai kognitiivisia tekijöitä kuten haasteita oppimisessa, muistamisessa, liikkumisessa, kuulemisessa, näkemisessä tai keskittymisessä. Yhtä lailla vaikeudet ovat yleisempiä silloin, jos lapsi ja hänen vanhempansa ovat syntyneet ulkomailla. Myös äidin matalalla koulutustasolla on sama vaikutus silloin, kun koulutustasona on enintään peruskoulu. (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala 2018, 11-12.)

Hyvät kaverisuhteet ovat merkityksellisiä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Kaveritaitoja tarvitaan niin kahdenvälisiin kaverisuhteisiin kuin ryhmässä toimimiseen sekä ystävyysuhteiden ylläpitämiseen. Hyvät kaveritaidot auttavat lasta viihtymään muiden seurassa sekä antavat onnistumisen kokemuksia. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.)

Syrjivän kiusaamisen kokemukset ovat kuitenkin melko yleisiä perusopetuksen parissa olevien lasten ja nuorten ikäryhmissä. Kiusaamista ihonvärin tai kielen, vammaisuuden, ulkonäön, sukupuolen, perheen tai uskonnon vuoksi koulussa tai vapaa-ajalla kokee 4. ja 5. -luokkalaisista lapsista 19 prosenttia ja 24 prosenttia 8. ja 9. -luokkalaisista. Viikoittaista kiusaamista koulussa kokevat keskimääräistä useammin ulkomaalaistaustaiset ja kodin ulkopuolelle sijoitetut, ne lapset ja nuoret, sekä ne, joilla on kognitiivisia tai fyysisiä toimintarajoitteita tai joiden äidin koulutustaso on enintään perusaste. Useimmin koulukiusaamisen uhriksi kaikilla kouluasteilla joutuu ulkomailla syntynyt lapsi tai nuori: Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista ulkomaalaistaustaisista oppilaista kiusataan viikoittain joka viidettä. (Halme ym. 2018, 18-20.)

Kiusaamiseen ja ulkopuolisuuden tunteeseen liittyy vahvasti yksinäisyys. Lähes kaikki lapset ja nuoret kuitenkin kokevat yksinäisyyttä jossakin vaiheessa. Useimmiten yksinäisyyden tunne on

ohimenevä, mutta pitkäkestoine yksinäisyys heikentää jatkuessaan niin elämänlaatua kuin hyvinvointiakin ja on riskitekijä sekä psyykkiselle että fyysiselle terveydelle. Jos lapsi jää ensimmäisen kouluvuoden aikana koulussa ilman ystävyysuhteita, hän todennäköisesti on yksinäinen myös tästä eteenpäin. Perusopetuksen 4. ja 5.-luokkalaisista lapsista kolme prosenttia kokee usein olevansa yksinäinen. 8. ja 9.-luokkalaisista itsensä yksinäiseksi usein tai jatkuvasti kokee jo joka kymmenes. Tytöt (15 %) kokevat itsensä yksinäisiksi poikia (6 %) useammin. Ilman yhtään luotettavaa ystävää sen sijaan kokee olevansa vain alle prosentti 4. ja 5.-luokkalaisista, mutta yhdeksän prosenttia 8. ja 9.-luokkalaisista. Luotettavan ystävän, jolle asioistaan voi puhua, puuttuminen on yleisempää pojilla kuin tytöillä. (Halme ym. 2018, 13-14.) Myös yksinäisyys koskettaa useimmin niitä lapsia ja nuoria, jotka ovat ulkomaalaistaustaisia, kodin ulkopuolelle sijoitettuja ja joiden äidillä on matala koulutustaso. Toimintarajoitteista 8. ja 9. luokkalaisista ja toisella asteella opiskelevista nuorista itsensä usein yksinäiseksi kokee jopa neljännes. (Halme ym. 2018, 15.)

Lapsesta huolehtivan aikuisen tehtävä on mahdollistaa ja tukea lapsen kaverisuhteita. Murrosikäisen irtautuessa huolenpitäjistään, on näiden silti tärkeää olla läsnä lapsen elämässä, olla kiinnostunut lapsen asioista ja tehdä asioita yhdessä hänen kanssaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.)

4 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu hyvinvointia turvaamassa

Suurin osa tuettua lomatoimintaa tuottavista järjestöistä on määritelty ennaltaehkäisevää lastensuojelua tekeviksi järjestöiksi. Tässä luvussa avaamme lastensuojelun merkitystä pääosin ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta ja kuvaamme ennaltaehkäisevän lastensuojelun merkitystä ja tavoitteita sekä pohdimme järjestöjen roolia sen toteuttamisessa.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417). Lastensuojelun kolme tärkeintä perustehtävää ovat lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään sekä varsinainen lasten suojeleminen. Lapsen oikeuksista säädetään lastensuojelulain lisäksi myös mm. perustuslaissa sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, jotka sitovat myös Suomea ja velvoittavat asettamaan lapsen edun etusijalle kaikessa viranomais-toiminnassa. (Mitä on lastensuojelu 2019.)

Suomessa lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia turvataan lakisääteisesti mm. lastensuojelulain nojalla ennaltaehkäisevästi myös silloin, kuin varsinaisille lastensuojelupalveluille ei ole tarvetta. Lasten ja nuorten kasvuoloihin vaikuttaminen sekä lapsiperheiden ja huoltajien tukeminen peruspalvelujen kautta luetaan ehkäiseväksi lastensuojeluksi. Ehkäisevän lastensuojelun avulla tuetaan vanhemmuutta sekä edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua,

kehitystä ja hyvinvointia. Ehkäisevää lastensuojelua on esimerkiksi opetuksessa, nuoristyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa lapselle ja hänen perheelleen tarjottava erityinen tuki silloin, kun lapsi ja hänen perheensä eivät ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 1:3 a §.) Myös yhdistykset, järjestöt ja muu vastaava kansalaistoiminta voivat tarjota arvokasta tukea lapselle ja hänen perheelleen myös ilman erityistä ongelmanmäärittystä (Taskinen 2007, 11).

Lastensuojelulain soveltamisopas (Taskinen 2007) linjaa lastensuojelun olevan lasten suojelua, jonka toteuttamisesta ovat vastuussa sekä viranomaiset että tavalliset kansalaiset sosiaaliviranomaisten lisäksi. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamisen kannalta ennaltaehkäiseviin toimiin panostaminen voidaan nähdä ensisijaisen tärkeänä, sillä yhteiskunnan tulevaisuus on riippuvaista lasten ja nuorten hyvästä, turvallisesta kehityksestä. (Taskinen 2007, 10.) Terhi Rajala toteaa kuitenkin oikeustieteen pro gradussaan, ettei ehkäisevä lastensuojelu itsenäisenä ilmiönä luo kovin täsmällisiä velvollisuuksia tai oikeuksia kenellekään ennalta ehkäisevien toimenpiteiden toteuttamisessa. Sen sijaan se luo perspektiivin, josta katsoen niin työntekijöiden kuin päättäjienkin tulisi toimiaan harkita ja tarkastella. (Rajala 2017, 79.)

Ehkäisevään lastensuojeluun liitettävien palvelujen kokonaisuutta kuvataan ja arvioidaan kuntien laatimissa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmissa, joiden avulla ohjataan, johdetaan ja kehitetään lasten ja lapsiperheiden hyvinvointityötä (Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017.) Suunnitelmien tavoitteena on varmistaa, että kuntien lasten ja nuorten hyvinvointia lisäävä toiminta on sekä tavoitteellista ja pitkäjänteistä, ja että sen perusta on yhteis toiminnassa ja kumppanuudessa (Rousu 2008, 5).

Vuosille 2016-2019 oli myös ajoitettu sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetus- ja kulttuuriministeriön johtama Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). LAPE-hankkeen aikana todettiin, että tekemällä yhteistyötä järjestöjen kanssa kyetään monipuolistamaan perheille kohdennettua palvelutarjontaa, luomaan perheiden tarpeiden mukaisia palveluja, lisäämään oikea-aikaista ennaltaehkäisevää toimintaa sekä vähentämään päällekkäisyyksiä palveluissa. Samalla voidaan hyödyntää perheiden omia voimavaroja toiminnan toteuttajina. (Hastrup, ym. 2019, 7). Myös yksi lastensuojelulain tavoitteista on kehittää palveluja tiiviissä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (Rousu 2008, 7).

Järjestölähtöisillä palveluilla kuvataan olevan sitä saaville ihmisille erittäin suuri merkitys. Järjestöissä toteutettavalla työllä täydennetään tärkeällä tavalla kuntien vastuulla olevia julkisia palveluja ja vähennetään niiden kustannuksia, sillä järjestötyössä tavoitetaan apua tarvitsevat perheet usein kunnallisia palveluja helpommin ja aiemmassa vaiheessa. Matalan kynnyksen palvelujen hakemista ei koeta samalla tapaa leimaavana tai pelottavana, jonka ansiosta apua on helpompi ottaa vastaan. (Hastrup, ym., 2019, 9.)

Järjestöjen rooli ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamisessa on suuri. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja paremman tulevaisuuden kannalta ennaltaehkäisevät palvelut ja niiden tavoitettavuus ovat tärkeässä asemassa lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ylläpitäjinä ja lisääjinä. Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia tukevana toimintana nähdään esimerkiksi liikunta, sosiokulttuurinen toiminta, luova toiminta sekä monenlaiset kulttuuria toteuttavat toimintamuodot (Ehkäisevä lastensuojelu 2015; Taskinen 2007, 10-11), joita usein tarjotaan järjestöjen kautta. Tuetut lomautukset ovat sosiaalista lomatoimintaa, johon vaikuttavat lapsen tai hänen perheensä elämään liittyvät taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset seikat. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3:28 §).

5 Kolmannen sektorin asema sosiaalipalvelujen tuottajana ja hyvinvoinnin edistäjänä

Luvussa 5 avataan tarkemmin järjestöissä tehtävän työn merkitystä suomalaisen sosiaalialan kentällä ja ihmisten hyvinvoinnin lisääjänä, kolmannen sektorin järjestöjen asemaa sosiaalipalvelujen tuottajana ja hyvinvoinnin edistäjänä, niiden tekemää työtä sekä työn merkityksellisyyttä.

Kansalaisjärjestöjen toiminnalla suomalaisessa yhteiskunnassa on pitkät perinteet. Suomessa hyvinvointi- ja terveyspalvelut koostuvat pitkälti lakisääteisistä palveluista, joita tuottavat julkisen sektorin lisäksi yhä kasvavissa määrin sekä yksityinen sektori, että kolmannen sektorin yhdistykset ja järjestöt.

5.1 Toiminnan laajuus ja kapasiteetti

Kolmas sektori Suomessa kattaa niin pieniä paikallisia yhdistyksiä ja järjestöjä kuin maailmanlaajuisia kansainvälisiä organisaatioita. Arviot sosiaali- ja terveysalan järjestöjen määrästä Suomessa vaihtelevat. Sosiaali ja terveys ry SOSTE arvioi vuonna 2018 määrän olevan noin 10 000 kappaletta (Peltosalmi, Eronen, Litmanen, Londén, Näätänen, Ruuskanen & Selander 2018, 28). Vuonna 2019 Hastrup ym. (2019, 6) arvioivat Suomen noin 70 000 järjestöstä noin kymmenesosan (~7000) olevan sosiaali- ja terveysalan järjestöjä.

Vuonna 2018 sosiaali- ja terveysalan järjestöistä runsaat 200 oli valtakunnallisia järjestöjä, joiden jäsenmäärä oli keskimäärin 1,3 miljoonaa suomalaista. Vapaaehtoisina järjestötyössä toimii vuoden aikana noin 500 000 ihmistä. Heidän työpanoksensa vastaa noin 21 000 henkilötyövuotta. Palkatun henkilöstön määrä järjestöissä on noin 50 000 henkilöä (Sosiaali- ja terveysjärjestöt Suomessa 2019.) Vaikka kaikista Suomen n. 70 000 yhdistyksestä sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä on vain hieman yli kymmenesosa, tehdään noin neljännes kolmannen sektorin palkkatyöstä nimenomaan sosiaali- ja terveysalalla (Hastrup, ym., 2019, 6). Vuonna 2017 Suomessa sosiaalipalveluja tuotti 860 järjestöä, joilla puolestaan oli yhteensä 1646 eri toimin-

tayksikköä. Järjestöjen osuus yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajista oli 20 prosenttia, toimintayksiköiden osuuden ollessa 22 prosenttia. (Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittäviä palveluntuottajia 2019.)

Resurssipulan vaivaamat kaupungit ja kuntayhtymät ovat ulkoistaneet runsaasti erilaisia sosiaalipalveluita yrityksille ja kolmannen sektorin toimijoille ja niistä onkin sosiaalialalla tullut merkittävä sekä työllistävä että palveluita tuottava tahon. (Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat merkittäviä palveluntuottajia 2019.) Monien palveluntuottajien olemassaolo on välttämättömyys, sillä kunnat eivät pysty tarjoamaan kaikkia palveluita itse. Järjestöbarometrin (Peltosalmi ym. 2018, 37) mukaan kunnat olivat esittäneet 17 prosentille sosiaali- ja terveysalan järjestöistä toiveita jonkin toimintamuodon järjestämisestä joko vastikkeellisesti tai ilman. (Peltosalmi ym. 2018, 53.) Kuntien talouden heikentyessä järjestöjen tekemän työn merkitys saattaa kasvaa entisestään.

5.2 Kolmannen sektorin toiminta

Kolmannen sektorin perustehtävinä voidaan pitää erilaisten palveluiden tuottamista, palveluiden tuottamiseen liittyvää kokeilu- ja kehittämistoimintaa, vapaaehtoistoiminnan ja muun auttamistyön organisointia ja toteuttamista, asiantuntijatyötä ja väestöryhmien edunvalvontaa. Näiden perustehtävien myötä voidaan vaikuttamistyön ajatella tapahtuvan sekä suhteessa asiakkaisiin, että suhteessa poliittiseen päätöksentekoon. (Salmi 2014.) Kananoja ym. (2017, 100) toteavat, että järjestöt voivat toimia niin ihmisten tarpeiden esiintuojina ja äänitorvina kuin tarjota mahdollisuuksia tehdä vapaaehtoistyötä, saada ja antaa vertaistukea, sekä osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Järjestöissä toteutettava matalan kynnyksen toiminta ja varhainen tuki on luonteeltaan hyvin monipuolista ja ongelmia tai niiden vaikeutumista ehkäisevää toimintaa (Hastrup ym. 2019, 8). Järjestöissä toimii niin palkattuja ammattilaisia kuin vapaaehtoisia, sekä mm. vertaistukihenkilöitä. Tämä antaa mahdollisuuden kokemuksellisen ja ammatillisen tiedon yhdistämiselle. Näin saadun tiedon pohjalta järjestöt voivat nostaa esiin ja keskusteltaviksi ajankohtaisia kysymyksiä, kehittää uusia tapoja toimia ja reagoida nopeasti muuttuviin tilanteisiin. Lisäksi järjestöt voivat parhaimmillaan tarjota palvelukokonaisuuksia sekä sosiaalisia tilanteita ja tiloja, joissa yhdistyvät vapaaehtoisten ja ammattilaisten tuottama arkipäivän tuki, uudet ihmissuhteet ja mielekäs tekeminen. (Kananoja ym. 2017, 100-101.)

Kolmannen sektorin toiminnan koetaan julkisiin palveluihin verrattaessa tavoittavan ihmiset helpommin ja varhaisemmassa vaiheessa. Järjestötoiminnan kautta ihmisillä on myös mahdollisuus tulla ohjatuiksi muun sopivan avun tai tuen piiriin aikaisemmin. (Hastrup ym. 2019, 9.) Usein kolmas sektori kykenee etenkin julkista, mutta myös yksityistä sektoria joustavammin

sopeutumaan ihmisten tarpeisiin ja toiveisiin sekä yhteiskunnan muutoksiin virallisten vastuiden ja velvoitteiden puuttuessa. Tämä helpottaa sopeutumista ja antaa tilaa reagoinnille. (Harju 2019.)

Vaikka rahoittajat ovat alkaneet osallistua yhä enemmän kolmannen sektorin toimijoiden työn määrittämiseen, määrittävät toimijat kuitenkin yksityisen sektorin tavoin itse toimintansa. Osakkeenomistajien tulosvaatimukset tai raskaat investoinnit eivät aseta suuntaviivoja kolmannen sektorin toiminnalle ja järjestöt voivat vapaammin käyttää hyväkseen toimijoidensa luovuutta ja uusia innovaatioita. Projekti- ja hankerahoituksen yleistyminen samoin kuin ostopalvelutoiminnan lisääntyminen ovat vahvistaneet julkisen vallan ja toimintaa rahoittavien tahojen otetta kansalaisyhteiskunnasta ja tällä tavoin kaventaneet kansalaisyhteiskunnalle (järjestö- ja yhdistyskentälle) perinteistä autonomisuutta ja riippumattomuutta. Aiemmin Suomessa valtiovalta on säädellyt varsin vähän kansalaisyhteiskunnan toimintaa ja järjestöt ovat saaneet valtion tuen yleisavustuksena, jolloin tuen laatu on jättänyt tilaa käyttää järjestöjen omaa harkintaa ja päätösvaltaa. Vapaata sivistystyötä ei olla juurikaan säädely. Viime vuosina tilanne on muuttunut tiettyyn tarkoitukseen osoitettujen projektiavustusten lisääntyessä ja myös vapaan sivistystyön parissa on lisätty viranomaisohjausta. (Harju 2019.)

Esimerkkinä siitä, mitä kolmas sektori on kykeneväinen tekemään koko väestön hyväksi sekä samalla historiallisesti merkittävimpänä kolmannen sektorin toimintana, voidaan pitää Mannerheimin Lastensuojeluliiton aloittamaa lasten neuvolatoimintaa, joka aloitettiin jo kahta vuosikymmentä ennen kuin siitä tuli lakisääteistä vuonna 1944 (Salmi 2014; Työtä lapsiperheiden hyväksi vuosikymmenittäin 2019).

5.3 Sosiaalialan järjestöjen tulevaisuudennäkymiä

Lähitulevaisuudessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksen myötä eri palvelusektoreiden roolit tulevat todennäköisesti muuttumaan. Esimerkiksi Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos kuvaa sote-uudistuksessa palvelukokonaisuudella tarkoitettavan ”tietyn asiakasryhmän palvelukokonaisuutta, jossa sovitetaan yhteen perus- ja erityistason palveluja sekä julkisia ja yksityisiä palveluja.” (Sote-palvelujen integraatio 2019). Tavoitteena on saada kulluttajalle aikaan saumaton ja sujuva palveluketju ja -kokonaisuus hyväksikäyttäen niin ensimmäisen kuin toisenkin sektorin palveluita. Kolmannen sektorin rooli sote-uudistuksessa jää toistaiseksi hämärän peittoon. Mielenkiintoista on nähdä, kuinka voittoa tavoittelemattomat järjestöt ja organisaatiot selviävät kilpajuoksusta yksityisen sektorin toimijoiden, etenkin suuryritysten, kanssa ja vaatiiko tämä kilpailuasetelma kolmatta sektoria muuttamaan toimintatapojaan. Ongelmaksi saattaa tulevaisuudessa nousta se, miten toiminnan tuottavuutta mitataan liike-elämän ulkopuolella toimivilla organisaatioilla. (Kansalaisfoorumi 2019.)

Hyvinvointipalveluita tuottavan toimijan tuottavuutta ei kuitenkaan pitäisi mitata vain lyhyellä aikajanelalla taloudellisella tasolla, vaan nimenomaan pitkän aikavälin muutoksia tarkastelemalla. Esimerkiksi Jim Collins toteaa, että suoritusta on arvioitava suhteessa tehtävään, eikä taloudelliseen tulokseen. Kriittinen kysymys sosiaalisektorilla on, kuinka tehokkaasti päämäärää toteutetaan ja näkyvää muutosta saadaan aikaan suhteessa voimavaroihin. (Collins 2006, 12). Nykyisin järjestöjen haasteena ovatkin mm. rahoittajien linjaukset, vaatimukset ja liian yksityiskohtainen ohjaus, jonka koetaan olevan esteenä autonomialle (Peltosalmi ym. 2018, 198). SOSTE kuitenkin huomauttaa, etteivät järjestöt ole julkisen sektorin jatke, jota voidaan sen enempää vastikkeetta kuin myönnettyjä avustuksia vastaan määrätä tekemään jotain, jota jokin muu taho haluaa niiden tekevän (Peltosalmi ym. 2018, 199.)

Järjestöjä kuormittavat myös mm. hallinnollinen taakka, omia hankintoja ja toimintaa koskeva kilpailutus, tulevan sote- ja maakuntauudistuksen seuraukset sekä toiminnan jatkumisen epävarmuus. (Peltosalmi ym. 2018, 199-203.) Toiminnan supistumisen syynä on useimmin rahoituksen riittämättömyys tai sen vähentyminen. Käytännössä tämä näkyy mm. kehittämistoiminnan esteenä, henkilöstövähennyksinä ja muina toimenpiteinä, joilla järjestön toimintaa sopeutetaan ja fokusoidaan niukentuneisiin resursseihin nähden. (Peltosalmi ym. 2018, 95-96.) Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA on antanut myös tuettua lomatoimintaa tuottaville järjestöille palautetta niiden toimittamien toiminnan tuloksellisuus- ja vaikuttavuusselvitysten suhteen siitä, että lomien vaikuttavuutta tulisi seurata tarkemmin (Luukkonen, Korhonen, Oosi & Halla 2019, 32.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman sosiaalista lomatoimintaa koskevan selvityksen mukaan tarkempien vaikutusten osoittaminen edellyttäisi sekä systemaattisempaa että yhdenmukaisempaa ja akateemisempaa palautteenkeruuta (Luukkonen ym. 2019).

Sosiaali- ja terveysalan kentällä vaikutukset eivät kuitenkaan ole helposti mitattavissa tai käänny suoraan rahallisiksi tuloksiksi ja niiden esiin nouseminen vaatii yleensä pitkän aikajanelan tarkastelua. Järjestöillä ei välttämättä ole hyviä keinoja vaikutusten todentamiseen pidemmällä aikamittarilla, sillä kolmannen sektorin toimijoina järjestöjen työntekijöillä harvoin on pääsyä toiminnassa mukana olleiden ihmisten tietoihin. Vaikutuksia pyritään keräämään esimerkiksi asiakaskyselyjen kautta, jolloin haasteena on vastaajien mahdollinen pieni määrä sekä pitkän aikavälin asiakaskokemuksiin perustuvan tiedon puute.

Tulevaisuudessa järjestöjen saamaan rahoitukseen liittyy myös Veikkauksen tavoite vähentää pelaamisesta aiheutuvia haittoja mm. vähentämällä kaupoissa ja kioskeissa olevia pelilaitteita kolmella tuhannella sekä tiukentamalla asteittain asti tunnistautumispakkoa niin, että vuonna 2022 pelaaminen automaateilla ilman tunnistautumista ei enää ole mahdollista. Myös markkinointia supistetaan mittavasti. Muutosten vuoksi tulotus valtiolle saattaa vähentyä jopa yli 200 miljoonaa euroa vuoteen 2022 mennessä. (Konttinen, Toivonen & Takahuhta 2019.)

Järjestöille jaettava summa puolestaan riippuu rahapelaamisen kerryttämästä tuotosta. Esimerkiksi ehkäisevää ja akuuttia päihde- ja mielenterveystyötä, auttavia puhelimia, omaishoitajia, perheiden tukemista, tukiasuntoja ja koulukiusaamisen vastaista työtä rahoitetaan vuodessa noin 360 miljoonalla rahapeliä tuottamalla eurolla sosiaali- ja terveysministeriön kautta. Se, mistä riittävät rahat kansalaisyhteiskunnalle ja järjestötoiminnalle saadaan jatkossa, on tällä hetkellä kysymysmerkki. (Heikkilä 2019.)

5.4 Järjestöyhteistyö

Tässä luvussa esittelemme järjestöt, joiden kanssa teimme yhteistyötä Lasten Kesä ry:n lisäksi sekä avaamme opinnäytetutkimamme kvantitatiiviseen osuuteen liittyvää yhteistyötä järjestöjen kanssa. Opinnäytetyön ensimmäisenä osuutena analysoimme järjestöjen itsenäisesti keräämien asiakaspalautekyselyjen vastaukset ja teimme järjestöille raportin lomatoiminnan vaikutuksista ja lasten kiusaamiskokemuksista järjestöjen kesäleireillä.

Järjestöt tekivät tämänkaltaista yhteistyötä keskenään ensimmäistä kertaa, joten yhteisen palautteidenkeruun ja palautteiden analysoinnin toteuttamisesta ei järjestöpuolella ollut aiempaa kokemusta. Mukana yhteistyössä olivat Lasten Kesä ry:n lisäksi Parasta Lapsille ry, Lasten Kesäleiriyhdistys -76, Pelastusarmeijan lomakotitoiminta, Leirikesä sekä Kesälukioseura.

Parasta Lapsille ry on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö. Heidän tavoitteenaan on vahvistaa lapsiperheiden hyvinvointia ja jaksamista arjessa. Parasta Lapsille ry järjestää leiri-, viikonloppu- ja kerhotoimintaa lapsille, nuorille ja lapsiperheille. Kotimaan toiminnan lisäksi he osallistuvat kansainväliseen avustustoimintaan ja toimii yhteistyössä viranomaisten, järjestöjen ja oppilaitosten kanssa. Toiminnan mahdollistavat toimintaan koulutettavat vapaaehtoiset yhdessä järjestön työntekijöiden kanssa. Toimintaa ohjaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Rahoitus tulee pääasiassa Lasten Päivän säätiöltä sekä Veikkaukselta. Järjestö on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton. (Parasta Lapsille ry 2019.)

Seura-lehden aloitteesta perustettu Lasten Kesäleiriyhdistys -76 ry järjestää kesäleirejä 6-17 -vuotiaille lapsille ja nuorille. Toiminnan lähtökohdat ovat ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä. Toiminta tarjoaa erilaisista taustoista tuleville leiriläisille turvallisen ja hauskan vaihtoehdon viettää kesälomaviikkoa. Leirien tavoitteena on antaa lapsille mahdollisuus saada uusia tuttavuuksia, rohkaisevia kokemuksia ja hauskaa tekemistä turvallisten ja tukevien aikuisten parissa. Toiminnan rahoitus tulee Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n kautta. Lasten Kesäleiriyhdistys -76 on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton yhdistys. (Lasten Kesäleiriyhdistys -76 2019.)

Pelastusarmeijan Lomakodissa järjestetään leirejä ympärivuotisesti 4-11 vuotiaille lapsille. Järjestön leiritoiminta tukee suomalaisia yksinhuoltajia, pienituloisia, suurperheitä ja yksinäisiä selättämään arjen pienet ja suuret haasteet. Lomakodin tarkoitus on tukea lapsiperheitä tarjoamalla lapsille mahdollisuuden päästä lomalle kodin ulkopuolella ja antaa perheille hengähdystauko, johon ei ehkä muuten olisi mahdollisuutta. Lomakodissa pidetään tärkeänä lapsilähtöistä toimintaa, yhteisiä hetkiä ja keskinäistä luottamusta. Pelastusarmeijan lomakotitoiminta perustuu kristillisiin arvoihin. (Pelastusarmeija 2019.)

Leirikesän leiritoiminta on lähtöisin partiolaisten leiritoiminnasta. Vuonna 1972 Kiljavan Leirikesä alkoi järjestää uudenlaista leiritoimintaa, jolle myös tytöt pääsivät mukaan. Leirit olivat yksi suurimmista Helsingin lastensuojeluviranomaisten käyttämistä leirikohteista. Vuonna 1981 perustettiin Leirikesä ry vastaamaan leirien järjestämisestä. Leirikesä ry järjestää nykyään leirejä myös erilaisille erityisryhmille kuten kehitysvammaisille. Leirikesä ry tiedottaa yhteistyössä muiden lasten lomajärjestöjen kanssa lasten lomatoiminnan merkityksestä ja tekee aloitteita lasten, nuorten ja perheiden lomatoiminnan kehittämiseksi. Viime vuosina Leirikesä on tukenut myös monikulttuuristen lasten ja perheiden lomatoimintaa edistämällä maahanmuuttajayhdistysten omaa leiritoimintaa. Leirikesä järjestää koulujen loma-aikoina monipuolista leiritoimintaa kouluikäisille lapsille ja nuorille. Leirit ovat avoimia ja veikkauksen tukemia rinnakkain. Leirikesän toiminta on uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumatonta. (Leirikesä ry 2018.)

Kesälukioseura ry on perustettu vuonna 1965 tarjoamaan vaihtoehtoja perinteiselle kouluopetukselle. Yhdistyksen tavoitteena on edistää nuorten vapaaehtoista opiskelu- ja harrastustoimintaa sekä kehittää opetuksen sisältöön ja opiskelumenetelmiin kohdistuvaa tutkimustoimintaa. Kesälukioseura järjestää kesälukioita Suomessa ja ulkomailla sekä oman äidinkielen kurseja Suomessa asuvien pakolaisryhmien lapsille ja nuorille. Kesälukioseura pyrkii vastaamaan yhteiskunnan monikulttuuristumiseen tarjoamalla helposti saavutettavia opiskelumahdollisuuksia lasten ja nuorten taustasta riippumatta. Toiminta rahoitetaan pääasiassa opetus- ja kulttuuriministeriön avustuksella ja Veikkauksen tuella. Kesälukioseura ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton yhdistys. (Kesälukioseura ry 2019.)

Kaikkien yhteistyössä olevien järjestöjen tavoitteina on lisätä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Järjestöjen järjestämillä leireillä on ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulma. Leirien toiminnan tarkoituksena on tukea ja kehittää lasten ja nuorten sosiaalisia taitoja, ehkäistä syrjäytymistä ja tarjota uusia kokemuksia turvallisessa ympäristössä turvallisten aikuisten kanssa.

6 Tutkielman toteutus

Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksenä oli selvittää, minkälaisia vaikutuksia lasten lomatoiminnalla on lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvointiin. Tässä luvussa kerromme opinnäytetyöprosessimme etenemisestä, tutkimusaineiston keräämisestä sekä sen käsitteystä.

Tutkielmamme luonteena on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen tutkimus, jotka esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Keskitymme järjestöjen laatimien kyselyiden sekä Lasten Kesä ry:n leiriohjaajien ja vanhempien haastatteluiden analysointiin ja niiden kautta vaikutusten selvittelyyn. Järjestöjen yhteisen asiakaspalautteen analyysi muodostaa työmme määrällisen osuuden, kun taas Lasten Kesä ry:n toiminnan vaikutuksia tarkastellaan laadullisen tutkimusotteen kautta.

Projektin alussa tapasimme Lasten Kesä ry:n edustajien kanssa ja sovimme opinnäytetyömme koostuvan sekä kuuden yhteistyöjärjestön keräämän asiakaspalautteen analyysistä että Lasten Kesä ry:n leiriohjaajien ja huoltajien haastatteluiden laadullisesta analyysistä. Tapaamisen yhteydessä keskustelimme myös alustavasta aikataulusta sekä keskustelimme järjestöjen toiveista koskien raporttia.

Järjestöjen yhteinen tutkimusaineisto kerättiin tuettua lomatoimintaa järjestävien lastensuojelujärjestöjen leireille osallistuneiden lasten ja nuorten vanhemmille sekä leireillä olleille lapsille osoitettujen palautelomakkeiden kautta. Järjestöt keräsivät palautteet itsenäisesti ja toimittivat ne meille sähköisessä muodossa Excel-taulukoina. Analyysin tarkoituksena oli arvioida lomajärjestöjen tuottaman leiritoiminnan vaikuttavuutta lasten ja perheiden näkökulmasta. Myöhemmässä vaiheessa vaikuttavuus -termi korvattiin sanalla ”vaikutuksia”, sen kuvatussa paremmin työmme todellista luonnetta.

Sovimme järjestöjen yhteistyöhenkilöiden kanssa saavamme palautekyselyiden tulokset excel-taulukoina viikolla 34/2019. Alustavien tulosten esittely sovittiin pidettäväksi viikolla 37/2019 sekä lopullisen raportin palautus viikolla 38/2019. Osa palautteista saatiin toimitettua kuitenkin vasta viikolla 35, joten kokonaisaineiston käsittelyaika jäi varsin lyhyeksi.

Saatuamme tulokset analysoimme järjestöjen keräämät palautteet ja analyysin perusteella kirjoitimme järjestöille raportin annetuista asiakaspalautteista. Raportin tavoitteena oli nostaa esille sitä, millaisia vaikutuksia lasten lomatoimintaa järjestävien järjestöjen leiritoiminnalla on lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä arkeen ja hyvinvointiin. Tuloksia oli tarkoitus käyttää apuna kirjoittaessa avustushakemuksia Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus STEA:lle. Järjestöjen yhteisen asiakaspalautekyselyn tulosten yhteenveto muodostaa opinnäytetyömme määrällisen osuuden.

Laadullinen opinnäytetyön osuus koostuu Lasten Kesä ry:n, opinnäytetyömme varsinaisen tiilaajan, leiritoiminnan vaikutusten pohdinnasta järjestön leiriohjaajille sekä leireille osallistuneiden lasten vanhemmille tehtyjen teemahaastattelujen kautta. Laadullisen osuuden aika-taulu ei ollut sidottu ulkopuolelta asetettuihin päivämääriin, joten vaikka haastattelut toteutettiin heinä-elokuun aikana, jätettiin tarkempi analyysi myöhemmälle.

Päädyimme opinnäytetyössämme käyttämään monimuotoista tutkimusmenetelmää halutesamme tuoda yhteistyöjärjestöjen toiminnasta kertovien lukujen rinnalle syvempää kokemuspohjaista tietoa Lasten Kesä ry:n leiritoiminnan vaikutuksista sekä vanhempia että leiriohjaajia haastatteleamalla. Lisäksi määrällinen aineisto oli kerätty järjestötyöntekijöiden yhdessä laatiman lomakkeen avulla, eikä meillä ollut mahdollisuutta vaikuttaa lomakkeen sisältöön.

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2001) eivät koe määrällistä ja laadullista tutkimustapaa toisensa vastakohtina, vaan näkevät ne toisiaan täydentävinä suuntauksina. Menetelmiä voidaan sekä käyttää rinnakkain tai vuorotteisessa järjestyksessä. Heidän mukaansa mittaaminen sisältää joka tapauksessa kaikilla tasoilla sekä määrällisen että laadullisen puolen. Määrällinen vaihe voi edeltää laadullista, ja esimerkiksi määrällinen survey-tutkimus voi luoda perusteet sille, kuinka muodostetaan vertailtavia ryhmiä laadullisia haastatteluja varten. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 125-126.) Hirsjärvi & Hurme (2008) ajattelevat tutkimusongelman olevan määräävä tekijä tutkimusmenetelmän valinnassa. Jos samassa tutkimuksessa on useammanlaisia ongelmia, voidaan siinä käyttää monenlaisia menetelmiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 27.) Etenkin kerättäessä aineistoa survey-menetelmien avulla voi olla järkevää käyttää sekä määrällistä että laadullista aineistoa rinnakkain (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 118).

6.1 Määrällinen tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä käytimme ensimmäisessä vaiheessa kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Määrällistä tutkimusta voidaan kutsua myös tilastolliseksi tutkimukseksi. Menetelmän avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä, eri asioiden välisiä riippuvuuksia sekä muutoksia tutkittavassa ilmiössä. Tutkimustuloksia kuvataan numeerisesti, jolloin tuloksia on myös mahdollista havainnollistaa erilaisten taulukoiden ja kuvien avulla. Määrällinen tutkimus tuottaa helposti havainnollistettavia tuloksia, mutta toisinaan tutkimusmenetelmää myös arvostellaan sen pinnallisuudesta, sillä se ei pääse tarpeeksi syvälle sisään tutkittavien maailmaan. (Heikkilä 2004, 14-16.)

Tutkimusmenetelmän mielekkyyden peruskysymyksenä voidaan nähdä se, missä määrin tutkitavan ilmiön peruspiirteet ovat systemaattisesti mitattavissa, tai missä määrin ilmiöstä voidaan mitattavia osia eristää. Kvantitatiivista menetelmää käyttämällä saadaan usein tuloksia, mutta niiden oikea tulkinta ja ymmärtäminen edellyttävät tutkimuskohteen tuntemista myös laajemmassa perspektiivissä kuin vain analysoidun aineiston antaman kuvauksen asettamisessa

rajoissa. Kuitenkin silloin kun määrällinen tutkimus kykenee tuottamaan tutkittavasta ilmiöstä tutkimusongelman kannalta relevanttia tietoa, aukeaa sen avulla mahdollisuus sattuman ja systemaattisen vaihtelun erottamiseen johtopäätösten muodostamisen tueksi. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 20-21.) Määrällisessä tutkimuksessa tärkeää on riittävän laaja, edustava otos, jotta tutkimuksen tuottama informaatio on jollain tapaa yleistettävissä. Tällöin voidaan katsoa tutkimuksen oikeasti kuvaavan ilmiötä. (Heikkilä 2004, 14-16.)

Aineistonkeruumenetelmänä toimi survey-tutkimus, jolla tarkoitetaan etukäteen strukturoitua aineiston keruuta kysely- ja haastattelulomakkeita käyttämällä. Menetelmät ovat leimallisia yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle ja kuten millä tahansa menetelmällä, myös survey-tutkimuksella on sekä hyvät että huonot puolensa. Menetelmän vahvuutena on erityisesti tehokkuus ja taloudellisuus kerätessä aineistoa suuremman ihmismäärän toiminnasta tai kokemuksesta. Surveyn laadukas tekeminen edellyttää kuitenkin sitä, että tutkijat kykenevät tekemään vakiomuotoisia ja ymmärrettäviä kysymyksiä. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 118-120.)

Määrällisen analyysin pohjana oli puolistrukturoitu asiakaspalautelomake, jonka lasten tuettua lomatoimintaa tuottavat yhteistyöjärjestöt olivat yhdessä luoneet. Aineisto analysoitiin Excel-taulukkolaskentaohjelman avulla.

6.1.1 Aineiston keruu

Määrällistä tutkimusaineistoa kerättiin lomatoimintaa järjestävien järjestöjen luoman yhteisten palautelomakkeiden ja niihin saatujen vastausten kautta. Aineistoanalyysi tehtiin Lasten Kesä ry:n, Parasta Lapsille ry:n, Lasten kesäleiriyhdistys -76:n, Pelastusarmeijan lomakotitoiminnan, Leirikesän sekä Kesälukioseuran leireille osallistuneiden lasten sekä heidän vanhempiensa järjestöille antaman palautteen perusteella.

Järjestöt toimittivat kerätyn asiakaspalautteen meille Lasten Kesä ry:n lomatoiminnanjohtajan kautta. Järjestöjen asiakaspalautteet oli kerätty lomakepohjaisesti sekä leireille osallistuneilta lapsilta leirien lopussa että heidän vanhemmiltaan leirien jälkeen. Järjestöt olivat alun perin sopineet keräävänsä palautteen yhteistyössä luomiensa yhteisten lomakepohjien avulla, jolloin saatu palaute olisi luotettavalla tavalla vertailukelpoista keskenään. Käytännössä järjestöjen lomakepohjat erosivat toisistaan monin tavoin. Eri järjestöillä oli osin eri kysymykset ja osittain myös selvästi eriävät vastausvaihtoehdot. Lisäksi toisilla järjestöillä lomake oli rakennettu niin, että kaikkiin kysymyksiin oli vastattava, kun taas joissain lomakkeissa pystyi vastaamaan vain siltä osin kuin itse halusi.

Lapset vastasivat kyselyyn kukin leirinsä lopulla ohjaajan avulla. Isommat lapset vastasivat ryhmissä, joka osittain näkyi vastauksissa toistaen saman ryhmän sisällä samankaltaisia vastauksia. Nuoremmat lapset, vieraskieliset tai erilaisista oppimisen haasteista kärsivät lapset vastasivat kysymyksiin ohjaajan vahvemmin tukemina, jolloin vastaukseen saattoi vaikuttaa

esimerkiksi se, kuinka ohjaaja kysymystä ja sen merkitystä lapselle avasi. Lapsille osoitetussa lomakkeessa oli viisi strukturoitua kysymystä, kaksi avointa ja yksi sekamuotoinen kysymys. Alkuarvio palautevastauksista oli 700-1000 kpl, mutta lapsille osoitettuun kyselyyn vastanneiden lopullinen määrä oli noin 1760 lasta ja nuorta.

Vanhempien palautteet kerättiin jälkikäteen heille lähetetyn lomakkeen kautta. Vastausprosentti jäi odotetusti huomattavasti pienemmäksi, kuin se lapsilta kerätyn palautteen kohdalla oli. Vanhempien palautteita tuli kaikilta järjestöiltä yhteensä 497. Lomake on palautteen annossa vähemmän personoitu vastaustapa, eikä siihen vastaavan ihmisen identiteetti vaikuta vastauksiin välttämättä yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi haastattelutilanteissa. Kuitenkin tutkittaessa sitä, miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät asioita, tulee haastateltavien puhua asiasta omin sanoin sen sijasta, että he valikoisivat valmiita vastauksia tutkijan muodostamista vaihtoehtoista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Tästä syystä myös osaan palautelomakkeen vastauskohdista oli jätetty tilaa vastauksen tarkentamiselle palautteen antajan omin sanoin.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan vanhemmille osoitettiin yhteisessä palautelomakkeessa yksitoista strukturoitua kysymystä sekä viisi avointa kysymystä. Suljettujen kysymysten vastausvaihtoehdot oli muodostettu Likertin asenneasteikon mukaisesti (Mittaaminen: Muuttujien ominaisuudet 2007).

Järjestöjen meille kokoamat palautteet oli syötetty excel-taulukoiksi, mutta taulukoinnin teko- ja esitystapa vaihteli, joka vaikutti vastausten laskennallisuuteen. Taulukoissa myös näkyivät vastauksineen sekä järjestöjen esittämät yhteiset kysymykset että kysymykset, joita emme yhteenvedossa voineet huomioida. Palautteiden aineiston analysoimme kvantitatiivista menetelmää käyttäen Excel-taulukkolaskentaohjelman avulla.

Survey-menetelmää käytettäessä vastaajat vastaavat valmiiksi muotoiltuihin kysymyksiin ja joutuvat usein valitsemaan yhden valmiista vastausvaihtoehtoista, vaikka he vastatessaan saattavat ajatella erilaisia asioita kuin tutkija tarkoitti. Vastaajilla ei välttämättä ole tarkasti muotoutuneita käsityksiä kysytyistä asioista, mutta siitä huolimatta he usein valitsevat jonkin vastausvaihtoehtoista. Valmiiksi luokiteltujen vaihtoehtojen valintaan liittyy sekä virheitä että satunnaisuuksia. On arvioitu, että huolellisesti suunnitellussa survey-tutkimuksessa yhdeksältä vastaajalta kymmenestä saadaan luotettava tieto kysyttäessä esimerkiksi heidän ikäänsä tai ammattiaan, mutta selvittäessä abstraktimpia asioita, kuten kokemuksia tai asenteita, saattaa seitsemän vastausta kymmenestä sisältää virheitä ja epätarkkuuksia. Paras keino saada tuotettua luotettavaa aineistoa on sen keruun hyvä suunnittelu ja toteutus. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 121-122.)

6.1.2 Sisällön analyysi

Järjestöjen toimintaperiaatteet eroavat jonkin verran toisistaan, joka vaikutti etenkin avointen kysymysten kautta tulleissa vastauksissa. Lisäksi palautelomakkeiden kysymykset erosivat eri yhdistysten kohdalla toisistaan, joten aineisto ei monilta osin ollut vertailukelpoista. Yhdistykset olivat alun perin sopineet käyttävänsä yhdessä laadittua lomakepohjaa, mutta käytännössä minkään järjestön todellinen palautelomake kysymysten ja kysymyksenasettelun osalta ei täysin vastannut yhdenkään toisen järjestön käyttämää lomaketta. Tästä syystä osa aineistosta jätettiin kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle sen ollessa vertailukelvotonta muun aineiston kanssa. Vastauksia analysoidessa keskityimme vaikutusten havainnointiin vain yhteisten ja/tai toisiaan vastaavien kysymysten ja aineiston osalta. Tällöinkin vastauksiin saattoi vaikuttaa esimerkiksi jonkin järjestön lomakkeellaan kysymä edeltävä kysymys, jonka vastauksia emme analysissa voineet huomioida.

Palautelomakkeiden vastaukset myös palautettiin eri yhdistysten toimesta eri muodoissa. Eräs järjestö oli myös teemoitellut vastaukset jo valmiiksi ja toimitti aineistona meille tiivistelmän palautekyselynsä vastauksista. Osalla järjestöistä lasten vastauksista tuli esiin vastaajan ikä, sukupuoli tai molemmat, osalla tämä tieto puuttui.

Myös tutkimusjoukko vaihteli. Osa järjestöistä palautti vastaukset, jotka oli kerätty vain tietyn ikäisiltä lapsilta, kun taas osa palautti vastaukset kaiken ikäisiltä vastaajilta. Jollakin vanhempien vastaukset koostuivat vain lomatukea saaneista perheistä. Vanhempien palautetta oli myös kerätty eri vaiheissa kesää, jolloin osan kohdalla leiristä oli kulunut jo pidempi aika, osalla lapset olivat juuri olleet leirillä.

Eroavaisuuksista huolimatta tietyt teemat nousivat esille jokaisen järjestön keräämistä palautteista. Näitä teemoja olivat lasten hyvinvoinnin sijoittuminen vanhempien omien tarpeiden ja hyvinvoinnin edelle, leirien kautta saadut positiiviset kokemukset lasten ja nuorten arjessa, sekä leirien ohjaajien suuri merkitys lapsille leireillä olon aikana. Koska nämä aiheet ja tekijät lasten lomatoiminnassa olivat järjestöille annetun palautteen perusteella perheille merkityksellisimpiä, päädyttiin siihen, että varsinaisessa tulosraportissa keskitytään edellä mainittujen teemojen käsittelyyn. Teemojen rajaamisesta sovittiin yhteisessä järjestöpalaverissa, jossa esittelimme yhteenvedon tarkempia järjestökohtaisia palautteita järjestöjen edustajille.

Suljetut kysymykset käsitelimme excel-taulukkolaskentaohjelman avulla. Vanhempien lomakekysymyksissä laskimme kaikkien järjestöjen yhteisten väittämien vastaukset yhteen ja teimme niistä taulukoita. Kaikki taulukot analysoimme ja teimme niistä järjestöille yhteisen raportin. Näistä taulukoista otimme opinnäytetyöhömme kaksi (Taulukko 1. ja Taulukko 2.),

joiden tulokset esittelemme opinnäytetyössämme. Avoimet vastaukset teemoiteltiin. Teemoittelussa keskityimme etsimään vastauksista tiettyjä teemoja lasten kokemuksiin ja elämyksiin sekä ohjaajien merkitykseen liittyen. Huomiotta jätettiin monitulkintaiset vastaukset, joiden tarkoitusperistä ei voinut olla varma tai joiden tarkoitus olisi ollut pääteltävissä vain lukemalla vastaajan edellisiä vastauksia niihin kysymyksiin, joita analyysissa ei huomioitu.

Teemat muodostuivat aineiston keskeisistä aiheista, joissa voi nähdä niin yhdistäviä kuin eroavia yksityiskohtia. Aineiston jäsentelyä voidaan tehdä yhdistelemällä erilaisia esiin nousseita teemoja ja vertaamalla niitä toisiinsa. Sitaattien avulla aineistolähtöistä tekstiä voi elävöittää ja havainnollistaa tarkoituksen mukaiseen määrään saakka. Teemat rajautuvat aineiston ja ennen kaikkea tutkimuskysymysten määrittämällä tavalla, jotka puolestaan viitoittavat sitä ilmiötä, jota tutkimuksessa tarkastellaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

6.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Haastattelujen sisältöä analysoimme laadullisin menetelmin. Laadullisen tutkimuksen aineiston keruussa käytettävät menetelmät vievät tutkijan lähelle kohdettaan ja tutkimuksessa pyritään tavoittamaan ihmiselle tärkeitä ja merkityksellisiä asioita, näkökulmia ja kokemukset (Kiviniemi 2001, 68; Vilkkä 2014). Sen avulla voidaan tuoda esille tutkittavan näkemyksiä ja elämysmaailmaa sekä selvittää käyttäytymisen merkityksiä ja kontekstia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 27).

Laadullinen tutkimusote ei ole vain yhdenlainen tapa tutkia tai vain tietylle tieteenalalle tyyppinen tutkimusmetodi, vaan se sisältää lukuisia erilaisia lähestymistapoja, traditioita ja aineistonkeru- ja analyysimenetelmiä ihmisen ja hänen elämänsä tutkimiseksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d). Lähestymistapa asettaa tutkijalle edellytyksen siitä, että hän tiedostaa omaan tietoisuutensa liittyvän kehitysprosessin tutkimusta tehdessä ja sitä kautta hänelle muodostuu valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. Tutkimusongelma täsmentyy koko tutkimuksen ajan, eikä välttämättä ole täsmällisesti ilmaistavissa sen alussa. (Kiviniemi 2001, 68-69.) Laadullinen tutkimus on ylipäätään tulkinnallista: Tutkija tulkitsee tutkimuksen kohteena olevien tulkintoja ja tutkimuksen lukijat puolestaan tutkijan tulkintaa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 151.)

Laadullista menetelmää voidaan käyttää myös määrällisen tutkimuksen tulosten tarkentamiseen, jolloin voidaan saada muodostettua laajempi ja tarkempi kuva tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 125-126). Laadullinen menetelmä haastattelujen sisälönanalysissä tukee tutkielmamme ensimmäistä osuutta, johon kuuluu järjestöjen palautelomakkeiden vastausten analysointi.

6.2.1 Aineiston keruu

Koska palautelomakkeiden kysymykset oli useamman lomatoimintaa järjestävän järjestön toimesta laadittu jo aiemmassa vaiheessa meidän voimatta vaikuttaa lomakkeissa esitettyihin kysymyksiin, päädyimme keräämään aineistoa myös toisella tapaa. Toiseksi tavaksi meille kerätyn määrällisen aineiston rinnalle valitsimme teemahaastattelut, joiden avulla lähdimme avaamaan opinnäytetyömme tilaajan Lasten Kesä ry:n kesäleiritoiminnan työntekijöiden ja perheiden näkökulmaa leirien vaikutuksista lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelu kohdennetaan tiettyihin keskustelun kohteena oleviin teemoihin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48.) Teemahaastattelun käyttäminen ei edellytä yhtä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokeumusta, vaan oletama on, että yksilön ajatuksia, tunteita ja kokemuksia voidaan tutkia teemahaastattelun menetelmällä. Teemahaastattelu ei myöskään sido haastattelua sen enempää määrälliseen kuin laadulliseen tutkimustapaan. Menetelmässä oleellisinta on se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle haastattelulle ominainen kysymysten tarkka järjestys ja muoto, mutta haastattelun aihepiiri, eli teemat, on kuitenkin kaikille haastatelluille sama. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

Haastattelimme opinnäytetyötämme varten neljää Lasten Kesä ry:n kesäleiriohjaajaa sekä neljää vanhempaa, joiden lapsi tai lapset olivat olleet Lasten Kesä ry:n järjestämällä leirillä kesän 2019 aikana. Leiriohjaajien haastattelut toteutettiin Akkijärven lomakylän kesäisissä maisemissa kesäleirivierailun aikana. Valitsimme ohjaajien ja vanhempien haastattelut osaksi opinnäytetyötä, koska emme olleet päässeet osallistumaan lomakekysymysten tekemiseen. Haastattelukysymyksiä lähdimme pohtimaan sen perusteella, että saisimme niiden avulla lisätietoa lomakkeissa kysytyihin kysymyksiin nähden sekä mitä muuta tietoa tarvitsisimme saadaksemme vastauksen tutkimuskysymykseemme leirien vaikutuksista lasten ja perheiden hyvinvointiin.

Ohjaajien ja vanhempien haastattelukysymykset (Liitteet 2 ja 3) olivat osittain toisistaan poikkeavat, jotta kysymykset kohdentuisivat paremmin haastatelluille. Sekä ohjaajien että vanhempien haastatteluissa kysyimme leirien sisällön vastaamisesta lapsen ja perheiden tarpeisiin, saiko lapsi leirillä uusia kokemuksia, miten lapsen leirillä olon koetaan vaikuttavan leirin jälkeiseen arkeen sekä millä tavalla leiritoimintaa voisi kehittää. Näiden lisäksi kysyimme ohjaajilta millä tavoin he suunnittelevat toimintaa, miten erityistä tukea tarvitsevat lapset otetaan huomioon, millaisia haasteita leireillä on ja miten niihin puututaan sekä millaista palautetta he saavat suoraan lapsilta. Lisäksi vanhemmilta kysyttiin lasten tasavertaisuuden kokemuksesta leirillä ollessaan.

Leireille osallistuneiden lasten vanhempien haastattelut tehtiin puhelimitse jonkin ajan kuluttua leirien päättymisen jälkeen. Haastatteluihin osallistuneet vanhemmat valikoituivat satunnaisotannalla Lasten Kesä ry:n kautta ja myös haastatteluajat sovittiin etukäteen Lasten Kesä ry:n toimesta. Vanhempien haastatteluja tehdessä meillä ei ollut perheistä muuta ennakkotietoa kuin että perhekuntaan kuuluva lapsi tai lapset olivat olleet kesän 2019 aikana jollakin Lasten Kesä ry:n järjestämistä kesäleireistä. Meidän tiedossamme ei ollut myöskään se, olivatko lapset osallistuneet leirille omakustanteisesti vai Veikkauksen myöntämän lomatuella.

Sekä ohjaajien että vanhempien haastattelut nauhoitettiin ja käytiin läpi kuuntelemalla ne useampaan kertaan. Haastateltujen ihmisten kertomasta poimittiin valittuun teemaan sopivaa aineistoa ja nämä kohdat litteroitiin tarkemmin. Haastattelut olivat avoimia teemahaastatteluja, ja pitivät sisällään laajempia sekä muutamia tarkentavia kysymyksiä antaen näin haastatelluille enemmän tilaa kertoa omista kokemuksistaan. Halusimme pitää haastattelut mahdollisimman avoimina, sillä strukturoimattomassa haastattelussa haastattelun rakenne muotoutuu haastateltavan ehdoilla, eikä sen kulku ole tiukasti sidottua haastattelijan muotoilemiin kysymyksiin. Oletimme tämän olevan paras tapa saada tietoa työntekijöiden ja vanhempien omasta kokemus- ja ajatusmaailmasta.

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu on perinteisesti ollut päämenetelmänä tiedonkeruussa. Haastattelun etuna voidaan nähdä se, että aineiston keruuta voidaan säädellä vastaajaa myötäillen tilanteen edellyttämällä tavalla. Haastattelua tiedonkeruumenetelmänä käytettäessä vastaajasta tulee tutkimuksessa aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli. Häneltä voidaan tarvittaessa myös pyytää perusteluja esitetyille mielipiteille ja hänelle voidaan esittää lisäkysymyksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 193.)

6.2.2 Sisällönanalyysi

Jari Eskolan (2001) mukaan tutkijalla on tutkimusprosessinsa aikana laadullista tutkimusta tehdessään edessään monta haastetta ja ylämäkeä. Näitä ovat järjestyksessä tutkimuksen hahmottaminen, aineiston kerääminen, aineiston litterointi ja lopuksi jyrkimpänä mäkenä aineiston analyysi. (Eskola 2001, 133-134.)

Haastatteluja analysoidessa oman tulkinnan vaara on aina olemassa. Haastattelutilanne ja -ympäristö saattavat vaikuttaa haastattelussa kerrottuun, samoin kuin esitetyt kysymyksetkin. Haastateltava saattaa pyrkiä vastaamaan kysymyksiin ”oikein”, jolloin hänen todellinen näkemysensä jää taka-alalle. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 193-194.) Tämä konkretisoitui muun muassa niin, että leiriohjaajia haastatelimme kasvotusten käydessämme tutustumassa Akkijärvellä Lasten Kesän kesäleiritoimintaan, kun taas vanhempien haastattelut tapahtuivat

puhelimitse. Puhelimitse tehdyt haastattelut jäivät pinnallisemmiksi ja lyhyemmiksi. Osa vanhemmista ajatteli esittelystä ja saatekirjeestä huolimatta meidän selvästi olevan Lasten Kesä ry:n henkilökuntaa, eikä osa ollut lukenut etukäteen saamaansa saatekirjetä lainkaan (Liite 2). Muun muassa nämä seikat saattoivat kysymysten lisäksi vaikuttaa siihen, millaisia asioita haastatellut vanhemmat meille kertoivat.

Laadullisen aineiston analysointi ja toimivan analyysimenetelmän löytäminen tuotti vaikeuksia myös meille. Eskola toteaa, että osa tutkimuksen tekemiseen liittyvistä valinnoista on tehtävä jo ennen aineiston keräämistä, mutta osa liittyy juuri siihen, kuinka aineistoa analysoidaan. Päätöksiä on voitu tehdä jo aiemmin, mutta ne konkretisoituvat vasta, kun aineistoa aletaan tarkastella analyysimielessä. (Eskola 2001, 136.)

Haastattelujen sisältöä analysoitiin teemoittelun avulla. Teemoittelun analyysivaiheessa tarkastellaan usealle haastateltavalle yhteisiä aineistosta esiin nousevia piirteitä, jotka saattavat pohjautua teemahaastatteluun valittuihin teemoihin. Hirsjärven & Hurmeen (2008) mukaan odotettavissa onkin ainakin lähtökohtateemojen esiin nouseminen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173.) Teemahaastatteluaineistoa analysoidessa ensimmäisenä tehtävänä on järjestää aineisto teemoittain, mutta Eskolan mielestä tämä ei aina ole helppoa, sillä haastattelut eivät aina etene loogisesti teemasta teemaan, vaan vastauksia tiettyyn kysymykseen voi löytyä eri puolilta haastattelua. (Eskola 2001, 143-144.) Analyysissä esiin nostetut teemat perustuvat tutkijan tulkintoihin siitä, mitä haastatellut ovat sanoneet. Vaikka on epätodennäköistä, että kaksi tai useampi haastateltava ilmaisisi tietyn asian täysin samoja sanoja käyttäen, tutkija kuitenkin koodaa ne samaan luokkaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173.)

Haastatteluita analysoitaessa etsimme esitettyjen kysymysten vastauksista erilaisia teemoja, jotka vastasivat sekä vanhempien että lasten lomakekysymyksissä esiin tulleita näkemyksiä. Näitä teemoja olivat lasten yksilöllinen kohtaaminen, erityistä tukea tarvitsevien lasten huomioiminen, leireiltä saadut uudet kokemukset, vaikutukset leirin jälkeen, millaisia haasteita leireillä on ja miten niihin puututtiin, sekä leiritoiminnan kehittäminen ja lapsilta ja vanhemmilta tullut palaute. Näiden lisäksi haastatteluissa nousivat esiin ohjaajien ammatillisuus, heidän koulutustaustansa vaikutus työn toteuttamiseen sekä käytettävissä olevat resurssit. Teemoittamista seurasi lopulta varsinainen analysointivaihe. Eskolan mukaan analyysin tehtävänä on tiivistää, järjestää ja jäsentää aineisto niin, että mitään oleellista ei jätetä pois, vaan informaatioarvo päinvastoin kasvaa (Eskola 2001, 146).

Tyypillisimpiä tapoja edellä kuvattua tavoitellessa on muutama, ja näistä päädyimme käyttämään teemoittelua. Teimme analyysiamme teoriasidonnaisesti Erik Allardtin hyvinvointiteoriaan peilaten, mutta vaikeutemme oli silti saada haastatteluaineistojen ainekset keskustelemaan keskenään, eikä esittää niitä toisistaan irrallisina. Pysyttelimme pitkään liian uskollisena juuri niille kysymyksille, joita kysyttäessä asiat meille esitettiin. Näin siitä huolimatta,

että kerrottu vastasi aivan muuhun kuin alun perin kysytyyn asiaan. Kuitenkin juuri tärkeimmistä kohdista kannattaisi Eskolan mukaan myös lähteä liikkeelle sen sijaan, että eteneminen tapahtuisi haastattelujärjestyksessä. (Eskola 2001, 146-147.) Lopulta haastatteluaineistossa päädyttiinkin keskittämään huomio niihin kohtiin, jotka olivat liitettävissä Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, joko tukien niitä tai ollen haasteena hyvinvoinnin eri ulottuvuuksien täyttymiselle.

7 Kesäleirikokemuksia lasten, vanhempien ja leiriohjaajien näkökulmasta

Leiritoiminnan vaikutuksia perheiden arkeen ja hyvinvointiin selvitettiin analysoimalla järjestöjen teettämien palautekyselyjen vastauksia sekä haastattelemalla Lasten Kesä ry:n leiriohjaajia ja leireille kesän 2019 aikana osallistuneiden lasten vanhempia.

Seuraavissa luvuissa esittelemme sekä määrällisen aineiston tulokset että laadullisen aineistomme ja nostamme molemmista esille merkityksellisiä teemoja, jotka ovat liitoksissa hyvinvoinnin osatekijöihin sekä leiritoiminnan kehittämiseen ja sitä kautta mahdollisuuksiin parantaa leirien tuottamia hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Tulosten perusteella leirit tuovat hyvää mieltä ja vahvistavia kokemuksia niin lapsille ja heidän perheilleen kuin myös leireillä toimiville leiriohjaajille.

7.1 Järjestöjen keräämä palaute

Tässä alaluvussa käsittelemme kuuden yhteistyöjärjestön yhdessä luomilla lomakepohjillaan keräämät asiakaspalautteet. Lapsilta palautteet kerättiin leirin aikana, vanhemmilta lasten leirien jälkeen. Järjestöstä riippuen palautetta kysyttiin joko välittömästi leirin loputtua tai vasta myöhemmin.

Aloitamme tulosten esittelyn käymällä läpi lomakkeissa merkityksellisimmiksi kokemuksiksi nousseita vastauksia. Ensin käsittelemme vastaukset vanhempien arviosta siitä, kuinka leiri tuki perhettä. Tämän jälkeen esittelemme tulokset kysymyksestä, missä lapsi olisi ollut, jos ei olisi leirillä. Lopuksi esittelemme lasten vastaukset. Vanhempien antamien palautteiden perusteella muodostettujen tulosten esittelyn jälkeen esittelemme tulokset koskien lasten lomakekysymyksiä niistä esiin nostamiemme teemojen kautta. Niiden jälkeen siirrymme Lasten Kesä ry:n lasten antamiin palautteisiin.

Järjestöjen yhteisten vastausten analysoinnissa on huomioitu 497 huoltajan vastaukset. Lukuun saattavat sisältyä saman perheen molemmat huoltajat tai yksi huoltaja on saattanut vastata useamman lapsen osalta, sillä palautetta vanhemmilta kysyttiin leireillä olleiden lasten mukaan. Koska vastaukset annettiin anonyymisti emme voineet tietää ketkä ovat vastanneet, mutta joissakin lomakkeissa oli allekkaisissa sarakkeissa lähes identtiset vastaukset. Tästä voi tehdä johtopäätöksen siitä, että vastaukset ovat tulleet samasta perheestä.

7.2 Vanhempien arvio leirien tarjoamasta tuesta

Yhteistyöjärjestöjen leireillä kesän 2019 aikana olleiden lasten vanhempia pyydettiin leirien loputtua heille toimitetulla palautelomakkeella arvioimaan millä tavoin leiri tuki perhettä. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) näkyvien väittämien lisäksi kysyttiin myös yksi avoin kysymys, jossa vanhemmat saivat kertoa omin sanoin millä tavoin leiri tuki perhettä. Vastauksia analysoitiin sekä taulukon että avoimien vastausten avulla. Taulukossa huomioituina ovat vain suljetut vastausvaihtoehdot. Vastausten tulkinnassa on hyvä ottaa huomioon, että kaikki huoltajat eivät välttämättä ole vastanneet kaikkiin kysymyksiin, joten väittämien tuloksia ei voi täysin luotettavasti verrata keskenään.

Taulukko 1: Arvioi, miten leiri tuki perhettänne?

Analysoimme tuloksia luokittelemalla merkittävimmäksi tueksi ne vastausvaihtoehdot, joissa on eniten “samaa mieltä” -vastauksia. Lisäksi analysoinnissa huomioimme kysymykseen liittyvät avoimet vastaukset, joissa sai täydentää taulukossa näkyvää kysymystä ja siinä esitettyjä väittämiä.

Vastauksista nousi esille huoltajien kokevan merkityksellisimpänä, että lapsella oli ollut leirillä mukavaa ja mielekästä tekemistä. Leireille osallistuneiden lasten vanhemmista 97 prosenttia oli sitä mieltä, että lapsen mielekäs tekeminen ja toiminta leirin aikana toi tukea perheelle.

“Parasta oli lapsen ilo ja innostus!”

Vastaajista 95 prosenttia koki, että tukea toi, kun lapsi pääsi irtautumaan arkiympäristöstä. Huoltajat kuvasivat avoimissa vastauksissa tärkeänä, että lapsi pääsee irtautumaan siitä ympäristöstä, jossa hän arkeaan viettää. Varsinkin irtautuminen tietokoneista ja kännyköistä koettiin tärkeänä. Vastauksissa kerrottiin, että myös leirin jälkeen lapset halusivat ulkoilla enemmän, eivätkä olleet niin riippuvaisia tietokone- ja kännykkäpeleistä.

Vahvana tukena koettiin myös se, että lapsi vietti aikaa turvallisessa hoidossa. Vastaajista 94 prosenttia valitsi väittämän perhettä tukevaksi osatekijäksi. Vastauksissa kuvailtiin huoltajien voivan nauttia vapaasta ajasta, jolloin vapautui energiaa työntekoon ja asioiden hoitamiseen.

”Leiriläinen ei olisi voinut paremmissa käsissä olla.”

Edellä mainituissa väittämässä oli vain muutama ”eri mieltä” tai ”en osaa sanoa/ei sovi minuun” vastaus. Siitä päätellen voi todeta huoltajien valitsemien väittämien olevan merkittäviä kokemuksia, sillä lähes kaikki vastasivat näiden asioiden olevan perhettä tukevia.

Leiri myös lisäsi huoltajien luottamusta lapsen pärjäämiseen (90 prosenttia) sekä toi lisää voimavaroja arkeen (76 prosenttia). Huoltajat toivat esille leirin lisäävän omia voimavarojaan. Huoltajista 90 prosenttia koki saavansa lisää luottamusta lapsen pärjäämiseen. Vastauksissa tuotiin esille lapsen kasvaneen leirin aikana ikään kuin isommaksi lapseksi. Tämän kokemuksen kautta huoltajat pystyivät olemaan luottavaisemmin mielin lapsen pärjäämisen suhteen myös leirin jälkeen.

”Leiri oli hyvä alku koulutielle.”

Lapsen ollessa leirillä huoltajilla oli mahdollisuus keskittyä omaan jaksamiseen. Leiri antoi mahdollisuuden myös omaan lomaan ja asioiden hoitamiseen. Vastaajista 74 prosenttia koki pystyvänsä olemaan työssä rauhallisin mielin. Vastausprosentista huolimatta tämä väittämä näkyi avoimissa vastauksissa erittäin merkityksellisenä. Useat huoltajat kuvasivat vastauksissa erittäin tärkeänä saada olla työssä rauhallisin mielin. Monet huoltajat kertoivat joutuvansa huolehtimaan lapsesta työstä käsin, jos lapsi olisi ollut kotona. Pienemmän vastausprosentin voi selittää myös se, että tämä väittämä ei koskenut kaikkia vastaajia, sillä kaikki huoltajat eivät ole mukana työelämässä tai ovat voineet olla lomalla lapsen ollessa leirillä. Kuitenkin ne, joita se koski, kokivat sen erittäin merkitykselliseksi tueksi.

”Sain olla rauhallisin mielin töissä. Tiesin, että lapsilla on turvallista ja hauskaa leirillä.”

Vastaajista 73 prosenttia koki leirin tuomaksi tueksi oman ajan saamisen. Oman ajan merkitys näkyi avoimissa vastauksissa, vaikka ei noussutkaan prosentuaalisesti erityisen korkealle. Tä-

hän saattoi vaikuttaa myös se, että Leirikesä-järjestöllä ei lomakkeessaan ollut tätä väittämää mukana ollenkaan. Pienempään vastausprosenttiin saattoi vaikuttaa myös se, että väittämä ei koskenut kaikkia perheitä. Useilla perheillä kotiin jäi muita lapsia, joten siltä osin oma aika ei välttämättä lisääntynyt.

“Koska meillä ei ole tukiverkostoa eikä sukulaisia, joiden luona lapset voisivat käydä ilman vanhempia, on todella tärkeää, että he pääsevät leireille. Oma aika on myös meille vanhemmille tärkeää, koska olemme hoitaneet lapset aina yksin, ja toinen lapsista on erityislapsi.”

”Suurperheessä tämä on tärkeä juttu voimavara- lähteenä äidille.”

“On ihana saada omaa aikaa kun arjen keskellä se on hieman haastavaa.”

Myös lapsen iloisuus leirin jälkeen koettiin perhettä tukevana. Vastaaajista 66 prosenttia koki lapsen olevan leirin jälkeen iloisempi. Useassa vastauksessa tuotiin esille huoltajien ilo lapsen tullessa leiriltä iloisena ja tyytyväisenä. Leirin jälkeen lapset kertoivat positiivisista kokemuksista huoltajilleen, joka myös tuotti hyvää mieltä.

”Parasta oli, että lapsista huokui ilo leirin jälkeen.”

Vastaaajista 53 prosenttia koki merkitykselliseksi tueksi leirin mahdollistaman yhteisen ajan puolison kanssa. Avoimissa vastauksissa kuvattiin yhteisen ajan merkityksellisuutta ja vaikutuksia omaan jaksamiseen, parisuhteen hyvinvointiin ja sitä kautta koko perheen hyvinvointiin.

“Avioliiton vahvistaja.”

Pariskunnat pystyivät lapsen ollessa leirillä viettämään yhteistä lomaa tai tekemään sellaisia asioita, joita ei voisi tehdä lapsen/lasten läsnä ollessa. Monessa vastauksessa tuotiin esille tukiverkoston puuttuminen ja siitä syystä yhteisen ajan vähyys, kun lapsia ei ole mahdollista saada hoitoon.

“Ainoa yhteinen kahdenkeskinen viikko puolison kanssa 13 vuoteen.”

“Saimme tehdä asioita kahdestaan puolison kanssa, kuten käydä pitkällä metsäretkellä, jota lapsi ei jaksaisi kävellä.”

Tässä väittämässä 32 prosenttia vastasi “en osaa sanoa/ei sovi minuun”, joten leirin merkitys parisuhteelle näkyi merkityksellisenä niille, joita se koskettaa. Viisitoista prosenttia vastasi olevansa eri mieltä. Avoimissa vastauksissa ei tullut esille syitä miksi leiri ei olisi merkinnyt

yhteistä aikaa parisuhteelle. Leirin merkitys parisuhteelle tuli esille useissa eri kysymysten avoimissa vastauksissa.

Kesälukioseuran vastauksissa suuri osa vanhemmista ei avoimissa vastauksissa tuonut (tai osannut tuoda) sanallisesti esille leirin vaikutuksia omaan arkeen ja hyvinvointiin. He korostivat leirin merkitystä lasten hyvinvointiin ja oppimiseen ja kokivat ne merkityksellisenä.

”Lapsi puhuu rohkeammin kurdia, eikä häntä hävetä käyttää omaa kieltä kodin ulkopuolella.”

”Lapsiani opi paljon uutta asioita.”

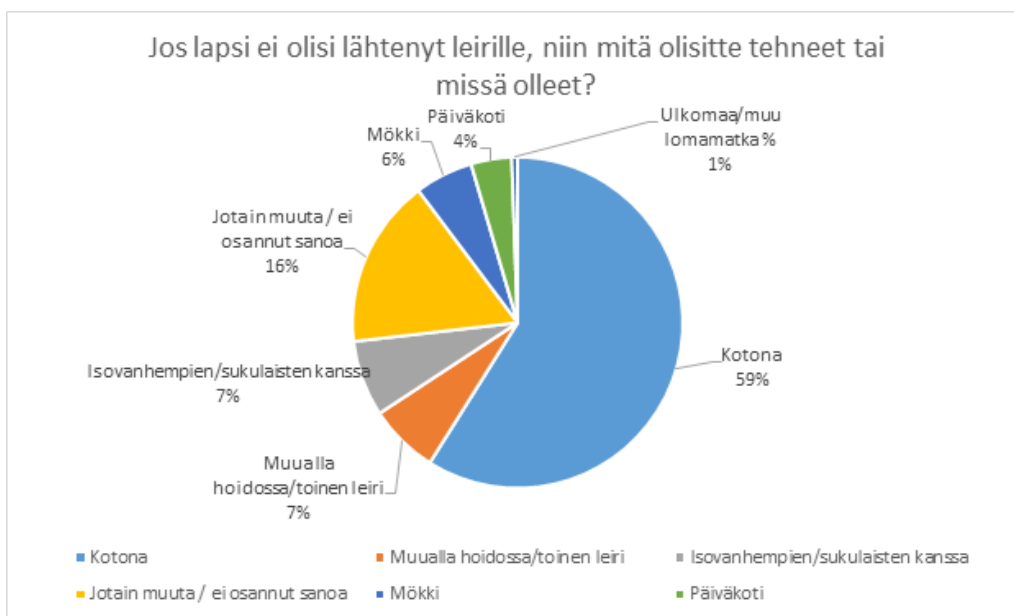
”Kiitän leirin opettajia kaikesta, he antavat omaa aikaa jotta meidän lapset oppivat ja saavat pitää hauskaa.”

Kesälukioseuran vastauksia analysoitaessa ei aina voinut tietää onko vastaaja ollut vanhempi itse vai onko lapsi vastannut vanhemman puolesta tai toiminut ”tulkkina” vastatessa. Osa vastauksista vaikutti siltä, että vastaaja ei ole ymmärtänyt kysymystä. Kysymyksiin vastanneiden vanhempien tapauksessa vastauksista oli pääteltävissä, että vanhempien suomen kielen taidolla, joko ymmärtämisen, kirjallisen ilmaisun tai molempien puolesta, oli vahva vaikutus sekä vastauksiin että luultavimmin myös vastaamatta jättämiseen.

7.3 Leirien merkitys lapsen yksinoloon

Kaikki järjestöt kysyivät vanhemmilta avoimen kysymyksen siitä, mitä he olisivat tehneet tai missä olleet, jos lapsi ei olisi lähtenyt leirille. Kysymykseen vastasi 497 vanhempaa. Vastauksissa tuotiin esille, kuinka tärkeäksi osaksi kesää leiri koettiin (Kuvio 1).

Kuvio 1: Jos lapsi ei olisi lähtenyt leirille, niin mitä olisitte tehneet tai missä olleet?

Osa vanhemmista kuvasi saavansa tärkeää vapaa-aikaa joko itselleen tai yhteistä kahdenkeskistä aikaa puolison kanssa. Niin sanottua lapsivapaata aikaa kuvattiin monessa vastauksessa harvinaiseksi, mutta tarpeelliseksi oman hyvinvoinnin kannalta.

”Normaali arkea, nyt saimme toiset lapset mummulaan pariiksi päivää ja saimme yhteistä aikaa kahden kesken, mikä on tosi tärkeää kun sitä emme yleensä saa ilman leiriä.”

Osa vastaajista kuvaili mitä lapset olisivat tehneet tai olleet tekemättä ilman leiriä. Monista vastauksista saattoi päätellä, että perhe olisi todennäköisesti ollut vain kotona.

”Tekemisen puutetta olisi ollut.”

”Olisimme olleet vain kaupungissa.”

Edellä mainittuja vastauksia ei huomioitu vastausten analysoinnissa osaksi ”kotona”-vastauksiin, sillä niistä ei käynyt selkeästi esille, että lapsi olisi ollut nimenomaan kotona. Sen sijaan vastanneista 59 prosenttia vastasi suoraan lapsen viettävän kesän kotona, jos leiriä ei olisi. Useassa vastauksessa kuvattiin leirin merkitystä perheen arkeen. Vastauksissa tuotiin esille, kuinka suuri merkitys leirillä on lapsen, huoltajan ja koko perheen hyvinvointiin. Leiri koettiin voimavaroja lisäävänä ja tärkeänä kokemuksena lapselle sekä tukena lapsen pärjäämiselle sekä itsetunnolle. Ilman leiriä useat huoltajat kuvasivat voimattomuutta kesän loma-ajan hoidon järjestämiseen tai huolta lapsen pärjäämiseen yksin kotona huoltajan ollessa töissä.

*”Onneksi näin ei käynyt. Ilman veikkauksen, alennusta ei olisi ollut varaa mak-
saa leiriä. Lapseni olisi muuten, ollut kotona ja itse töissä.”*

*”Viikko leirillä helpotti ihan mielettömästi kesän järjestelemistä juurikin töi-
den takia. Lapsi ei ole vielä valmis viettämään pitkiä päiviä yksin kotona ja jo-
kaiselle viikolle ei läheisiä saa värvättyä.”*

Leiri mahdollisti joillekin perheille myös perheen yhteisen loman, sillä huoltajien ei pitänyt jakaa koko omaa lomaansa lastenhoidon tarpeen mukaan. Perheen yhteisen loman mahdollistaminen on koko perheen hyvinvointia tukeva tekijä. Yhteisen loman avulla voidaan lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta, jonka avulla perheen hyvinvoinnin tunne voi kasvaa.

*”Jos lapsi ei olisi lähtenyt leirille niin meidän pitää järjestää lomat eri aikoi-
hin jolloin jompi kumpi vahemmista hoitaa loman aikana.”*

Leiri koettiin myös tärkeänä virikkeenä ja mukavana ajanvietteenä lapselle. Vastauksissa tuotiin esille leirin tarjoaman aktiviteetin ja uusien kokemusten mahdollistamisen vaikutukset lasten tyytyväisyyteen. Monet huoltajat kertoivat, että ilman leiriä lapsella ei ole mahdollisuutta vastaaviin kokemuksiin.

*”Kesä loma on tosi pitkä, niin tylsä jos ei tule leiri. Ei ole hyvää kun vahenne-
taan lapsen hauskoja leirissä.”*

*”Olisimme varmasti tehneet perhen kesken jotakin muuta, mutta se ei olisi
lapselle niin mielekästä.”*

Vastanneista 16 prosenttia ei osannut sanoa kuinka viettäisi aikaa ilman leiriä tai vaihtoehtoisesti he kuvailivat ajatusta epätoivoisena. Huoltajien ollessa töissä on lapsen hoidon järjestäminen koulujen kesäloma-aikana haasteellista. Lasten kesäloman pituus on kymmenen viikkoa, joista huoltajien loma on keskimäärin neljä viikkoa. Joissain perheissä ei kesälomaa ole ollenkaan. Myös kahden huoltajan perheessä ja lomien jakamisesta huolimatta saattaa kesän ajalle jäädä muutama viikko, jolloin lapsella ei ole hoitopaikkaa vaan hän joutuisi viettämään päivät yksin kotona. Huomioitava on myös ne perheet, joissa on vain yksi huoltaja, jonka pitäisi järjestää lapselle hoito usean viikon ajaksi. Tämä on pääosin jo taloudellisestikin tilanteena mahdoton. Vastauksista päätellen leirejä pidetään erittäin suuressa arvossa ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Joissain vastauksissa tuotiin esille lasten joutuvan viettämään pitkiäkin aikoja yksin kotona.

”Lapsi olisi ollut kotona työpäivieni ajan yksinään (7-17).”

”En tiedä, olisimme olleet pulassa.”

”Se olisi ollut lähes tulkoon mahdoton ajatus näin yksinhuoltajalle.”

Vastaajista seitsemän prosenttia kertoi ilman leiriä järjestävänsä lastenhoidon isovanhempien tai muiden sukulaisten avulla. Tämä ei kuitenkaan ollut aina mielekäs vaihtoehto mikä näkyi vastauksissa. Isovanhemmat saatettiin kokea liian iäkkäinä tai kyvyttöminä hoitamaan lasta tai heitä ei haluttu muusta syystä rasittaa lastenhoidolla.

”Lapsi olisi ollut mummolassa, aika heikolla hoidolla.”

”Lapsi olisi ollut hoidossa iäkkäällä isoäidillä.”

Hoidon järjestäminen isovanhempien tai muiden sukulaisten ja muulla tavoin järjestetty hoito saivat prosentuaalisesti yhtä paljon vastauksia. Vastanneista **seitsemän prosenttia** olisi järjestänyt lapsen hoidon toisella tavalla, jos leiriä ei olisi ollut. Osa vastaajista kertoi, että olisi järjestänyt lapsensa toiselle leirille. Kuitenkin hoidon järjestäminen toisella tavalla koettiin raskaana ja vaikeana, eikä osa vastanneista osannut kertoa mikä olisi voinut olla toinen hoitopaikka.

”Lapset olisi ollut jossain hoidossa. En oikeasti tiedä missä kun tukiverkko on mitätön.”

”Olin joutunut järjestämään lasten hoidon toisella tavalla, sillä olin töissä. He olisivat joutuneet ehkä olemaan joitakin tunteja keskenään, mikä on aina hankalaa töideni kannalta, kun pitää etänä huolehtia, että kaikki sujuu.”

Vastaajista 6 prosenttia kertoi, että lapsi olisi ollut mökillä, jos leiriä ei olisi. Useissa vastauksissa mainittiin, että perheet olisivat menneet yhdessä sukulaisten mökille tai ainoastaan lapsen olleen mökillä sukulaistensa kanssa.

”Lapsi olisi ollut isovanhempien kanssa mökillä.”

Vastaajista neljä prosenttia kertoi, että lapsi olisi ollut hoidossa päiväkodissa ilman leiriä. Osa leireille osallistuvista lapsista oli vielä alle kouluikäisiä, jolloin heillä olisi mahdollisuus olla päiväkotihoidossa myös kesäaikana huoltajan ollessa töissä.

Vastaajista yksi prosenttia kertoi, että vaihtoehtona leirille olisi ollut matka ulkomaille tai kotimaan matka. Osa huoltajista toi avoimissa vastauksissa esille, että perhe olisi lomailut Suomessa, jos lapsi ei olisi osallistunut leirille.

”Tehneet jonkin pienen automatkan kotimaassa.”

Useassa vastauksessa tuotiin esille perheen taloudellinen tilanne ja siitä johtuva kyvyttömyys tarjota lapsille kodin ulkopuolisia lomakokemuksia. Monet vanhemmista kokivat leirin taloudellisen tuen olevan ainoa mahdollisuus tarjota lapselle leirikokemus. Taloudellinen tuki leirille osallistumiselle koettiin erittäin merkittävänä tekijänä ja myönnetty tuki nousi esille useassa avoimessa vastauksessa.

”Emme mitään, meillä on töitä koko kesän eikä varoja lomailuun.”

”Kotona koska varallisuus on heikko tekemiseen ja menemiseen.”

”Ilman Veikkauksen tukea en olisi voinut maksaa leirimaksua.”

Vastauksista päätellen joillakin huoltajilla oli vaikeutta ymmärtää kysymystä tai he yhdistivät sen toiseen kysymykseen. Osassa vastauksia ei vastattu varsinaiseen kysymykseen siitä, missä lapsi olisi ilman leiriä ollut millään tavalla. Näissä vastauksissa kuvailtiin leirin tuomaa iloa ja hyötyä perheen hyvinvoinnille.

”Oli ihana nähdä lapsen riemu ja onnellisuus. Hän oli tyytyväinen leiriin ja haluaisi päästä uudestaan.”

”Sain kahdenkeskeistä aikaa taaperomme kanssa enemmän ja aikaa miehensä kanssa.”

Vastauksia siihen, mitä perheet tai lapset olisivat tehneet ilman leiriä, saatettiin antaa myös vastauksina muihin kysymyksiin. Tällöin vastaukset eivät olisi kuitenkaan olleet vertailukelpoisia mm. eri järjestöjen lomakkeilla esiintyneiden erilaisten kysymysten, niiden esitystavan, koon ja kysymysjärjestyksen tähden.

7.4 Lasten leirikokemukset ja niiden merkitys

Järjestöjen toimesta lomakkeiden yhteisissä kysymyksissä ei kysytty suoraan lapsilta itseltään heidän kokemuksiaan siitä, mikä leirillä olossa oli heille merkityksellisintä. Tätä osiota analysoitiin sen perusteella, mitä lasten vanhemmat avoimissa vastauksissaan kuvasivat lasten kerättyään heille leireistä leirillä olon jälkeen. Vastaajia oli yhteensä 460 henkilöä. Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme erityisesti kolmea vahvimmin esiin nousutta teemaa, joista ohjaajien merkitys korostui myös lapsilta itseltään leirillä oloaikana kerätyissä palautteissa lasten kiusaamiskokemuksia kartoitettaessa (Taulukko 2).

Taulukko 2: Lapseni kertoi leiristä tällaisia kokemuksia ja asioita.

7.4.1 Kokemukset

Vanhemmille osoitettujen avointen vastausten perusteella leirikokemukset vahvistivat lasten itseluottamusta ja pärjäämisen tunnetta, heidän sosiaalisia taitojaan, sekä opettivat lapsille uusia taitoja ja toimintatapoja sekä arjessa että erityisesti ryhmässä toimiessa.

”Oli tosi kivaa ja pääsi kokeilemaan uusia asioita.”

”Isommat lapset olivat ottaneet pienet ”maskoteiksi” ja opettaneet uusia taitoja joita leiriläinen ylpeänä esitteli.”

Osa vanhemmista vastasi kysymykseen niin, ettei vastauksista voinut päätellä, oliko kyse lapsen kertomasta, tai sen sijasta vanhemman omasta oletuksesta, joka perustui lapsen kertomaan. Näissä vastauksissa kiitettiin mm. lapsen sosiaalisten taitojen ja erilaisuuden ymmärtämisen lisääntymistä.

”Sai paljon uusia kavereita ja huippukivoja kokemuksia. Leiri auttoi ymmärtämään erilaisuutta enemmän.”

”Lapsi voitti ainakin osan omista ennakkoluuloistaan.”

Liikunnan ja toiminnallisen tekemisen sekä ulkona olemisen tärkeys korostui vastauksissa. Näin oli sekä niissä vastauksissa, jotka olivat selkeästi lapsen vanhemmalle kertomaa, että vanhemman kuvausta siitä, mikä leirillä olossa on ollut tärkeää.

”Oli kuulemma oltu paljon ulkona, mikä on hyvä juttu...”

”Että uitiin ja paistettiin makkaraa ja lettuja, syötettiin lampaita ja pupuja, soudettiin ja pelattiin pihapelejä... Tulimuurahainen puraisi mutta ötökät ei enää pelota, ei edes ampiaiset vaikka käveli paljaalla jalalla. Mustikoita etsittiin mutta ei ollut, oli kuitenkin itse löytynyt mansikoita ja vadelmia ja nähnyt samalla hiiren.”

”Hän oli iloinen uintimahdollisuuksista ja oppi luonnosta uusia asioita.”

Moni lapsi asuu nykyisin kaupungissa, jossa etenkin nuorempien lasten mahdollisuudet itsenäiseen ulkona ja luonnossa tekemiseen saattavat olla heikot vanhempien ollessa esimerkiksi töissä, ollen oman sairautensa vuoksi kykenemättömiä liikkumaan lapsen mukana tai kiinni lapsen pienemmissä sisaruksissa kotona. Myös liikkuminen julkisten kulkuvälineiden varassa voi rajoittaa sekä lasten että heidän perheidensä ulkona ja luonnossa oleskelua. Vastausten perusteella lapset kuitenkin nauttivat erityisesti ulkona vietetystä ohjatusta ajasta ja samalla heidän vanhempansa osasivat sitä arvostaa. Yksittäisistä asioista jokaisen järjestön leirien osalta nousi vahvimmin esille uiminen ja vedessä olo.

”Leirillä oli kivaa. Sain uida ja suorittaa uintitestin sekä sauna.”

”Uiminen parasta, myös kaikki muu ohjelma ja tekeminen kivaa ja mielekästä. Kanttiini kiva.”

Myös uimaan pääseminen voi kesäisin monelle lapselle olla vaikeaa, jos vanhemmat ovat sirottuja töihin, tai eivät esimerkiksi perheenjäsenten terveydellisten ongelmien takia kykene lähtemään valvomaan lapsen uimahetkiä. Myös liikuntaharrastusten maksut etenkin kaupungeissa voivat olla niin korkeat, ettei kaikilla perheillä ole varaa kustantaa lapselle mieleistä ja sopivaa liikuntaharrastusta.

Kaikkien leirijärjestöjen leirien kohdalla mainintoja keräsi leiriohjelma ja ohjattu tekeminen, joka sai kiitosta niin lapsilta kuin heidän vanhemmiltaan. Erityisesti Kesäleiriyhdistys -76:n ja Lasten Kesä ry:n leirien ohjelmat saivat kiitosta. Toisaalta jotkut vanhemmat toivoivat, että lapsia olisi kannustettu osallistumiseen enemmän. Vastauksista ilmeni, että osalla näistä lapsista on tiedostettu olevan vaikeuksia uskaltaa tai innostua ottamaan osaa tekemiseen silloin kun toiminta, ympäristö tai ihmiset ovat heille vieraita.

”Oli kivaa ja järjestetyt ohjelmat olivat parhaita.”

”Sauna, uinti, kalastus, maalaus olivat mieluisia. 9-vuotias koki leirin osittain tylsäksi. Vaikeus innostua uusiin asioihin ilman ennakkointia.”

Leireillä oli lisäksi omia paljon mainintoja keränneitä kohokohtia, kuten Lasten Kesä ry:n leirien päätösdisco ja Kesäleiriyhdistys -76:n Särkänniemi-retki. Isommat elämykset yhdessä koko leirin kanssa puhuttivat lapsia vielä kotonakin.

”Putous-juttu oli ilmeisesti erittäin kivaa, ja koska pääsi ensimmäistä kertaa särkänniemeen, niin se oli varmaankin kohokohta.”

Vastausten kautta tuotiin esille usein myös sitä, kuinka kokemukset olivat vahvistaneet lapsen itseluottamusta ja uskallusta. Samalla vahvistui vanhemman käsitys siitä, että lapsi pärjää kodin ulkopuolella uudessa ympäristössä.

”Oli tykännyt kakesta tekemisestä, erityisesti ramboradasta. Oli ylpeä omatoimisuudestaan. Sai kavereita, ohjaajat auttoi jos tarvitsi. Kaikki oli kivaa.”

”Lapseni sai uusia kavereita ja oppi uusia asioita kuten melomaan. [- -] Äitinä myös huomasin, että lapsen itsevarmuus omasta pärjäämisestään, kasvoi, kun hän uskalsi olla - ensimmäistä kertaa - yöleirillä, vaikka etukäteen asia jännitti.”

”Oli iloinen ja onnellinen, moni asia oli jäänyt mieleen. Erityisen, jännää oli ollut kanotoiminen ja itsenäinen ostosten teko kioskillä.”

Vanhempien aiempien vastausten perusteella moni leirillä ollut lapsi olisi viettänyt kesää joko kokonaan tai pääosin kotiympäristössä, jos leirille ei olisi päässyt. Moni lapsista olisi viettänyt aikaa myös yksin vanhempien tai vanhemman ollessa töissä. Tätä kautta leirien tarjoamien kokemusten merkitys lapsille kasvoi entisestään, sillä leirit tarjoavat heille mahdollisuuksia sellaiseen ohjattuun tekemiseen, jota he eivät muuten kesälomansa aikana saisi. Uudet kokemukset kasvattavat lapsen tietoutta omasta itsestään, siitä millaisista asioista he nauttivat, sekä ymmärrystä omista kyvyistä ja taidoista. Leirit tuovat myös yhteisiä kokemuksia jaettavaiksi muiden kanssa ja antavat lapsille puheenaiheita ja kertomuksia vietäväksi kouluun ja kavereille kesän päättyessä.

Kesälukioseuran avoimissa vastauksissa korostui uuden oppiminen, ja etenkin sekä kielellinen että kulttuurinen oppiminen. Kulttuuriset seikat tuotiin esille silloinkin, kun vastauksissa ei suoraan mainittu oppimista. Vanhemmille ja lapsille oli ollut merkityksellistä, että lapsi on saanut sekä oppia ja toteuttaa omaan kulttuuriinsa kuuluvia asioita, että oppia uutta muista kulttuureista ja kielistä.

”hauskaa, viihtyisä, opin paljon uusia sanoja, leikkejä, kulttuuriin liittyviä asioita jne. Hän oli todella tyytyväinen opettajiinsa.”

Pelastusarmeijan lomakotitoiminnan leirejä koskevissa vastauksissa näkyi kristinusko ja kristilinen kasvatus. Yhteislaulu sai useampia mainintoja.

”Trampoliini, eläimet ja uiminen olivat kivoja. Yhteisleikit ihan top. Oppivat kivan ruokarukouksen ja rakettilaulun.”

”Että oli oppinut että Jeesuksen kanssa voi mennä kirkkoon juttelemaan”

Pelastusarmeijan lomakotitoiminta on tässä raportissa leiritoimintaa järjestävistä tahoista ainoa, joka ei ole uskonnollisesti sitoutunut. Vanhempien ja lasten vastauksista oli luetta- vissa, että monille kristinuskon läsnäolo leiritoiminnassa oli tärkeää, mutta samalla uskonnol- lisen vakaumuksen mukana olo on saattanut vaikuttaa siihen, että leireille tulevat lapset edustavat osin erilaisia ryhmiä kuin muiden yhdistysten leireille osallistuvat lapset muiden us- kontokuntien edustajien jäädessä helpommin pois.

7.4.2 Vertaisryhmän merkitys

Kotona lasten kertomuksissa leireillä koetusta nousi esille odotetusti kaverien merkitys lei- reillä. Osa vanhemmista mainitsi lapsen saaneen leirillä uusia ystäviä, osa taas mainitsi ystä- vät erittelemättä tarkemmin, oliko kyse ennalta tutuista kavereista vai leirin kautta tulleista. Jotkut vanhemmat kertoivat lapsen hyviin kokemuksiin vaikuttaneen sen, että leirillä sai viet- tää aikaa ennestään tuttujen kavereiden kanssa.

”Oli kivaa kun pääsi tuttujen kaverien kanssa samaan huoneeseen.”

”Hän kertoi innolla siitä miten oli saanut uusia kavereita ja heillä oli ollut sa- manlaiset kiinnostuksen kohteet mm. Sählyn pelaaminen.”

Joistakin vastauksista kävi ilmi, että lapset sosiaaliset suhteet vertaisryhmänsä kanssa ovat arjessa vähäiset. Leirillä lapsen on mahdollista irrottautua siitä roolista, jossa hän arjessaan usein on ja tätä kautta kaverien saaminen voi muodostua helpommaksi, kun lapsi itse käyttäy- tyy vapautuneemmin, eikä muilla ole ympäristön jo asettamia ennakkokäsityksiä lapsesta.

”Leirillä oli sopivasti sääntöjä ja todella mukavia aikuisia. Myös, tuttuja kave- reita aiemmilta leireiltä tuli heti tervehtimään ja, tästä jäi lapselle todella hyvä mieli, kun kavereita ei ole, kesälomalla nähnyt ja serkutkaan eivät ole juuri päässeet käymään.”

Leireillä, joiden lapsista iso osa tulee leireille Veikkauksen lomatuokea saaden, leiriohjelma, ohjaajien osaaminen ja yleinen ilmapiiri mahdollistavat myös toimintarajoitteisille lapsille

tasa-arvoisen ympäristön viettää aikaa. Kaikille lapsille ja nuorille leirit tarjoavat myös tilaisuuden irrottautua arjen ympäristöstä ja siihen liittyvistä, joskus vahvoistakin, rooleista, joita esimerkiksi koulukiusaamisen uhrina oleminen saattaa heidän päälleen asettaa.

”(Lapsi] sai uusia kavereita, joita on jo päässyt näkemäänkin. Tunsin itsensä tasa-arvoiseksi, kukaan ei pitänyt ”outona”.”

Jotkut lapset kokivat ulkopuolisuuden tunteita myös leirien aikana. Näissä tapauksissa esimerkiksi eläinten, mutta etenkin leirin ohjaajien merkitys lapselle oli suuri.

”Paikka ja varsinkin ohjaajat olivat loistavia. [- -] En päässyt jengiin mukaan, tunsin oloni syrjityksi. Muut tytöt olivat erilaisia.”

”Lapseni keskeytti leirin kahden päivän jälkeen, koska ei päässyt porukoihin mukaan. Muut olivat tuttuja jo ennestään.”

Yllä kuvailluissa tilanteissa ohjaajien ammattitaidolla ja läsnäololla on vaikutusta siihen, kuinka lapsi pääsee mukaan ryhmään. Isoissa lapsiryhmissä niin varhaiskasvatuksessa, lastensuojelussa kuin koulumaailmassakin vaarana on se, että hiljaisemmat ja vetäytyvät lapset ja nuoret jäävät vähemmälle huomiolle aikuisten keskittymisen kohdistuessa vilkkaampiin, mahdollisesti haastavakäyttöksiin lapsiin ja nuoriin. Tätä voi ehkäistä sekä leirien henkilökunnan ja aikuisten ohjaamisella kohdistamaan huomiotaan lapsiin, jotka jäävät helposti taustalle, sekä mahdollisuudella palkata tai saada mukaan riittävästi ohjaajia, jolloin tasapuolisempi huomioiminen mahdollistuu.

Parasta lapsille -yhdistyksen saamien palautevastausten perusteella osaa leireille osallistuneista lapsista oli kotona mietityttänyt myös muiden lasten leirin keskeytyminen ja siihen johdaneet syyt. Avointen vastausten kautta kävi ilmi, että useampi lapsi oli joutunut tai halunnut keskeyttää leirin.

”Lapsi oli leirillä vain yhden yön, joten vastauksia on hankala antaa. Koti ikävä oli liian suuri.”

”Leirikokemus ei oikein onnistunut. Lapsi ja hänen ystävänsä pyysivät päästä pois leiriltä vuorokauden jälkeen. Heidän kanssa neuvoteltiin, vanhemmat ja ohjaajat tsemppasivat, mutta pojat pitivät kantansa ja lopulta hain heidät pois. Leiriaikaa kertyi siis vain vuorokausi.”

”Kaikki oli kivaa. Joitakin lapsia oli jouduttu poistamaan leiriltä, se oli vähän mietityttänyt.”

Vastauksista sai kuvan, että jotkut lapset olivat kaivanneet vanhemmiltaan tukea asian käsittelyyn. Vastauksista ei suoraan käynyt ilmi, olivatko kyseessä yksittäisen leirin tapahtumat, mutta näin saattoi joidenkin vastausten kohdalla olettaa. Parasta lapsille-järjestön leirien kohdalla suurempaan keskeytysten määrään saattoivat myös vaikuttaa ohjaajien ammatillisuuteen liittyvät seikat, joita käsittelemme hieman tarkemmin seuraavassa luvussa.

7.4.3 Ohjaajien merkitys

Analyyssia aloittaessa oli odotuksena, että lasten kuvailuissa kavereiden merkitys leireillä nousisi korkealle. Kuitenkaan kavereiden ja vertaisryhmän merkitys ei lasten vastauksissa noussut kovinkaan paljoa suuremmaksi, kuin leireillä mukana olleiden aikuisten merkitys.

Pelastusarmeijan lomakotitoiminnan aineiston vastauksien kautta leirin ohjaajien merkityksellisyys ei noussut esille yhtä paljoa kuin verrokkijärjestöillä, mutta koska Pelastusarmeijan vanhemmille kohdistetut kysymykset erosivat muilta osin lähes täysin muiden järjestöjen kysymyksistä ja kysymyksenasettelusta, tulokset eivät ole luotettavalla tavalla vertailukelpoisia. Tästä syystä Pelastusarmeijalta vertailuun otettiin mukaan vain kaikkien järjestöjen esittämä kysymys siitä, mitä lapset olivat vanhemmilleen leiristä kertoneet. Mainittua kysymystä aiemmin esitettyyn avoimeen kysymykseen ”mikä teki leiristä turvallisen tai turvattoman” 51/65 vastaajaa mainitsi turvallisuuden tunnetta lisänneenä tekijänä leirin aikuiset. Muut järjestöt eivät kuitenkaan kysyneet tätä kysymystä, joten vastauksia ei vertailussa otettu huomioon.

Ohjaajien rooli lasten ja nuorten turvallisuuden tunteen luomisessa näyttäytyi erityisen tärkeänä järjestöjen saamassa palautteessa. Ohjaajilla oli suuri merkitys lasten hyvinvoinnin kannalta niin huolehtijoina, rinnalla kulkijoina kuin toiminnan tarjoamisenkin muodossa.

”Hänelle toi erityisesti turvallisuuden tunnetta ihanat ohjaajat ja hyvä huolto esim. terveydellisissä ja lääkinnällisissä asioissa. Vanhempana sain myös heti tunteen, että lapsesta pidetään erityisen hyvää huolta!...”

Avoimissa vastauksissa ohjaajien roolia ei aina kuvailtu tarkemmin, mutta vanhemmat toivat esille lasten puhuneen leirien ohjaajista. Maininnat olivat lähes poikkeuksetta positiivisia.

”Ohjaajat todella mukavia, nuoria ymmärrettiin hyvin. Oli palatessaan väsynyt mutta iloinen.”

”Etenkin ohjaajat ja heidän tempauksensa tekivät vaikutuksen. Esim. se sykähdytti kun lapset saivat äänestää kenet ohjaajista heitettiin järveen.”

Lapset ikävöivät ohjaajia leirien jälkeen, sekä toivoivat leirille lähtiessään tapaavansa edelliskesän ohjaajia. Suhteiden pysyvyys tuntui olevan tärkeää lapsille myös leirien kohdalla.

”... Olisi halunnut, että viime kesän ohjaajia olisi ollut myös ohjaajana. Sai uuden kaverin, jonka kanssa pitänyt yhteyttä myös leirin jälkeen.”

Palautelomakkeiden vastauksissa korostui usein myös yksittäisten ohjaajien suuri rooli osana lapsen onnistunutta leirikokemusta. Yksikin hyvä kohtaaminen turvallisen aikuisen kanssa voi lapselle olla merkityksellinen. Etenkin Lasten Kesä ry:n vastaajien kommentteista erottuivat leirien miespuolisille ohjaajille osoitetut kiitokset ja positiivinen palaute. Miesohjaajien rooli voi korostua etenkin sellaisten perheiden lasten kohdalla, joiden arjesta turvallinen miehen rooli puuttuu tai se on vähäinen.

”Leirin ohjelma oli kiva, mutta huone kaverit ei. Ohjaajat oli kivoja, etenkin (ohjaaja 1).”

”(Ohjaaja 2) on kiva. Sai uuden kaverin. Sinilevä oli tyhmää.”

”(Ohjaaja 3) opetti vuoleen kiehisiä ja varvashipan. Kivoja kavereita.”

Ohjaajien merkitystä sivuavissa vastauksissa saattoi jonkin verran näkyä se, että Parasta lapsille -yhdistyksen leirit toimivat vapaaehtoistyön voimin ja palkattujen varhaiskasvatus-, opetus- ja sosiaalialan ammattilaisten sekä tulevien ammattilaisten sijasta leirien ohjaajat koostuvat vapaaehtoisista. Parasta lapsille -aineiston joukosta nousi esille hieman enemmän ohjaajien toimintaan kohdistunutta kritiikkiä esimerkiksi siitä, ettei kiusaamis-, tai muihin mahdollisesti haastaviin tilanteisiin oltu vanhempien tai lasten mielestä puututtu riittäväällä tavalla. Tähän saattaa vaikuttaa vapaaehtoisilta puuttuva ammatillinen osaaminen ja tiedon sekä ammatillisten työmenetelmien käyttöön pohjaavan tiedon puute, joka voi vaikeuttaa työntekoa erityisesti haastavampien tilanteiden hoitamisessa ja erityistä tukea tarvitsevien lasten käytöksen ja erityispiirteiden ymmärtämyksessä. Vastauksista ei käynyt ilmi, koskivatko vastaukset vain tiettyä tai tiettyjä leirejä.

”(Ohjaaja)henkilön ohjaustaidot ja ajattelemattomat kommentit ja käytös...”

”Mukaan oli pakattu paljon vaihtovaatetta. Lapsi ei ollut huomannut itse vaatteita eikä kukaan ollut tästä hänelle sanonut. Lapsen vaatteet olivat TODELLA likaiset haettaessa.”

Toisaalta myös Parasta lapsille -leirien ohjaajat saivat kiitosta. Positiivisten mainintojen määrä jäi suhteessa hieman matalammaksi kuin muilla järjestöillä, mutta moni lapsi oli kuitenkin kokenut leirin ohjaajat mukavina ja olonsa turvallisenä.

”Ohjaajat ja toiset lapset olivat kivoja. Oli mukavaa tekemistä. Kaikki oli ollut kivaa tekemistä.”

Vapaaehtoistyö perustuu puhtaasti ihmisen haluun tehdä hyvää, eikä taustalla ole taloudellisia vaikuttimia. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan kautta tehty työ saattaa mahdollistaa leireille päätyvän heterogeenisemmän joukon aikuisia eri kulttuuri-, osaamis- ja ikätaustoista, joka sinällään saattaa olla monen lapsen kohdalla tukea antava tekijä.

Ohjaajien roolia tarkasteltiin vanhemmille suunnatun yhteisen, lasten kertomaa koskevan kysymyksen kautta. Lisäksi ohjaajien merkitys nousi vahvasti esille myös lapsille osoitettujen suljettujen kiusaamista koskevien kysymysten kautta, vaikka asiasta ei olisi suoraan lapsilta kysytty. Kiusaamista koskeva laajempi aineisto jätettiin tarkoituksellisesti opinnäytetyön ulkopuolelle, mutta nostamme järjestöille kirjoittamamme raportin (Liite 1) tuloksista esille sen, kuinka ohjaajien rooli vaikutti myös lasten kokemuksiin kiusaamisesta tai siitä, että sitä ei heidän mielestään ollut.

Lapsille osoitettujen, kiusaamista koskevien suljettujen kysymysten vastauksista kävi ilmi, että iso osa kaikista leiriläisistä koki ohjaajien puuttuneen kiusaamiseen silloinkin, kun vastaajat eivät olleet kiusaamista leirin aikana havainneet ollenkaan. Vastajat muun muassa mainitsivat, ettei kiusaamista ollut koska siihen puututtiin, ohjaajat huolehtivat, että kaikki otetaan mukaan yhteiseen tekemiseen tai että ohjaajat olisivat puuttuneet, jos kiusaamista olisi esiintynyt. Kiusatuksi leirien aikana koki tullessa 22 prosenttia, kiusaamista oli havainnut 36 prosenttia ja itse muita kiusannut oli 1 prosenttia vastaajista. Samalla kuitenkin 73 prosenttia vastaajista ilmoitti ohjaajien puuttuneen kiusaamiseen leirin aikana. Huomion arvoista onkin, että selvästi isompi osuus leireillä olleista lapsista koki ohjaajien puuttuneen kiusaamiseen, kuin ilmoitti tullessa kiusatuksi, nähneensä kiusaamista tai kiusanneensa itse muita. Myös moni lapsi, joka oli kysymyslomakkeissa valinnut vaihtoehdot, joiden mukaan kiusaamista ei hänen kokemuksensa mukaan esiintynyt leirillä missään muodossa, oli kuitenkin valinnut myös vaihtoehdon, jonka mukaan ohjaajat puuttuivat kiusaamiseen. Tuloksesta voi olla pääteltävissä, että lapset kokivat ohjaajien toiminnan ennaltaehkäisevänä kiusaamisen suhteen. (Liite 1.)

Ohjaajien kerrottiin puuttuneen kiusaamiseen sekä keskustelemalla aiheesta etukäteen leiriläisten kanssa, että kiusaamistilanteissa joko kiusaajan, tai riidan kaikkien osapuolten kanssa yhdessä. Ohjaajien koettiin puuttuneen kiusaamiseen pääosin hyvin. Vastakkaisiakin kokemuksia oli ja vanhemmat toivat näitä vahvasti esiin avoimissa vastauksissaan. Osa lapsista puolestaan ilmoitti, että ohjaajat eivät puuttuneet kiusaamiseen, koska eivät joko olleet paikalla tai lapset eivät kertoneet heille siitä. (Liite 1.)

7.5 Teemahaastattelut

Lasten Kesä ry:n lomatoiminnan vaikutuksia lähdimme tutkimaan teemahaastattelujen avulla. Haastatteluissa halusimme tuoda esille sekä perheiden että kesäleiriohjaajien näkökulmaa

siitä, minkälaisia vaikutuksia leiritoiminnalla työntekijöiden näkemyksen mukaan tavoitellaan ja kuinka näitä tavoitteita perheiden mielestä saavutetaan. Tietoa saadaksemme haastattelimme neljää Lasten Kesä ry:n kesäleirille kesän 2019 aikana osallistuneen lapsen vanhempaa sekä neljää Lasten Kesä ry:n kesäleiriohjaajaa.

Heinäkuussa kävimme tutustumassa Lasten Kesä ry:n leirikeskukseen Hauhon Akkijärvellä. Päivän aikana haastattelimme neljää ohjaajaa saadaksemme kattavamman kuvan leirien sisällöstä ja sitä kautta vaikutuksista sekä ohjaajien että perheiden kokemuksiin peilaten. Lasten Kesä ry:n leireillä olleiden lasten vanhempia haastattelimme puhelimitse elokuun puolivälissä. Teemahaastattelut muodostavat opinnäytetyömme laadullisen osuuden, jossa tuomme tarkemmin esille Lasten Kesä ry:n lomatoimintaa ja sen asemaa lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tuottajana.

7.6 Ohjaajien kokemukset leirien merkityksestä

Haastattelimme heinäkuussa Akkijärven lomakylässä kesäleirivierailun yhteydessä neljää Lasten Kesä ry:n leiriohjaajaa. Haastatteluja ennen kysyimme kultakin haastateltavalta luvat sekä haastattelujen nauhoitukseen että tulosten jatkotutkimuskäyttöä varten. Varsinaisia haastattelukysymyksiä oli seitsemän. Kysymysten avulla (Liite 3) halusimme selvittää, kuinka hyvin leirien ohjaajat kokivat leirin vastaavan lasten ja perheiden tarpeisiin ja tukevan heidän hyvinvointiaan. Kiinnostuksemme kohdistui myös siihen, millaiset asiat ohjaajat kokevat toiminnan suurimpina haasteina ja kuinka he kehittäisivät lasten tuettua lomatoimintaa.

Haastateltavat saivat kysymykset myös paperilla, jotta he saattoivat halutessaan tutustua kysymyksiin etukäteen (Liite 3). Haastattelut olivat avoimia haastatteluja ja tarpeen mukaan teimme tarkentavia jatko- ja lisäkysymyksiä ohjaajien kertoman perusteella.

7.6.1 Jokainen lapsi tarvitsee erityistä tukea

Halusimme selvittää, kuinka kesäleirien ohjaajat kokevat lasten kanssa työskennellessään leirien vastaavan niihin odotuksiin ja ajatuksiin, jotka leirien järjestämisen taustalla ovat. Kävi ilmi, että kaikki haastatellut kokivat leirien vastaavan näiltä osin hyvin lasten ja sitä kautta myös heidän perheidensä tarpeisiin, vaikka ohjaajat tähdensivät kyseessä olevan kesäleiritointi ja sinällään suhteellisen lyhyt ajanjakso lasten elämässä.

Ohjaajien mukaan Lasten Kesä ry:n kaikessa leiritoiminnassa pyritään ottamaan huomioon lasten keskenään erilaiset tarpeet ja sitä kautta järjestämään toimintaa, jolla voidaan tukea lasten kehitystä. Lasta vahvistava yksilöllinen kohtaaminen vaatii kasvattajan roolissa olevalta ihmiseltä ensisijaisesti sitä, että hän osaa kohdata jokaisen lapsen omalla tavallaan toimivana yksilönä, johon vaikuttavat sekä eletty ympäristö että synnynnäinen temperamentti (Hannila

2018, 6). Ohjaajat korostivat lasten ja perheiden tarpeista puhuessaan pyrkimystä lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen leirien aikana. Eräs ohjaajista totesi tavoitteena olevan sen, että lapset saisivat leireiltä hyviä kokemuksia riippumatta siitä, millainen heidän oma taustansa on.

Toinen puolestaan ajatteli, että vaikka lasten tarpeet olisivat erilaisia, on kaikilla lapsilla tarve saada turvallisten aikuisten huomio myötätuntoisella ja hyväksyvällä tavalla. Hän kertoi, että Lasten Kesä ry:n leirikoulutuksissa on keskusteltu siitä, kuinka lapset kohdataan ja tunti käydyn keskustelun ohjaavan myös käytäntöä leireillä. Ohjaajat kokivat lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa hyödyksi sekä omansa että työkaverien ammatillisuuden, kun tarpeita peilattiin leiritoiminnan suunnittelemiseen ja toteuttamiseen.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten mukana olo leireillä kuului ohjaajien puheessa toistuvasti haastattelujen aikana kysytystä kysymyksestä riippumatta. Leirien tarkoitus on mahdollistaa kesäleirit myös heille ja näiden lasten tarpeita huomioidaan leiritoiminnassa kauttaaltaan. Ohjaajien mukaan leireillä on mm. lapsia, joilla ilmenee selkeitä haasteita vuorovaikutuksessa. Lasten sosiaalis-emotionaalinen kehittyminen on hyvin yksilöllistä, ja vaikka useimman kohdalla kehittyminen tapahtuu tasapainossa, sisältyy toisilla kehitykseen kehitykseen enemmän haasteita (Ahonen 2015, 35.) Erään ohjaajan mukaan haasteet saattavat ilmetä esimerkiksi niin, että lapsi toistuvasti tulkitsee sosiaalisia tilanteita eri tavalla kuin muut tai vuorovaikutus ei muilla tavoin ole täysin toimivaa. Tällöin suunnataan huomio siihen, miten lapsi saattaa asiat kokea ja edetään tilanteessa ymmärryksen kautta.

“...sit viedä pikkusen kerrallaan aina sitä rimaa sopivasti ylöspäin että ei vaadi kerralla liikaa.”

Tutkimusten mukaan riski kiusatuksi tulemisesta kasvaa silloin, kun lapsen käytös on normista poikkeavaa. Riskiä kasvattavat mm. tunteiden säätelyn vaikeudet tai muihin kohdistuva häiritsevä ja aggressiivinen käytös. Samat lapset ovat usein myös alttiita kiusaamaan itse toisia. (Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille 2019, 23.) Tämä saattaa näkyä myös Lasten Kesä ry:n leirien aikana kiusaamisena, tai siinä, että lapsi kokee toisen kiusaavan itseään. Lapsilla voi olla sekä keskenään että aikuisiin nähden erilaiset käsitykset kiusaamisesta. Etenkin nuoremmat lapset rinnastavat helposti kiusaamisen fyysiseen aggressioon, kun taas vanhemmat lapset sisällyttävät myös relationaalisen aggression käsitykseensä kiusaamisesta. Ne lapset, jotka muut lapset luokittelevat kiusaajiksi, eivät puolestaan välttämättä tulkitse tilanteita kiusaamisena. (Monks 2003, Kirveen & Stoor-Grennerin 2017, 10, mukaan.)

Haastateltujen ohjaajien kertoman perusteella kiusaamiseen puututaan matalalla kynnyksellä. Myös lapsen vaikeampaa, esimerkiksi väkivaltaista, käytöstä pyritään erään ohjaajan mukaan ymmärtämään myös lapsen näkökulmasta.

“Osa lapsista oireilee. Mehän ei välttämättä tiedetä mitä kaikkea siellä on takana, kotona tai muualla.”

Leireillä lapset kohdataan ennen kaikkea yksilöinä haasteistaan huolimatta. Yksi ohjaajista pohti, että vaikka erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä näkyy leirityössä, ei lapsia voi lii-
kaa eritellä ja luokitella kategorioihin ja kaikille lapsille on tärkeää olla osallisina yhteisössä ja sen toiminnassa.

“...et tavallaan kaikki lapset tarvitsee erityistä tukea. Osallisuus ulottuu kaikkiin täällä.”

Toinen ohjaajista tähdensi, että vaikka erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeet otetaan huomioon leireillä ja vaikka ohjaajilla olisi lapsesta ennakkotietoja, joista selviäisi lääkitys tai diagnoosi, ei niihin saa jäädä jumiin.

“Sit kun ne lapset tulee ne kohdataan just semmosina lapsina kun ne on siinä hetkessä eikä mietitä että toi on nyt se jolla on se keskittymishäiriö.”

Etenkin lasten sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeen on niin lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten kuin tutkijoiden toimesta nähty olevan lapsen negatiivinen yksilöllisistä piirteistä riippuvainen tekijä. Hedelmällisempää voisi kuitenkin olla tarkastella lapsen käytöstä näkemällä sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeen olevan usein sidoksissa lapsen ja hänen ympäristönsä väliseen vuorovaikutuksen ongelmaan. Syitä lapsen ei-toivottuun kehitykseen etsitään turhan usein hänestä itsestään tai hänen kotioiloistaan. Aikuisten voisi ajatella olevan jossakin määrin kykeneviä sopeutumaan erilaisiin lapsiin pyrkimättä normittamaan heitä osaksi yleisesti hyväksi koettua, rajattua toimintakulttuuria. (Ahonen 2015, 37.)

Jotkut haastatelluista kertoivat tilanteista, joissa leirin aikana käy ilmi lapsen elämässä olevan joitakin muita haasteita, joista leirin alkaessa ei olla tiedetty. Lapsi saattaa joko oireilla tai kertoa ohjaajille oma-aloitteisesti arkeensa liittyvistä asioista, jotka vaikuttavat jaksamiseen.

“Lasten taustat saattaa näkyä tosi selkeesti, kesken leirin saattaa tulla esiin sellaisia juttuja joita ei olla tiedetty.”

Yksi haastatelluista mainitsi toisena ohjaajan työssä suurimpina näyttäytyvistä haasteista joidenkin lasten moninaiset ongelmat. Aina lapset eivät ohjaajien ponnistuksista huolimatta ole leirikuntoisia. Näissä tilanteissa leiri oli saatettu joutua keskeyttämään. Ensin oli kuitenkin käyty läpi kaikki muut vaihtoehdot, joiden avulla tilanne yritetään korjata sellaiseksi, että lapsen leiri voisi jatkua.

Silloin kun joku lapsista vaatii todella vahvaa aikuisten huomiota, siihen pyritään erään haastattelun mukaan vastaamaan unohtamatta kuitenkin niitä, jotka eivät huomion tarvettaan niin selkeästi osoita. Jokaisen lapsen tulisi saada kuitenkin hyväksyntää ja tukea kasvulleen temperamentistaan ja ominaisuuksistaan huolimatta (Siren-Tiusanen 2001, 21). Ohjaaja pohti, että erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimimiseen liittyy eräs leiritoiminnan haasteista: Löytää aikaa antaa huomiota myös niille lapsille, jotka eivät sitä niin akuutisti tarvitse, mutta kuitenkin siitä hyötyisivät.

7.6.2 Elämyksiä ja uuden oppimista leireillä

Ohjaajien kertomuksissa toistuivat vahvana sosiaalisten ja vuorovaikutuksellisten taitojen harjaannuttaminen ja kehittyminen, jonka koettiin olevan myös merkittävintä lasten näkökulmasta. Eräs ohjaaja totesi sosiaalisten taitojen vahvistumisen olevan luultavasti voimakkaimmin lapsen arkeen vaikuttava hyvinvointia vahvistava tekijä, jonka leiritoiminnan avulla voi saavuttaa. Kyky olla ja toimia ryhmässä, kuuntelemisen taito ja toisten huomioon ottaminen ovat asioita, joita leirien aikana harjoitellaan paljon sekä ohjatusti että vapaa-ajalla vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa.

"...ja sitte tietenki kaikki sosiaaliset taidot kehitty ja kuuntelemisen taidot ja toisten huomioon ottaminen ja kaikkii tämmösiä harjotellaan täällä."

Leireillä lapset oppivat myös sitä, miten oma toiminta on yhteydessä ryhmän toimintaan. Erään ohjaajan mukaan lapset tulevat leirien aikana varmasti huomaamaan konkreettisemmin myös sen, miten oma toiminta vaikuttaa koko ryhmään ja muihin yhteisön jäseniin.

"Lapset oppii täällä kohtaamaan varmasti myös niinku... öö... kohtamaan niinku hastavia tilanteita niinku vaikka tämmösiä konfliktitilanteita toisten lasten kanssa sillä tavalla että siin on niinku osaava aikuinen tukemassa ja että aikuinen ei näitä ratkase vaan tukee niitä lapsia niinku ratkasemaan nää keskenään."

Leirin tuomien hyötyjen koettiin olevan hyvin monenlaisia ja niiden pohdittiin liittyvän usein siihen, että moni lapsi on ensimmäistä kertaa pois kotoa. Leirillä lapsi oppii itsenäisyyttä ja vastuun ottamista esimerkiksi oppimalla huolehtimaan omista tavaroistaan. Puhelimen käytön rajoittamista ja huomion suuntaamista muunlaiseen tekemiseen kuvattiin haastatteluissa mahdollisuutena oppia uudenlaista arkea. Leireillä lapsia kannustetaan osallistumaan toimintaan, mutta ei pakoteta tekemään sellaista mitä he eivät koe mukavaksi. Yksi ohjaajista muistutti, että ohjatusta leiritoiminnasta ja tavoitteista huolimatta lapsilla on oltava kokemus siitä, että he ovat lomalla.

“...Pyritään kaikella toiminnalla huomioimaan lasten tarpeita ja järjestää toimintaa joka kehittäisi heitä ja että hekin on täällä lomalla että sais hyviä kokemuksia täältä riippumatta siitä minkälainen se tausta on.”

Haastatellut ohjaajat kertoivat, että uusia kokemuksia pyritään tarjoamaan lapsille esimerkiksi erilaisen luovan toiminnan kautta sekä liikunnallisin keinoin. Ulkona olemisen tärkeys ja luonnossa liikkuminen mainittiin haastatteluissa usein.

”Jos mietin konkreettisesti taitoja ni sitte täällä tietenkä paljon ollaan ulkona ja luonnossa et ehkä siihen liittyviä taitoja. Ja jotku oppii vaikka soutamaan ja käy ensimmästä kertaa kokeilemassa sitä ja kaikkee tommosta. Sitä kautta tulee sitten niitä elämyksiäkin.”

Suomessa lasten fyysinen aktiivisuus ja arkiliikunta ovat vähentyneet, eikä koululiikunnalla kyetä vastaamaan liikuntasuosituksen mukaisiin odotuksiin. Myös taiteen, kuten musiikin ja kuvallisen ilmaisun kohdalla moni lapsi ja nuori kokee epävarmuutta omista kyvyistään ja taidoistaan. Omiin kykyihin ja osaamiseen kohdistuva luottamuksen puute ja kulttuuritoiminnan vieraus ennustavat voimakkaimmin kulttuuriin osallistumattomuutta myöhemmällä iällä. (Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille 2019, 46.) Känkäsen (2013) tutkimus tuo toteen sen, että kosketusta olemassa oleviin, mutta kuitenkin kosketusta vailla oleviin tunnealueisiin voi voimistaa itseilmaisua vahvistamalla ja elävöittämällä, jolloin tekemisen myötä kyky ilmaista itseään kehittyy. Itseilmaisua kehittävän taiteen avulla lapselle ja nuorelle voi tarjota kokemuksia, jotka korjaavat ja kasvattavat ajatusta siitä, että käsitystä itsestään voi muuttaa ja omaa elämäntarinaansa piirtää uudelleen. Kun lapselle tai nuorelle tarjotaan välineet tuoda itse esille oma tarinansa, on näkyvillä mahdollisuus murtaa väärät oletukset ja mielikuvat. (Känkänen 2013, 91-92.)

Ohjaajien mukaan leirien toimintaa ohjaa etukäteen suunniteltu runko-ohjelma, jonka sisällä toimintaa voidaan kehittää, suunnata ja toteuttaa monenlaisin tavoin. Ohjelmassa kuitenkin noudatetaan samalla selkeää struktuuria. Monille erityistä tukea tarvitseville lapsille ennakointi on tärkeää ja ohjaajien kertoman mukaan lapsia valmistellaan aina hyvissä ajoin siihen, mitä seuraavaksi on tapahtumassa. Tästä hyötyvät kaikki, mutta erityisesti ne lapset, joilla esiintyy erilaisia toiminnanohjaukseen liittyviä haasteita. Lapsia myös ryhmytetään ja tuetaan sosiaalisiiin suhteisiin muiden kanssa.

Myös lasten toiveet otetaan toiminnan toteuttamisessa huomioon. Tämä korostui etenkin eräässä lasten toiveiden toteutusta mukailevassa ohjelmanumerossa. Aiheesta innostuneesti kertoneen ohjaajan mukaan ohjatun toiminnan avulla lapset voivat oppia itsenäisemmin ja rohkeammin esittämään omia toiveitaan. Samalla he oppivat leireillä sietämään pettymyksiä ja oppivat, että kaikki ei aina mene heidän toiveidensa mukaan. Lasten toiveiden ja käytössä

olevien resurssien ja ympäristön lisäksi toimintaan vaikuttavat ohjaajien henkilökohtaiset taidot ja osaaminen.

”Ne ehkä tulee sitte aika paljon lasten toiveiden mukaan ja toisaalta myös sen mukaan että kun meillä ohjaajilla on erilaisia taitoja et joku on taitavampi jossaki musiikkihommissa ja joku on taitavampi sitte jossaki kädentaidoissa niin ne nousee sitte myös ihan sieltäki.”

Ohjaajat kokivat tärkeänä myös elämysten tarjoamisen lapsille leiritoiminnan kautta. Kuluvaan vuosituhannen erityispiirteiksi yhteiskunnassa ovat rakentumassa elämykset ja elämyksellisyys. Talouskehitys on mahdollistanut tilanteen, jota kutsutaan elämysyhteiskunta-ilmiöksi. Tietoyhteiskunnan rinnalle on kehittynyt elämysyhteiskunta ja sitä mukaa myös lapsille tulisi tarjota sosiaalista tukea yhä suuremmissa määrin elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia tarjoavan toiminnan kautta. (Leppiman 2010, 17.) Hienoja hetkiä erään ohjaajan mukaan ovat tilanteet, joissa lapsi onnistuu jossakin ja sitä kautta hetkestä muodostuu positiivinen kokemus. Aikuisesta tällaiset tilanteet voivat vaikuttaa joskus kokonaisuuden kannalta pieniltä asioilta, mutta lapsille niillä kuitenkin on suuri merkitys.

”Sitten on aina jotaki sellasii koko leirin ohjelmia mitkä on on sellasia isompia ja ehkä vähän näyttävämpiä ja sellasia mistä saa niitä isompia elämyksiä. Et ollaan koko leirinä tuolla jossaki ja tehään jotain yhteistä juttua.”

Lisäksi lapsille on tarjolla vapaa-aikaa ja omavalintaista toimintaa ohjaajien läsnäollessa ja tarvittaessa ohjatessa. Jonkin verran lapsille tarjotaan myös sellaista ohjattua toimintaa, jossa lapsille annetaan vastuuta ja vastuunkantoa harjoitettavia tehtäviä. Kuitenkin myös vastuutehtävien rooli, vastuun ottaminen ja siitä selviäminen voi olla kokemuksena elämyksellinen.

”Meillä on noi eläimet täällä leirillä ni niitäkin hoidetaan aina vuorotellen silleen ryhmissä että päästään ruokkimaan ja hoitamaan eläimiä et sekin on tosi tärkeitä.”

Toisaalta lapsille voi olla voimaannuttava kokemus ylipäätään päästä irti arkeensa sidoksissa olevista ympäristöistä ja niihin liittyvistä odotuksista. Jos ympäristö määrittelee lapsen tietynlaiseksi, voivat seuraukset kantaa kauas. Määritelmä lapsesta tietynlaisena voi siirtyä lapseen itseensä niin, että hän määrittelee oman identiteettinsä muiden muodostamien mielikuvien ja odotusten kautta (Hannila 2018, 12). Lapsista, joilla on vaikeuksia keskittyä, liikkua tai oppia, muita suurempi osa kokee kiinnittymättömyyttä koulu yhteisöön ja erityisesti ne lapset, joilla on keskittymiseen tai liikkumiseen liittyviä haasteita, kokevat muita enemmän yksinäisyyden tunteita. (Kanste ym. 2018, 2-5.)

”Monelle lapselle se on tosi tärkeätä että pääsee olemaan erilaisessa ryhmässä ja eri aikuisten kanssa ku koulussa. Et jos siellä koulussa on jotaki haasteita arjessa siellä ni sitte se että pääsee pikkasen erilaiseen paikkaan ja erilaiseen rooliin ja pääsee kokeileen erilaisia asioita ja tekemistä voi antaa sille lapselle mahdollisuuksia mennä pikkasen niinku jotenki... no ajatella itestä ehkä uusia asioita ja saada sellasia pystyvyyden kokemuksia. Ja sellanen on varmasti tosi tärkeätä.”

Koulumaailmassa esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne voi heijastua lapsen osallisuuden kokemuksiin. Heikko taloustilanne voi vaikuttaa monella tapaa lapsen kykyyn olla osallisena koulumaailmassa syntyviin yhteisöihin ja ystävyysuhteisiin sekä tilaisuuksiin ja tapahtumiin. Lapselta saattavat puuttua sopivat vaatteet, kurssimateriaali, osallistumismaksu, kyydit tai mahdollisuus lomailla. Osattomuuden ja ulkopuolelle jäämisen tunteet aiheuttavat lapsissa helposti huonon itsetunnon, itsemääräämisoikeuden puutteen, häpeän ja nöyryytyksen tunteita. (Dex & Hollingworth 2012, 18.)

Perhetilanteen lisäksi lapsen omat toimintakyvyn rajoitteet vaikuttavat siihen, kuinka lapsi kokee kiinnittyvänsä kouluuyhteisöön. Toimintarajoitteisista lapsista muita suurempi osa kokee lisäksi koulutyöhön tai opiskeluun liittyvää väsymystä, välinpitämättömyyttä ja riittämättömyyden tunnetta ja käänteisesti muita pienempi osa kokee pitävänsä koulunkäynnistä. Heistä keskimääräistä useampi joutuu syrjivän kiusaamisen uhriksi joko koulussa tai vapaa-ajalla esimerkiksi ulkonäkönsä, ihonvärinsä, ulkomaalaisen taustan, kielen, sukupuolen, vammaisuuden tai muun erityispiirteen vuoksi toimintarajoitteesta riippumatta. (Kanste ym. 2018, 2-6.)

7.6.3 Tavoitteellista ohjaustyötä

Ammatillisuuden ja professionaalisuuden voidaan katsoa tarkoittavan sitä, että ihminen hallitsee työnsä ja työnkuvansa ja hänellä on ammattiinsa tietty, määritelty pätevyys. Ollakseen professionaalinen, ammatinharjoittajalla tulee olla tietty, legitimointiin ja ammatinharjoittamisen oikeuteen johtava koulutus. (Hautamäki, Lahtinen, Moberg & Tuunanen 2003, 199.)

Lasten Kesä ry:n leirillä haastatellut ohjaajat olivat kaikki erityispedagogiikan, opetuksen, varhaiskasvatuksen ja sosiaalialan ammattilaisia tai opiskelijoita. Kaikki toivat esille kokevansa työskentelevänsä ammattitaitoisessa työympäristössä ja pitivät voimavarana sitä, että työkaverien koulutus soveltuu leiritoiminnan ohjaamiseen hyvin, mutta sen painopiste saattoi kuitenkin olla toinen kuin itsellä. Hyvänä nähtiin myös kehittämismyönteisyys ohjaustyössä ja uusien näkemysten arvostus.

“Nyt on jotenkin vaan huomannu et tääl on pitkät perinteet niin ne oikeesti toimii. Ja mun mielestä on kiva että tänne kuitenkin joka vuosi palkataan uusia ohjaajia vaikka ois halukkaita vanhoja enemmän ku sitte otetaan ni voi

*myös uudistua. Mut toisaalta on se kokemus sitte vanhoilla ohjaajilla ni se vä-
litty heidän kautta eteenpäin, mut et ei olla silleen lukittauduttu tiettyihin
malleihin.”*

Kaikki haastatellut halusivat mainita erityisesti Kesä ry:n järjestämän kattavan ja monipuoli-
sen perehdytyksen, lisäkoulutukset sekä leireillä työkaverien kanssa käytävän reflektiivisen
keskustelun. Osaavan henkilökunnan ja oman ammatillisen osaamisen kehittymisen koettiin
olevan tärkeä voimavara haasteita kohdatessa.

*”Meillä on tosi ammattitaitosia ohjaajia että kaikki on niinkun on sosiaali- tai
kasvatusalan opiskelijoita tai valmistuneita niin tota ammattitaitoset ohjaajat
auttaa tosi hyvin tässä lasten huomioimisessa.”*

Ohjaajan oman työn näkökulmasta katsoen tärkeänä koettiin toimiva aikatauluttaminen ja ru-
tiinien luominen sekä toimiva viestintä leirin henkilökunnan välillä. Ohjaajat kokivat merki-
tyksellisinä myös muilta ohjaajilta siirtyvän hiljaisen tiedon, tavoitteelliset työmenetelmät,
hyvän perehdytyksen, koulutuspäivät, Lasten Kesä ry:n leirilupaukseen pohjautuvan toiminnan
suunnittelun ja toteuttamisen sekä leiriohjaajille haastavien tilanteiden selvittelyn työkaluksi
kehitetyn Onnistumisen portaat-toimintaohjeistuksen. Oma ja muiden ohjaajien koulutuksen
ja kokemuksen kautta karttunut osaaminen koettiin vahvuudeksi, mutta samalla haastavam-
pien tilanteiden koettiin olevan helpompia selvittää, jos aikuisia olisi enemmän.

Vahvimmin leireillä käytettävistä menetelmistä ja työskentelytavoista nousivat ohjaajien pu-
heissa esille ryhmäyttämiseen panostaminen, selkeän struktuurin luominen ja ennakointi.
Ryhmäyttämisen merkitys Lasten Kesä ry:n leireillä on suuri ja korostuu leirien alussa. Tällä
tavoitellaan sitä, että kiusaamista esiintyisi leirien aikana mahdollisimman vähän, eikä kukaan
tuntisi jäävänsä ryhmän ulkopuolelle.

”Ryhmäyttäminen tuli isoimpana mieleen työmenetelmistä.”

Yksi haastatelluista mielsi ryhmäyttämisen suurimpana työmenetelmiin liittyvistä tavoitteista
leireillä. Hän kertoi, että työn näkökulmasta tulee pohdittua paljon sitä, kuinka yhden lapsen
tarpeisiin perustuvat työmenetelmät voisi jakaa koko ryhmän kesken.

*”Aina pyritään huomioimaan ja sensitiivisesti hoitamaan tollasia juttuja että
pystys tuomaan esiin koko ryhmän juttuna eikä niin että menee sille yksittäi-
selle aina sitten silleen leimatun.”*

Ryhmäyttävät työmenetelmät lisäävät lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja mahdollistavat
sosiaalisissa taidoissa kehittymisen. (Hakkarainen & Kämäräinen 2018, 53.) Sen lisäksi, että
ryhmässä toimimista ja vuorovaikutustaitoja vahvistetaan tavoitteellisesti, lasten ryhmässä

toimimista ja siihen liittyviä haasteita myös havainnoidaan jatkuvasti leirin aikana. Tukea ja ohjausta ryhmässä olemiseen ja vuorovaikutukseen annetaan lasten oman tilanteen mukaisesti. Ryhmäyttämisen voima nähtiin työkaluna myös leirien henkilökunnan kohdalla.

”Ennen niitä koulutuspäiviä meil oli tutustumispäivät myös missä oli vähemmän sitä koulutusasiaa, enemmän yhteistä hengailua. Et tutustutaan porukkaan. Koen sen tosi tärkeeks et se on kantanu paljon.”

Ryhmän kehittyminen voidaan nähdä monivaiheisena prosessina, ja sitä sekä ryhmän toimintaa voidaan tukea tietoisesti ohjaamalla. Ryhmän muodostumisvaihe on erityisen tärkeä, sillä silloin ryhmän jäsenet sitoutuvat ryhmän toimintaan olemalla osana sitä, ja tätä kautta yksilön tarve kuulua johonkin ryhmään tai yhteisöön täyttyy ja osallisuus yhteisön toiminnassa lisääntyy. Ryhmään kuulumisen ja yhteenkuuluvuuden tarve ovat ihmiselle ominaisia sosiaalisia tarpeita, sillä ihminen luontaisesti pyrkii hakemaan yhteyttä muihin ja heidän hyväksyntäänsä (Hakkarainen & Kämäräinen 2018, 6-7.) Osallisuuden toteutumiseen vaaditaan kuitenkin sitä tukevien rakenteiden lisäksi lasten ja nuorten tiedon arvostamista ja eteenpäin viemistä sekä ammatillista osaamista (Peltola & Moisio 2017, 21).

Eräs ohjaajista kuvasi Lasten Kesä ry:lle opinnäytetyönä aiemmin toteutetun Onnistumisen portaat-menetelmän käyttöä ratkaisuna lasten välisissä kiusaamistilanteissa. Vaikka kiusaamista esiintyi hänen mielestään vain vähän, koki hän hyvänä sen, että tilanteisiin on olemassa yhteinen työtapana, jonka mukaan toimia. Hänen mukaansa ennen leirejä käydyt koulutuspäivät toivat tunteen, että Lasten kesä ry:n lomatoimintaan todella panostetaan. Hän kertoi, ettei ole aiemmin kokenut muualla yhtä hyvää perehdytystä.

”Ollaan annettu leirilupaukset ja niiden täyttäminen vaatii tiedostamista ja myös tavoitteellisia työmenetelmiä niin täytyyhän ne käydä läpi että miten edetään tämmösissä konfliktitilanteissa.”

Lasten ja nuorten osallisuus on ollut jo pitkään sekä yhteiskunnallinen että poliittinen tavoite. Tämä tavoite on todennäköisesti tunnistettu yhä useamman palvelun piirissä, mutta vaikka lapset ja nuoret pääsääntöisesti näkevät heille tarjotuissa palveluissa paljon hyviä asioita, kaikkien tarkastelun alla olleiden palvelusektorien kohdalla nousivat esiin lasten ja nuorten kokemukset toimijuutensa ja näkemystensä sivuuttamisesta tai pinnallisesta huomioinnista sekä vaikuttamismahdollisuuksien puutteesta. Useissa tutkimuksissa onkin voitu todeta lasten ja nuorten osallisuuden toteutumisen vaativan erityistä asennetta ja osaamista heille suunnatuissa palveluissa työskenteleviltä ammattilaisilta. (Peltola & Moisio 2017, 21-22.)

”Esimerkiks meillä on ollut erityistä tukea tarvitsevia lapsia - tietenki kaikki on - mutta yleisessä kielessä, niin pidettiin huolta et hän pääsee osallistumaan

sillä omalla tavallaan eikä silleen että... Hän ei ite tavallaan vaatinu mitään, et jos olis ohjaaja vaikka halunnu päästä vähällä työllä ni olis voinu jotenki... Et hän on sillä aikaa kattelee kun muut tekee mutta se ei ollu meiän tapa toimii. Ja sit oli ihanaa kun hän sitten nautti niistä jutuista ja pääs mukaan ja oli ihan fiiliksissä ja se ei ois tapahtunut ellei ohjaaja olis ottanu hommakseen sitä että pääsee osallistumaan omalla tavallaan. Että hän ei oo joku jota siirrellään vaan aktiivinen toimija niinku ne kaikki muutkin. Se nyt tulee mieleen et on osallisuutta ja se ulottuu kaikkiin.”

Ohjaajien ammatillinen osaaminen tukee toiminnan suunnittelua, antaa itseluottamusta ja vahvistaa haastaviin tilanteisiin puuttumista ammatillisen otteen kautta. Koulutuksen kautta ohjaajilla on myös valmiudet erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimimiseen, sekä laajempaa ymmärrystä koskien lasten erilaisuutta, erilaisia tarpeita, syy-seuraus-suhteita sekä yhteiskunnallista näkemystä lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä.

7.6.4 Hyödyt arjessa leirien jälkeen

Kaikki haastatellut ohjaajat kokivat leiritoiminnan tuottavan perheille iloa vielä leirien jälkeen ja vaikutusten näkyvän perheiden arjessa eri tavoin. Ohjaajat kertoivat ajattelevansa leireiltä saatujen kokemusten kantavan kauas lasten ja perheiden arjessa.

Lasten Kesä ry:n leirien vaikutuksesta lasten hyvinvointiin nähtiin kertovan senkin, että moni leiriläisistä tulee leirille uudestaan ja uudestaan vuosi toisensa jälkeen kertoen, että leireillä he pystyvät olemaan oma itsensä. Lomakylä on turvallinen paikka, jossa on turvallisia aikuisia ja samalla lapset kokevat pääsevänsä tekemään asioita, joiden tekemisestä he nauttivat. Samalla kehitetään lasten vuorovaikutustaitoja. Eräs ohjaajista kiteytti vuorovaikutuksesta ja sosiaalisista taidoista puhuttuaan Lasten Kesä ry:n leireillä harjoiteltavan juuri niitä taitoja, joita elämässä tarvitsee.

“Merkittävimpänä on varmasti nää sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset taidot, päästään toimimaan suurinpiirtein ikäryhmissä ja pyritään ryhmäyttämään ja... ja saamaan niitä taitoja mitä elämässäkin tarttis.”

Neljäs haastateltu puolestaan ajatteli, että lapsille leirillä annettu hyvä palaute kantaa pitkälle lasten arjessa. Myös monet uudet ystävyysuhteet jatkuvat leirien jälkeenkin.

”Lapsilla on aika lailla kaikilla tarve tai semmonen kaipuu olla omana itsenään osa yhteisöä. Jos vaikka miettii näitä taloja niin oon ollu tosi ilonen ku oon huomannu että tääl on lapset saanu uusia kavereita tosi monet viikon tai alle viikon aikana.”

Monelle lapselle koettiin olevan tärkeää sen, että he pääsevät olemaan muussa ryhmässä, eri aikuisten ja lasten kanssa, kuin esimerkiksi koulussa. Jos kouluun tai muuhun lapsen ympäristöön ihmisineen liittyy haasteita, pääsee lapsi leirillä ollessaan arjesta irralliseen paikkaan koetellaan uudenlaisia asioita. Lapsi pääsee tätä kautta omaksumaan erilaisen roolin, jonka avulla hänelle voi muodostua uudenlaisia ajatuksia itsestään sekä kokemuksia omasta osaamisestaan ja kyvyistään (Kanste ym. 2018).

“Paljon lapsia jotka käy koulussa ja koulumaailma ei ehkä hyväksy heitä sellaisina kuin he on eikä he pääse toteuttamaan vahvuuksiaan eikä saa välttämättä semmosia positiivisia onnistumisen kokemuksia niin pyritään täällä niitä kaikille saamaan ja tämmösessä tapauksessa voi olla tosi merkittäviäkin seurauksia myöhemmin.”

Myös kansainvälisesti on voitu todeta lasten hyötyvän samoista kesäleiritoiminnan tarjoamista elementeistä. Turvallinen ympäristö, hyvä suhde leirien aikuisiin ja näiltä saatu ohjaus, uudet kokemukset ja opitut taidot ovat tärkeitä lapsille ympäri maailmaa. Vuorovaikutustaitojen kehittymisen ja sitä kautta ystävien saamisen, sekä oman identiteetin kehittymisen merkitykset uusien kokemusten ja onnistumisten myötä nousevat suureen rooliin tarkasteltaessa leiritoiminnan hyötyjä niin Venäjällä kuin Yhdysvalloissakin. (Merryman, Mezei, Bush & Weinstein 2012, 17-25; Demakova, Valeeva & Shipova 2016, 1631-1640.)

Leiritoiminnan avulla tavoitellaan myös koko perheen hyvinvoinnin lisäämistä. Monella perheellä on ohjaajien käsityksen mukaan erilaisia haasteita arjessa ja lapsen leirillä olo voi vaikuttaa positiivisesti jaksamiseen pidemmälläkin aikavälillä.

“Jos kotona saadaan ajallinen breikki niin auttaa varmasti kotona tilannetta ainakin jonkun verran.”

”Kyllä se varmasti siinä lapsessa näkyy että se on voinut hyvin viikon tai neljä päivää mitä se on täällä ollu. Et hänet on kohdattu, hän on ollu ilman puhe- linta pääosin ja ehkä saanu kavereita. Et positiivisia kokemuksia niin kyllä se varmasti näkyy ja sitte perheet... Tekee varmaan hyvää heillekin saada sellasta aikaa että voi luottaa siihen että se lapsi on hyvissä käsissä tekemässä mielekästä puuhaa ja oppimassa asioita. Ja vanhemmat saa sitten myös levätä ja latautua siinä niin varmaan se kyllä näkyy leirin loppumisen jälkeen.”

Lasten hyvinvointi on pitkälti riippuvaista hänen perheensä ja vanhempiensa hyvinvoinnista (Kestilä, ym. 2019, 122.) Myös lapsuuden perheolosuhteiden vaikutusta lasten terveyteen ja hyvinvointiin käsittelevän tutkimuksen mukaan on selvää, että lasten ja nuorten hyvinvointi on vahvasti liitoksissa perheiden hyvinvointiin. Samalla kuitenkin on tärkeää muistaa myös

muiden kasvuympäristöjen, kuten laadukkaan varhaiskasvatuksen, koulun ja harrastusten suuri merkitys arjen sujumisen ja hyvinvoinnin luomisessa. (Ristikari ym. 2018, 3.)

Lasten Kesä ry:n leirien keskiössä on lasten hyvinvoinnin edistäminen, mutta tavoitteena on lomatoiminnan kautta tukea koko perheen hyvinvointia. Yksi ohjaajista arveli perheiden yksilöllisten tarpeiden tulevan huomioiduksi ensimmäistä kertaa jo tuettuja lomia koskevassa hakuprosessissa. Haastateltujen ohjaajien mukaan lapsen ollessa leirillä vanhempien on mahdollista levätä ja rentoutua vapaa-ajallaan sekä tehdä töitä murehtimatta sitä, missä ja miten lapsi viettää aikaansa. Tieto siitä, ettei lapsen tarvi olla yksin kotona, lisää haastatellun ohjaajan mukaan vanhempien hyvinvointia. Toinen haastateltu pohti erityisesti Lasten Kesä ry:n ohjaajien ammatillisen osaamisen vastaavan vanhempien tarpeisiin sillä tavoin, ettei vanhempien tarvitse miettiä kuinka lapsi leirillä pärjää tai osataanko hänen kanssaan toimia oikein.

”Se tulee ihan näissä palautteissakin ilmi mitä meille tulee näistä leireistä että perheet kokee tosi tärkeinä sen ja monella perheellä voi olla vaikka arjen jaksamisessa haastetta ni se auttaa sitte siihen pitemmälläkin aikavälillä. Ja sitte... Ihan se että tavallaan vaikka jos on töissä kesällä koko kesän ni se että tietää että lapsi on jossakin turvallisessa paikassa sen ajan ku ite on töissä. Et lapsi ei oo yksin kotona ni kyllähän se auttaa jaksamaan sitten vanhempiakin.”

Lasten lomatoiminta on ennaltaehkäisevää lastensuojelua, mutta aina pelkät ennaltaehkäisevät palvelut eivät välttämättä riitä. Lapsen omat toimintarajoitteet liikkumisen, oppimisen tai keskittymiskyvyn suhteen voivat tuoda lapsen elämään haasteita, jotka vaikuttavat hänen itsensä lisäksi hänen perheeseensä, että muihin hänen lähiympäristössään (Kanste ym., 2018). Myös vanhempien ongelmat vaikuttavat eri tavoin eri lapsiin vaihdellen elämäntilanteen ja ympäristön sekä perheen muiden jäsenten, että lapsen omien ominaisuuksien mukaan (Raitasalo & Holmila 2014, 197). Toisinaan leirien henkilökunta päätyy ohjaajien mukaan tekemään lastensuojeluilmoituksen leirillä olevan lapsen tilanteen takia. Kaksi ohjaajista kertoi, että lastensuojeluilmoitukset tehdään lähes aina hyvässä yhteistyössä vanhempien kanssa. Moni vanhempi kokee toisen ohjaajan mukaan helpotusta saadessaan leiriltä vahvistuksen omille havainnoilleen lapseen liittyvien haasteiden suhteen. Vanhemmat saattavat ohjaajien mukaan tuntea kiitollisuutta siitä, että kotiin saadaan vihdoin apua.

”Kotoa saattaa tulla viesti että tarvittais apua lisää ja saattaa olla että on lähiaikoina tulossa jotain merkittäviä keskusteluja johon se meidän lausunto saattaa olla vielä lisäapu siihen että sitä tukea tulis. Pyritään sit mahdollisimman paljon tukemaan sitä lasten elämää siellä arjessa ja leirin ulkopuolellakin.”

Kaksi ohjaajista mainitsi tietynlaiseksi haasteeksi myös aikaresurssit. Kun aikaa lapsen kanssa on viikko tai joskus vähemmän, ei tässä ajassa voida odottaa lapsen tai hänen perheensä tilanteen ratkaisevasti paranevan. Ohjaajat toivat esille lomatoiminnan tarkoitusta ennalta ehkäisevänä, ei korjaavana toimintamuotona.

“Voi tulla myös paljon pienempiä haasteita, ettei tarvita lastensuojelua mutta voi ilmetä jotain mikä kotona ei ole tullut esiin ja viesti täältä kotiin voi olla jollain tavalla helpottava tai antaa lisäinformaatiota.”

Silloinkin, kun arki sujuu mutkattomasti ja ilman erityisiä haasteita, lapsen ilo lisää haastettujen mukaan vanhemman hyvinvointia. Vuorovaikutuksessa koetaan ihmisyyden voimakkaimmat ja jäsentävimmät tunteet (Siegel 2014, Mäkelän 2011, mukaan).

”Ja sitte tietenkin näkyy se siinäkin että siitä on apua ja iloa tosiaan ku monet tulee niin monta kertaa leirille. Et lapset niinku tykkää et ne saa hyviä kokemuksia ja sitte vanhemmat on kokenut että se on heille semmonen että auttaa jaksamista.”

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen erityisasiantuntija Jukka Mäkelän (2011) mukaan jaetun ilon merkitys on suuri, vaikuttaen perustavanlaatuisella tavalla ihmisten hyvinvointiin. Yhteiset ilon kokemukset vaikuttavat lapsen kykyyn tuntea hyviä tunteita, joka puolestaan on empatiakyvyn kehittymisen perusta. Myönteisten tunteiden kokeminen ja jakaminen on ihmisen hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Kyky pitää yllä hyvän olon tunteita vaikuttaa ihmisen fyysiseen terveyteen, aivotoimintaan ja oppimiseen, sekä auttaa liittymään sosiaalisiin verkostoihin, hyötymään sosiaalisesta tuesta ja ylläpitämään joustavia sopeutumistapoja. (Mäkelä 2011.) Lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan kouluterveyskyselyn mukaan ne nuoret, jotka puhuvat vanhempiensa kanssa iloistaan ja suruistaan sekä saavat vanhemmiltaan myönteistä palautetta, ovat elämäänsä ja sen eri osa-alueisiin selvästi tyytyväisempiä kuin ne lapset ja nuoret, jotka kasvavat vähemmän keskustelemissa perheissä (Halme, Hedman, Ikonen & Rajala 2018).

Leirien vaikutuksista kertoo ohjaajien mukaan myös leireillä useampina kesinä olleiden lasten halukkuus palata Akkijärvelle yhä uudelleen. Lasten leireistä antama palaute koettiin positii-visena ja ohjaajat kertoivat saavansa lapsilta paljon hyvää palautetta sekä leiritoiminnasta että ohjaajiin itseensä liittyen. Ohjaajat toivat esille, että lapsista huomaa ohjaajien olevan heille todella tärkeitä ja lapset tuovat tätä itse ohjaajille esille monin tavoin. Myös Akkijärven lomakeskuksesta on muodostunut monelle lapselle tärkeä paikka. Lapset viihtyvät, haluvat olla leirillä ja palata leirille uudestaan.

Suurimmaksi ohjaajille heistä itsestään annettu palaute on ohjaajien kertoman mukaan hyvin positiivista. Ensimmäistä kesää leiriohjaajana toimiva kertoi, ettei ole saanut kertaakaan negatiivista palautetta. Ohjaajat kokivat lasten antaman positiivisen palautteen tärkeänä, mutta haastatteluissa tuotiin esiin myös se, kuinka tärkeää on saada antaa hyvää palautetta muille, sekä lapsille että vanhemmille.

“On palkitsevaa kun pääsee useammalla aiemmalla leirillä haastavasta lapsesta soittamaan kotiin ja kertomaan, että nyt on menny tosi hyvin, on tosi mahtavaa.”

Negatiivista palautetta ohjaajat kertoivat tulevan lähinnä silloin, kun jonkun lapsen mielestä säännöt ovat liian tiukkoja tai niitä on liikaa, sängystä pitää nousta liian aikaisin, puhelinajat ovat liian lyhyitä, tai esimerkiksi ruoka ei vastaa totuttua tai lapsen toiveita. Yksi haastatelluista kertoi ajattelevansa lapsilta kasvotusten saadun negatiivisen palautteen olleen lähinnä sellaista, jonka kautta voi ajatella lapsen kokevan ohjaajan luotettavaksi ja leiriympäristön turvallisiksi hänen uskaltessaan tuoda esille myös negatiivisia ajatuksiaan ja kokemuksiaan.

7.6.5 Haasteena riittävät resurssit

Järjestöjen tuottaman matalan kynnyksen ja varhaisen tuen toiminnalle tyypillistä on rahoituksen rakentuminen useista lähteistä. Päärahoitus tulee useimmiten Veikkauksen tuottojen kautta Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n myöntämänä. Rahoitukseen voi yhdistyä myös esimerkiksi kunnista erilaisilla mekanismeilla tulevaa lisärahoitusta, kuten yksilöllisiä maksusitoumuksia asiakkaille tai kunnan myöntämää toiminta-avustusta kyseiseen toimintaan. (Hastrup, ym. 2019, 15). ”Järjestöjen rooli maakunta- ja sote-uudistuksessa” -raportissa on esitetty riski tulevan sote-uudistuksen vaikutuksesta järjestöjen saamien avustusten ja sitä kautta järjestöjen tekemän lapsiperheitä tukevan työn vähentymiseen entisestään (Hastrup ym. 2019, 2.) Jo nyt Järjestöbarometri 2018 toteaa järjestöjen supistuvan toiminnan syynä olevan useimmin rahoituksen riittämättömyys tai vähentyminen, joka käytännössä on näkynyt mm. henkilöstövähennyksinä, sekä muina toimina, joilla yritetään sopeuttaa ja fokuksoida toimintaa sopivaksi niukentuneisiin resursseihin nähden. Järjestöjen huolenaiheena oli mm. se, että ne eivät pysty vastaamaan kohderyhmänsä tarpeisiin riittävässä määrin nyt käytössä olevilla resursseilla. (Peltosalmi ym. 2018, 95-97.)

Laadukkaan järjestötoiminnan mahdollistavan rahoituksen saamiseen liittyvät ongelmat kuuluivat myös Lasten Kesä ry:n kesäleiriohjaajien puheissa. Resurssipula kohdistui ohjaajien mielessä enimmäkseen aikuisten vähäiseen määrään. Eräs ohjaajista totesi ohjaajien vähäisen määrän rajoittavan eniten toimintamahdollisuuksia, kun kaikessa tekemisessä lasten kanssa pitää kuitenkin olla ohjaaja läsnä. Käytännön työhön liittyviä haasteita voi luoda esimerkiksi lapsi, joka ei jaksaa nousta sängystä. Ohjaajien pitäisi mennä muun ryhmän mukana, mutta

lasta ei saa jättää yksin. Koska ohjaajia ei ole montaa, on tekemistä mahdoton jakaa kovin moneen osaan. Näissä tilanteissa leirijohtajat ja vastaavat ohjaajat tulevat avuksi.

"Tätähän ei tueta rahoituskellisesti mitenkään mielettömällä tavalla ja nyt esim meilläkin on jouduttu vähä vähentää... vähentää ohjaajaresurssia ja kyl- lähän se näkyy väkisinkin vaikka kaikkemme tekee että saatais kaikki aina huomioitua ni... niin niin kyllä se ehottomasti on varmasti suurin haaste siinä että... että ku kuitenkin se ryhmä pitää huomioida mut sit pitäis huomioida kaikki yksilöt niin sit kun mekin käytännössä painetaan tuolla kahella ohjaajalla menemään kahenkymmenen lapsen kanssa lähes koko ajan niin ni kyllähän se asettaa ne haasteet jos vaikka yksi lapsi sitoo yhden ohjaajan ni sillan toinen ohjaaja on yheksäntoista lapsen kanssa ja sit on vielä heidän kaikkien tarpeet (naurua) mutta se on tietty porukastakin riippuvaista mitä ne haasteet millonkin on mutta ne on noi resurssit ehkä kaikista isoimpana haasteena".

Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen haasteina mainittiin ohjaajien toimesta ensisijaisesti rajalliset ohjaajaresurssit. Painetta ohjaajaresurssien suhteen loi Lasten Kesä ry:n leirien inklusiivinen kasvatusote ja tavoite leireistä, joille voivat osallistua myös muualla erityisen tuen tarpeessa olevat lapset.

Henkilöstöresurssien määrä on 2000-luvulla puhuttanut jokseenkin jokaisella lasten ja nuorten kanssa toimivalla sektorilla varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta kouluihin ja lastensuojeluun. Varhaiskasvatuksen lainsäädännön vaikutuksia koskevassa selvityksessä todettiin kasvaneen suhdeluvun lapsien määrässä hoitajiin verrattuna vaikuttaneen negatiivisella tavalla lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen. Sekä yksityisten että kunnallisten päiväkotien johtajat ja päiväkotien työntekijät kuin myös lasten vanhemmat arvioivat etenkin lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisen vähentyneen lapsimäärän kasvun myötä. Työntekijät nostivat esille etenkin pienimpien lasten, sekä erityistä tukea tarvitsevien, syrjäänvetäytyvien ja suomen kielen oppimiseen tukea tarvitsevien lasten kärsivän eniten suhdeluvun nostosta. Työntekijät näkivät yhtäläisyyden kasvaneen lapsimäärän, levottomuuden, lasten lisääntyneiden sosiaalisten ongelmien, aggressiivisuuden ja konfliktien välillä. (Puroila & Kinnunen 2017, 27, 79-94.)

Varhaiskasvatuksessa ja koulumaailmassa inklusiivisuudella tarkoitetaan kaikenlaisten lasten yhteistä kasvatusta painottaen yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja osallisuutta. Inklusion tavoitteena on suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvun ja oppimisen edistäminen sekä jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen. (Kujamäki 2019.) Inklusion toteutumisen ja toimimisen edellytyksenä puolestaan ovat riittävät resurssit. Hakalan ja Leivon (2015) mukaan kaikkien lasten opettaminen samassa ympäristössä vaatii riittäviä tukitoimia, sillä ilman niitä

toimintamalli voi ilmetä toimimattomana ja kokijalleen jopa vahingollisena. (Hakala & Leivo 2015, 19-20.)

“Osa lapsista voi huonosti tai sitten perheessä voidaan huonosti ja sitten lapselle on vaikeeta olla leirillä niin siinä auttais se, että olis vielä enemmän ohjaajia. Tilanne on nyt hyvä mutta aina on niitä lapsia jotka ei pysty tulemaan leirille. Ois mahtavaa jos vois vaan ottaa kaikki.”

Rahoituksen tarpeen nähtiin kohdistuvan kiinteistön ylläpitoon henkilöstöresurssien lisäksi. Lisärahoituksen avulla nähtiin voitavan korjata ja huoltaa leirikeskuksen tiloja. Resursseja kättätiin myös leirin kaikkeen irtaimistoon käyttötavarasta ja kodinkoneista lasten virikkeisiin.

“Lisäkädet olis plussaa, mutta tälläkin porukalla onnistuu, mutta ei vähemmällä. Leiritoiminta parantuisi, jos olisi pikkusen enemmän ohjaajia. Puitteet on hyvät, osa välineistä on vähän vanhoja, mutta ymmärtäähän sen, että rakennuksiakin pitää korjata. On kuitenkin tärkeää, että jos halua pelata jalkapalloa niin on pallo, ja pumppu, jolla pumpata sitä palloa. Tommoiset asiat voi olla joskus aika ratkaiseviakin, että onnistuuko joku iltapäiväjuttu.”

Myös toisen leirikeskuksen rakentaminen koettiin tärkeänä, jotta leiripaikkoja voitaisiin tarjota perheille enemmän. Ohjaajat kertoivat lasten lomatoiminnan tarpeen näkyvän vahvasti Lasten Kesä ry:n kesäleireillä.

“Sit on ollut puhetta että pitäis saada toinen leirikeskus. Tänäkin kesänä ois paljon lapsia ollut tulossa ja paljon on jäänyt jonoon. Selkeesti se tarve on kova. Lisää leiripaikkoja ja lisää resursseja.”

Ammattitaitoisten ja osaavien työntekijöiden tarve ja riittävä rahoitus henkilöstöresurssien lisäämiseksi tuotiin kuitenkin voimakkaimmin esille kehittämistarpeista puhuttaessa. Ohjaajien määrään liittyvät haasteet esiintyivät haastateltujen ohjaajien puheessa lähes kysymyksen alkuperäisestä teemasta riippumatta.

“Ensimmäisenä ohjaajia enemmän töihin että pystyis kaikki lapset huomioimaan paremmin. Vaikeampaa kahdella, kun itsellä aina se 10 lasta siinä. Ja että tää leiri olis semmonen missä kaikki lapset pystyy olemaan kun se on vähän se millä tätä meidän toimintaa markkinoidaan että täällä pärjää kaikenlaiset lapset ja nuoret kaikenlaisesta taustasta. Mutta tuntuu että esimerkiksi tänä kesänä on jouduttu pikkusen enemmän tekemään tämmösiä kotiuttamisjuttuja ku viime kesänä kun oli pikkusen enemmän ohjaajia käytössä. Nää itteä harmittaa tosi paljon, että näihin sitä resurssia enemmän. Kaikkea keksitään sitten muuta mutta eihän yhtä ohjaajaa pysty korvaamaan millään.”

Eräs ohjaajista kuitenkin lisäsi pitäneensä hyvänä asiana sitä, että kesän 2019 aikana leireillä oli ollut ohjaajien lisäksi lisävahvuutena sekä harjoittelijoita että vapaaehtoisia ulkomailta. Ohjaaja koki, että vaikka vapaaehtoiset ja harjoittelijat eivät voikaan ottaa lapsista samalla tavalla vastuuta, heidän läsnäolonsa rauhoittaa lasten olemista leirillä ja antaa ohjaajille enemmän aikaa keskittyä työhönsä. Lisäksi kesän 2019 aikana joillakin leiriläisillä oli ensimmäistä kertaa ollut leirillä mukanaan henkilökohtainen avustaja tukemassa lasta koko leirin ajan.

”Jotku lapset ei pysty välttämättä olla leirillä, että ei oo leirikuntosia ja siihen ehkä auttais se et jos aikuisia ois enemmän. Mut sitte ongelma on ratkastu sillä et meillä on tänä kesänäkin ollu sit jotkut henkilökohtasen avustajan kanssa täällä leirillä ja se on sujunu tosi hyvin.”

Useampana vuotena leirejä ohjannut työntekijä totesi menettelyn olleen erittäin toimiva, ja mainitsi myös muiden lasten suhtautuneen hyvin avustajien mukana oloon. Tällä tavoin vahvempaa tukea tarvitseva lapsi saattoi osallistua leirille, eivätkä toisaalta ohjaajien resurssit olleet liikaa kiinni yhdessä lapsessa, joka taas olisi pois muilta.

7.7 Vanhempien näkemys leirien tarjoamasta tuesta perheiden arjessa

Elokuussa haastattelimme neljää Lasten Kesä ry:n leirille osallistuneiden lasten vanhempaa. Haastattelut toteutimme puhelinhaastatteluina turvataksemme haastateltavien anonymiteettia. Haastatteluun osallistuneet vanhemmat oli valittu arpomalla eikä meillä ollut heistä minikäänlaisia ennakkotietoja.

Haastattelun alussa kysyimme kultakin haastateltavalta luvan haastattelun nauhoittamiseen sekä tulosten jatkotutkimuskäyttöön Lasten Kesä ry:n mahdollisia myöhempiä tutkimuksia varten. Lisäksi Lasten Kesä ry:n edustaja oli etukäteen lähettänyt haastateltaville saatekirjeen ja haastattelukysymykset, jotta vanhemmilla oli mahdollisuus perehtyä haastattelun tarkoitukseen ja he saivat halutessaan tutustua myös kysymyksiin ennen haastattelua (Liite 2). Tarpeen mukaan teimme tarkentavia lisä- ja jatkokysymyksiä vanhempien kertoman perusteella. Seuraavissa alaluvuissa kerromme, minkälaisien asioiden vanhemmat kokivat vaikuttavan lasten ja heidän hyvinvointiinsa.

7.7.1 Leiri mahdollistaa vanhemman työssäkäynnin sekä ehkäisee lapsen yksinäisyyttä ja yksinoloa

Kaikki haastatellut vanhemmat, joiden lapset osallistuivat kesän 2019 aikana Lasten Kesä ry:n kesäleireille, kokivat leirin vastanneen sisällöllisesti omia ja lapsen tarpeita. Lähes kaikille vanhemmista lasten leirillä olossa oli tärkeintä se, etteivät lapset joutuneet olemaan yksin kotona kesän ajan.

“Lähinnä (lapsethan) oli siellä leirillä sen takia ettei (lapsen) tarvis olla yksin kotona koko kesää niin sillä se on meidän tarpeisiin vastannu että (lapsi) pääsi sinne leirille ja sillä oli muutakin tekemistä ku olla täällä yksin kotona, ohjattua toimintaa. Et se niinku sillä tavalla meidän tarpeisiin vastas juurikin niinku oikein.”

Perheen taloudellisen tilanteen tai vanhemman työsuhteeseen liittyvien syiden takia kesäloman pitäminen tai sen ajoittaminen lapsen kesäloman yhteyteen saattaa osassa perheitä olla mahdotonta. Yhden vanhemman perheissä aikuisen kesäloma pääsääntöisesti jää joka tapauksessa tuntuvasti lapsen kesälomaa lyhyemmäksi. Jos maksulliseen hoitopaikkaan tai hoitajaan ei ole varaa, tai jos perheen lähiverkosto puuttuu tai on maantieteellisesti kauempana, on monen lapsen selvittävä arjessa yksin vanhemman työpäivien ajan. Osalle lapsista leirillä olo saattaa olla ainoa vaihtoehto yksinoloo ehkäistäessä. Leirin merkitys korostuu etenkin silloin, jos lapsella ei ikänsä tai muun kehitystasonsa vuoksi ole valmiuksia selvittää yksin vanhemman työpäivien ajan.

“Ja sit he oli vähän katkeria kun mä laitoin heidät tonne leirille kun ainakin tätä (lasta) vähän jännitti toi yöleirihomma niin sit he oli et älä enää ikinä laita meitä minnekään yöleirille. Mut ne oli jo siis etukäteen sitä mieltä et miks mä laitan ne sinne et vähän oli koti-ikävä molemmilla ilmeisesti.”

Haastatteluissa tuotiin esille lapsen leirillä olon antavan lepoa myös työssä käyvälle vanhemmalle, jolloin työajan ulkopuolisen ajan saattoi käyttää omaan rauhoittumiseen ja lepäämiseen työpäivien jälkeen. Etenkin yhden lähivanhemman tai yksinhuoltajavanhemman perheissä vanhempi joutuu usein selviytymään yksin monista arjen hoito- ja kasvatustehtävistä (Hakovirta, Salin & Haataja 2016, 271). Työn, vanhemmuuden, lapsen erityistarpeiden sekä tukibyrokraatian yhdistäminen koetaankin vaativaksi erityisesti erityislasten ja yhden vanhemman perheissä. Myös yksinhuoltajien uupumus vanhemmuuteen liittyen on selvästi muita ryhmiä yleisempää ja syitä tähän voidaan etsiä mm. ajankäyttöön, rentoutumiseen jäävään oman ajan määrään ja laatuun, taloudelliseen tilanteeseen sekä yhteiskunnalliseen asenteeseen liittyvien tekijöiden joukosta. (Laatikainen & Vikström-Hytönen 2018, 50-54.)

“Ei lapsen tarvinnu olla yksin kotona päivät pitkät kun mä olin töissä ja sai itekin vähän huilata.”

Vastauksissa sivuttiin myös sitä, että lapsen kaverit saattoivat olla kesäloman aikana muualla, joka olisi voinut lisätä lapsen yksinäisyyden kokemuksia. Kesälomiin liittyy monenlaisia ajankäyttöön ja lasten sosiaaliin suhteisiin liitoksissa olevia eroja, joilla on lapsille suurta merkitystä. Näitä eroja ovat mm. mahdollisuus viettää aikaa yhdessä perheen kanssa ja samalla

vanhempien työssä käymiseen liittyvä yksinäisyys, joka korostuu koulukaverien hajaantuessa kesäloman vuoksi kuka minnekin. (Aaltonen & Berg 2014, 450.)

“Ettei oo paljoo tarvinnu olla kesällä yksin ku on kuitenkin ollu koulukaverit ja muut tällaset kesällä reissussa.”

Samalla aukeaa kuitenkin mahdollisuus alueperustaisten ja ikäryhmittäisten ystäväpiirien sekoittumiselle harrastustoiminnan tai kesäleirien kaltaisten organisoitujen aktiviteettien kautta (Aaltonen & Berg 2014, 450). Lasten tekemiin lomamatkoihin liittyy myös sosiaaliseen kuuluvuuteen liittyviä аспектеja. Kulttuuriin sidoksissa olevat odotukset määrittävät sitä, mitä lasten tulisi tehdä tai omistaa ja perheen taloudelliset tai muut resurssit rajaavat lapsen mahdollisuuksia toimia niiden odotusten mukaisesti, joita esimerkiksi vertaisryhmä häneen saattaa kohdistaa. Tällaisissa prosesseissa lapsi muodostaa käsityksensä eriarvoisuudesta. Lomien merkitys puolestaan liittyy vahvasti eriarvoisuuden kokemusten syntyyn ja on toistuvasti noussut esiin eri tutkimuksissa. Ne, joille lomamatkojen toteuttaminen ja kokeminen on mahdollonta, joutuvat kokemaan erilaisuutta. Matkustamisesta onkin muodostunut kulttuurinen odotus. (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 16.)

7.7.2 Leirin tarjoamat aktiviteetit ja sosiaaliset suhteet merkityksellisiä

Lasten Kesä ry:n kesäleirien ohjelmat suunnitellaan lapsilähtöisesti ja toteutuksessa huomioidaan lasten toiveita leirien aikana. Leireillä on säännöllinen rytmi ja säännölliset ruoka-ajat ja leirit tarjoavat sitä kautta kokemuksia myös arjen säännöllisyyden tärkeydestä. Leirien järjestämät aktiviteetit lisäävät lasten ja nuorten hyvinvointia tarjoamalla monipuolista ja mielekästä tekemistä lapsille. Vanhemmat kokivat tärkeänä leirien tarjoaman runsaan ja monipuolisen aktiviteetin ja tunsivat, että leiriohjelmalla oli vaikutusta siihen, miten lapset leireillä viihtyivät. Mielekäs tekeminen, sosiaaliset suhteet ja liikunta lisäävät elämänhallinnan tunnetta ja sitä kautta edistävät hyvinvointia (Arjen hyvinvointi 2019).

“Mitä oon nyt (lapsen) ja hänen ystävien kanssa keskustellu niin teillä on hirveen paljon siellä leirillä eri näköstä toimintaa. Et mun on hyvin vaikee keksii mitään. Et vaik mullakin hyvä mielikuvitus on mut tuntuu et teil on joka leirillä ollu lapsen juttujen mukaan äärettömän mukavaa just kun et siellä vaihtelee et on kaikennäköstä. [- -] (Lapsi) on monta vuotta käyny siellä teidän leireillä, et en tiedä keksisinkö mä tohon mitään muuta koska mun mielestä teillä on ollu aivan ihania juttuja siellä. Paljon kaikennäköstä aktiviteettia, yhdessäoloa ja ulkoilua.”

Haastateltavat kertoivat lastensa olevan kotonakin aktiivisia ja ulkoilevan paljon, eivätkä leirit siltä osin tarjonneet mitään uutta. Mainintoja uusista, erilaisista tai tärkeistä leirin tuomista kokemuksista saivat leiripaikan sijainnin tuoma luonnon läheisyys, eläimet ja kaikenlainen aktiviteetti kuten grillailu, veneily ja kiipeily.

“Ja nää eläimet sai mainintoja kotonakin asti sitten. Noi tykkää tosi paljon eläimistä ja meilläkin oli ennen koira mut se sitten kuoli kun oli (vanha) jo niin nyt ei oo eläintä. Niin tietysti on kiva olla sitte, vähän pääsee jotain silittelee.”

Eläinten on voitu todeta vaikuttavan aivojen kemiaan ja erityisesti oksitosiinin kautta hyvinvointiin kokonaisuutena. Useat tutkijat ovat tulkinneet eläinten olevan erityisasemassa ihmisten sosiaalisessa verkostossa, sillä eläimet eivät arvostele tai tuomitse. Sen sijaan ne tarjoavat pyyteetöntä kiintymystä, hyväksyntää, uskollisuutta ja luotettavuutta sekä alati saatavilla olevaa seuraa. Lisäksi eläimet lisäävät koettua turvallisuutta ja tarjoavat mahdollisuuden koskettamiseen ja hoivakokemuksiin. Vuorovaikutus eläinten kanssa ei sisällä kilpailua tai ristiriitoja. Se ei myöskään edellytä erityisiä sosiaalisia taitoja tai teeskentelyä. (Honkanen 2013, 25-35.) Eläinten läsnäololla voi näin olla suuri merkitys lapsen hyvinvoinnin lisääjänä niin kotona kuin leireillä, vaikka samalla on muistettava, että kaikki lapset ja nuoret eivät saa samanlaista mielihyvää eläinten kanssa toimimisesta ja osalla pelko tai kulttuuriin ja uskontoon liittyvät seikat estävät kiinteämmän vuorovaikutuksen tai hoivan ainakin joidenkin eläinten kanssa.

Vanhempien puheissa merkittäväksi nousivat myös kaverien rooli leireillä ja lasten tavoittamat uudet sosiaaliset suhteet ja kokemukset. Kaverien ja vertaisryhmän merkitys on tärkeää kaikille lapsille, mutta korostuu lapsen kasvaessa (Dex & Hollingworth 2012, 18-19.)

“Että se saa niinku olla kavereitten kans tai niinku sai uusia kavereita ja sai olla muitten kaa ettei tarvii päivät olla yksin täällä kotona.”

“(Lapsella) on paljon tullu lisää sellasia ystäviä ja kavereita joita ei varmasti-kaan muuten ois tavannu koska välimatkaa on sen verran. Tosin hän on muutamien luona sitte käynyt tuolla pitemmälläkin että kyl tää.. Kyl mä sanosin että se suurin on varmaan just se ystävien saaminen muualtakin Suomesta eikä vaan tästä (kaupungista) et hänelle on noi kaverit aika (tärkeitä), niinku varmaan aika monelle muulleki tuon ikäselle.”

Osa lapsista oli ollut samalla leirillä sisaruksensa kanssa, jonka vanhempi saattoi kokea helpottaneen lapsen lähtöä leirille. Useiden sisaruussuhteita tarkastelleiden tutkimusten mukaan

sisarukset voivatkin toimia merkittävinä resursseina toisilleen niin kotona kuin kodin ulkopuolella (Korkiamäki 2013, 44). Sisaruksista voi muodostua erityisen tärkeä voimavara etenkin niille lapsille, joilta puuttuvat omaehtoiset ystävyys- tai kaveruussuhteet. Lapsi voi paikata vertaissuhteissa kokemaansa ulkopuolisuutta läheisistä perhesuhteista saatavalla tuella ja ymmärryksellä (Korkiamäki 2014, 43).

“Oli meillä (lapsi 2):kin mukana. Se nyt olis voinu olla päiväkodissaki mut (lapsi 1) vähän aatteli et sillä olis joku kaveri sitte lähteä sinne. Kun se ekaa kertaa lähti tollai missä ei ollu ketään tuttuja, ni sillä se (lapsi 2) meni sinne mukaan.”

Myös ohjaajien tärkeys tuli esille yhden haastateltavan puheissa. Vanhempi kertoi lapsen ikävöivän aiemmilla leireillä kohtaamiaan ohjaajia, joista oli muodostunut lapselle tärkeitä aikuisia ja ihailun kohteita.

“Viimeksi leiribussilta ei meinattu päästä ollenkaan pois ku ohjaajat lähti hakee jäätelöä tai jotain ni meidän piti odotella siinä helteessä sit niin kauan et hän pääs halailee. Varmaan tunti meni siinä odottaessa. Bussikuski oli jo vähän sitä mieltä et jospa se lähtee uudestaan.”

Leireillä lapsilla on mielekästä tekemistä, he pääsevät irtaantumaan arjesta ja heihin arkiympäristöissä liitettävistä olettamuksista ja odotuksista ja voivat näin saavuttaa uudenlaisia onnistumisen kokemuksia. Pärjääminen ja uusien asioiden saavuttaminen vahvistaa itsetuntoa ja tuo iloa ja hyvää mieltä. Lapsi saa kesäleireiltä muistoja, jotka voivat kantaa kauas.

“Leirikokemukset ja leirijat muistaa varmaan parhaiten kesien ajalta. Vaikka kesää on vielä jäljellä niin hän laskee päiviä, että pääsee uuden vuoden leirille. Ja hän on harkinnut hakevansa sellaiselle alalle, että pääsisi itse leiriohjaajaksi. Että kyllä nää leirit on paljon antanut.”

Lapsen itsenäistyminen ja pärjäämisen kokemus nostettiin esiin erään vanhemman toimesta merkityksellisenä silloinkin, kun lapsi itse suhtautui vastentahtoisesti leirille lähtöön ja lapsen pärjääminen leirillä mietitytti sekä vanhempaa että lasta itseään muualla aiemmin koettujen ikävien kokemusten takia.

“Mut se on varmaan tää yöleirihomma joka tässä niinku... Mutta luulis että vaikka he ei oo tuoneet asiaa tässä ilmi niin musta oli kuitenkin hienoa että he pärjäs siellä. Vaikka kieltämättä sit soitettiin kotiin et he oli siellä tapellu, keskenään siis, mutta se meni sit kuitenkin paremmin kun mitä etukäteen

ajattelin [- -] Et hän suostu et hän lähtee tonne yöleirille vaikka vähän vastentahtosesti ja sitte hän siellä oli. Ja että mä luulen et siellä on ollu ihan kivaa.”

Vanhempien puheissa tuotiin esille myös leirien puhelimen käyttöä koskevat rajoitukset, joita pidettiin hyvänä asiana. Suomen Tietotoimisto STT:n alainen Viestintäpalvelut oy kertoo suomalaislasten saavan ensimmäisen älypuhelimensa keskimäärin 7-vuotiaana aloittaessaan koulun. Samalla lasten vanhemmat ovat kuitenkin huolissaan siitä, että lapset viettävät liikaa aikaa puhelimensa kanssa. (Suomalaisvanhemmat huolissaan lastensa älypuhelimien käytöstä 2019.)

“Heil oli puhelinaika mut siinä on se ongelma ku että he olivat sit tulkinneet että se on sit myös pelihetki, ni sitten toisen lapsen kanssa puhuin enemmän mut toinen oli silleen et älä häiritse nyt mua, tää on ainut pelihetki koko päivälle. Niin siltä osin sitten jäi vähän vähemmäksi tää mielipiteiden vaihto.”

“Yks mikä näin vanhempana on erittäin positiivinen asia on se, että siel ei käytetä kännyköitä, elikä keskitytään kaikkeen muuhun. Et ku tää kännykkä tahtoo muuten täällä olla näillä ton ikäsillä nuorilla koko ajan kädessä, ni se on äärettömän hyvä.”

Älypuhelin vie helposti lapsen kaiken huomion, eikä aikaa jää leikkeihin tai ulkoiluun. Lapsen sosiaaliset suhteet saattavat siirtyä virtuaaliverkostoihin, keskittymiskyky ja ajantaju katoavat, eikä lapseen saa kontaktia. Lisäksi vanhempia huolettaa se, että lapsilla on puhelimen kautta pääsy heille haitallisiin sisältöihin, eikä vanhemmilla ole resursseja valvoa lapsen puhelimen käyttöä riittäväällä tavalla. (Suomalaisvanhemmat huolissaan lastensa älypuhelimien käytöstä 2019.)

7.7.3 Arki leirien jälkeen

Jokainen haastateltavista vanhemmista koki leiristä olleen apua tai iloa lapsen ja perheen arjessa myös leirin päätyttyä. Kaikki eivät kuitenkaan eritelleet tarkemmin millä tavoin tämä arjessa näkyi. Yksi vanhemmista toi esille, että lapset olivat leirin aikana ikävöineet kotiin, joka saattoi näkyä negatiivisella tavalla leirin loppumisen jälkeen. Hän ei tuonut yksityiskohteisemmin esille mitä tällä tarkoitti. Kuitenkin lapsen pärjääminen leirillä toi iloa sekä lapselle itselleen että perheelle. Siirtymät lapsuudesta nuoruuteen ja sitä kautta aikuisuuteen, holhottavuudesta itsenäisyyteen tai vanhasta kulttuurista uuteen avaavat lapselle oven kohti uusia mahdollisuuksia (Kaukko & Parkkila 2014, 114.)

“Ei oo ollu ennen pois silleen kotoa et se oli hyvää harjotusta sillekin sitte olla siellä ku ei oo vielä paljoo missään olleet. Meillä ainakin (lapsi) sai kokemuksesta sen että se oli pitempään pois kotoo mitä se ei oo ollu.”

“Ehkä sit voi ajatella että semmosta tiettyä (itsenäistymistä) että siellä sitte pärjäs ja selviyty et itse ainakin ajattelen et se vois olla semmonen mikä vois kantaa tän leirin jälkeeni.”

Myös leireiltä saadut uudet ystävät koettiin tärkeinä ja merkityksellisinä leirin jälkeenkin. Ystävyys- ja kaveruussuhteissa syntyvät sosiaalisen tuen, solidaarisuuden ja emotionaalisen osallisuuden, luottamuksen ja turvallisuuden tunteen kokemukset voidaan nähdä tärkeinä lasten ja nuorten subjektiivisen hyvinvointikokemuksen kannalta. Näiden kokemusten ulkopuolelle jäämistä puolestaan voidaan pitää hyvinvointiin vaikuttavana riskitekijänä. (Korkiamäki 2014, 38.)

“He oli ollu myös parilla päiväleirillä tänä kesänä ni ainakin sieltä toiselta päiväleiriltä on saanu jotenki... Mä en tiedä miksei tässä nyt sitten. Kyl he sano et oli leikkiny tai ainakin tää pienempi oli leikkiny aika paljon ilmeisesti jonkun kanssa mut et mä en tiedä et olik tällä isommalla. Et ei nyt sitte ollu ehkä niin... Emmä tiedä.”

Osa haastateltavista kertoi lastensa pitävän yhteyttä uusiin ystäviin leirin loppumisen jälkeen. Yhteyttä pidettiin etenkin kauempana asuviin lähinnä sosiaalisen median kautta, mutta myös tapaamalla heitä.

“Tytär on saanu monia hyviä kavereita ja ystäviä sieltä ihan leirin kautta joita hän tapaa sitten ihan täällä leirin ulkopuolellakin. Että paljon on tullut sellasia ystävyysuhteita jotka on sitte siellä leirin ulkopuolellakin jatkunu.”

Kaksi vastaajista toi esille saaneensa omaa aikaa lapsen ollessa leirillä. Toinen heistä mainitsi leirin mahdollistaman aikaeron lapsesta, jolloin leirin jälkeen oli erityisen mukava olla lapsen kanssa yhdessä, kun ensin sai kerättyä voimia arjen pyörittämistä varten. Toisaalta joskus vanhempi saattaisi kaivata yhteistä loma-aikaa ja kokemuksia myös lapsen kanssa.

“Mähän oon pariki kertaa kysyny siinä bussilla et ei kai teil oo yläikärajaa ni et mäkin voisin tulla siellä käymään.”

Vanhempien jaksamista kuormittavat etenkin yhden vanhemman perheissä mm. talousvaikeudet, mutta samalla kahden vanhemman työssä käyvissä perheissä äidit ja isät kokevat aikapulaa ja ovat huolestuneita jaksamisestaan vanhempana (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 12).

Yksinhuoltajaperheistä puolestaan vain reilu neljännes voi käyttää rahaa vuosittaiseen loma- matkaan (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 99). Lisäksi yksinhuoltaja on sidottu lapsiinsa koko vapaa-aikansa, mikäli lapsia ei saa hoitoon toisen vanhemman tai muun lähiverkoston luo, tai maksettujen palvelujen pariin. (Korvela 2003, 141). Kuitenkin myös vanhemmat kai- paavat ja tarvitsevat sekä aikaa lepoon, että aikaa aikuisten väliseen kanssakäymiseen. Yksin- huoltajavanhemmilla ajan ja lastenhoidon järjestäminen edes pakollisten menojen, kuten lää- kärikäyntien ja asioiden hoidon, ajaksi saattaa olla vaikeaa. Leirien avulla niin lapset kuin vanhemmatkin saavat omaa aikaa irrallaan perheestä, joka tukee arjessa jaksamista myös lei- rien loputtua.

7.7.4 Vanhempien palaute ja kehittämis ehdotukset

Haastateltavat vanhemmat kokivat leirin olleen kokonaisuutena toimiva ja perheen tarpeisiin vastaava eivätkä suoraan kysyttäessä tuoneet esille mitään kehitettävää tai paranneltavaa lei- ritoiminnan suhteen. Vanhemmat kertoivat kehittämisajatuksista puhuttaessa lähinnä ole- vansa joko tyytyväisiä leirien antiin tai totesivat tarpeena olleen sen, ettei lapsi joutuisi ole- maan yksin vanhemman työpäivien ajan ja muistuttivat leirin vastanneen tähän tarpeeseen hyvin.

“Oon ollu niin tyytyväinen näihin teidän kaikkiin juttuihin että en tiedä et onko mulla mitään parannusehdotuksia.”

Vastauksiin saattoi vaikuttaa se, että esittelystä ja haastattelun pohjustamisesta huolimatta ainakin osa vanhemmista vaikutti ajattelevan haastatteli joita Lasten Kesä ry:n työntekijöiksi. Haastatteluissa kerrottuihin asioihin saattavat vaikuttaa esitettyjen kysymysten lisäksi niin haastattelutilanne kuin -ympäristökin. Haastateltava saattaa yrittää vastata kysymyksiin niin kuin hän ajattelee haastattelijan haluavan niihin vastattavan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 193-194.) Samalla leirejä koskeva positiivinen palaute vaikutti kuitenkin vilpittömältä ja siltä, että vanhemmalla oli aito halu kiittää Lasten Kesä ry:n leirien järjestäjiä.

“(Lapsi) kauhulla odottaa myös sitä et kun ikää on jo viistoista ni sitä et hän vanhenee et mitäs sit. Se mun piti mainita et hän on harkinnu ihan että hän ryhtyy sellaselle alalle et hän pääsee ohjaajaksi leireille. Et siel kyllä täytyy olla kaikki huippu hienoa ja kivaa ja mukavaa että viimeks kun hain leiribus- silta kun siellä tosiaan tunti odoteltiin et päästiin halaileen ni hän sit sano et hänest olis aika mieletöntä jos vois isompana sitte olla ohjaajana.”

Suurin osa vanhempien palautteeksi ja kehittämisajatuksiksi mielletävistä kommentteista an- nettiin vastauksina muihin kysymyksiin. Tähän saattoi vaikuttaa myös haastattelukysymysten järjestys.

Yksi vanhemmista toi useassa vastauksessa esille, että ei juuri tiennyt, millainen leiri oli ollut. Tämä saattoi vaikuttaa siihen, että myös kehittämisisideoiden esittäminen voi tuntua vaikealta.

“Tohon mun on kauheen vaikee vastata kun mähän en tiedä mitä siellä leirillä tapahtu koska lapset ei suostuneet kauheen syvällisesti mulle raportoimaan mulle tästä asiasta. Ainakin ennakkomateriaalin perusteella mitä sain sieltä leiriltä niin joo, mut että en osaa sanoo sit mitä siellä niinku käytännössä on toteutunu, mutta ilmeisesti on ollu ihan mukavaa. [- -] Mä en edes tiedä mitä leirillä on tehty tai minkä ikäisiä lapsia siellä leirillä on ollut, sekin voisi olla kiva tietää.”

Hän toi esille tietämättömyyttään leirien sisällöstä ja tapahtumista ja koska lapsetkaan eivät leirillä olostaan vanhemman mukaan juuri puhuneet, oli vanhemman vaikea saada käsitystä siitä, miten lasten leirillä oloaika sujui ja mitä leirillä tehtiin. Vanhempi koki, että hakutilanteissa ei ehdi tai jaksaa jäädä odottamaan saadakseen puhuttua leiriohjaajien kanssa, sillä lapset haluavat kiireesti kotiin ja leiriohjaajien luokse on jonottamassa paljon muita vanhempia. Toinen vanhempi sen sijaan kertoi saaneensa hakutilanteissa hyvää tietoa ja palautetta lapsen leirillä olemisesta ja siitä kuinka leiri oli mennyt. Tämä kuitenkin edellytti vanhemman mukaan sitä, että paluutilanteessa lasta hakeva vanhempi voi ja jaksaa odottaa omaa vuoroaan, jotta ohjaaja vapautuu kertomaan yksittäisen lapsen kuulumisia.

“Olen aina hakutilanteissa kysynyt ja saanut hyvää tietoa miten leireillä on sujunut.”

Joidenkin kysymysten kohdalla palautteen ja kuulumisten vähyys sai mainintoja myös muilta haastateltavilta. Yksi haastateltavista ehdotti, että leiriltä voisi tulla päivittäin lyhyt yleistiedote mitä leirillä on päivän aikana tehty ja miten päivä on sujunut. Tämän jälkeen haastateltava pohti, että jos päivittäisen palautteen tuottaminen vie liikaa aikaa, niin ehkä palautetta voisi antaa puolivälissä leiriä ja leirin lopuksi tai edes pelkästään leirin lopuksi.

“Oishan se ollu tosi kiva et jos ois joka päivä ollu semmonen “et tänään tehdään tätä” tai “tänään on tehty tätä” tai jotenkin tosi lyhyesti. Mun mielestä siinä luki et jossain instagramissa tai facebookissa on ja mä menin sinne kattoon, en muista mones leiripäivä silloin oli menossa, mut silloin siellä ei ollu tältä nimenomaiselta (leiriltä) viel mitään päivityksiä.”

Asiaan saattoivat vaikuttaa myös leirikohtaiset erot, sillä eräs vanhemmista koki kuulumisia tulleen tasaisesti koko leirin ajan. Sama vanhempi koki saavansa palautetta ja tietoa paljon myös lapseltaan leireillä tapahtuneista asioista.

“Ihanaa kun päivitätte facebookiin mitä teette ja muuta [- -] (Lapsi) on sellainen et hän aika avoimesti minulle on kertonu kaikkia asioitaan vaikka onki murrosikänen ni kyllä leirillä tapahtuneet jutut ni on kyllä keskusteltu joka leirin jälkeen.”

Haastattelujen edetessä teimme vanhemmille lisäkysymyksiä, joissa houkuttelimme heitä pohtimaan rajattomasti mitä toiveita vastaavalle leiritoiminnalle voisi olla. Tietynlainen varovaisuus näkyi vastauksissa, ja vanhemmat saattoivat esimerkiksi kuvata, etteivät uskalla ehdottaa, “kun ei se kuitenkaan voi toteutua”. Yksi haastateltava teki kehitysehdotuksen liittyen vierailupäivään, mutta totesi itse, ettei silti sinne olisi päässyt, sillä hän oli töissä. Hän kuitenkin koki ajatuksen tasolla hyvänä, että vanhemmat pääsisivät katsomaan missä lapset ovat ja miltä siellä näyttää.

“Vierailupäivä vois olla kiva, vaikka tällä leirillä luki ettei sitä järjestetä.”

Toinen haastateltava kertoi lasten kotiinpaluujän olleen haastava työssäkäynnin kannalta, sillä töistä piti lähteä etuajassa vastaanottamaan lasta. Vanhempi ehdotti lapsia kuljettavalle leiribussille myöhäisempää paluuaikaa. Molemmat haastateltavat totesivat ehdotuksensa perään ymmärtävänsä, että asian toteuttaminen saattaisi olla hankalaa leirin järjestäjälle.

“En tiedä. Leiri oli hyvä tollasenaan. Tähän leiriin liittyen leirin lopetusaika oli vähän tyhmään aikaan.”

Haastattelun lopussa vanhemmat saivat vapaasti kertoa omista ajatuksistaan lapsen leirillä oloon ja leiritoimintaan liittyen. Tässä kohtaa vanhemmat alkoivat tuomaan esille mahdollisiin epäkohtiin liittyviä ajatuksiaan, joita eivät aiemmin haastattelujen aikana tuoneet ilmi, vaikka heiltä niistä kysyttiin. Yksi haastateltavista kertoi että hänen lastaan oli jouduttu fyysisesti rajoittamaan leirin aikana, jotta lapsi ei satuttaisi itseään tai muita. Lapselle oli jäänyt tilanteesta mustelmat. Haastateltava koki, että vanhemman palaute otettiin leirillä hyvin vastaan ja siihen reagoitiin asianmukaisesti.

“Ne hoiti sen hyvin, ei mitenkään väittänyt ettei jäljet olisi tullut siitä. Lapsille jäänyt kaikkiaan positiivinen fiilis ja lähti vielä mielellään päiväleirille.”

Usean kysymyksen kohdalla tuotiin esille tärkeänä se, että leirillä olon vuoksi lapsen ei täytynyt olla yksin kotona. Tämän asian tärkeys tuli esille myös määrällisessä osuudessa, jossa vastauksissa oli nähtävissä jopa vanhempien epätoivoa, jos lapsella ei olisi ollut leiriä minne mennä.

8 Eettisyys ja luotettavuus

Tärkeä osa tutkimuksen tekemistä, kuten myös opinnäytetyön tekoa, on työn luotettavuuden arviointi. Virheiden ja epäkohtien mahdollisuus ja keinot välttää ne on otettava huomioon jo tutkimusta ja sen tiedonkeruumenetelmiä suunniteltaessa. Myös tutkimuksen eettisyys ja tutkimuksen mahdolliset vaikutukset tutkimuksen kohteena oleville on huomioitava jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa.

Tutkimusetiikan kannalta laadukas tutkimus käsittää tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan muun muassa tarvittavat tutkimusluvut, eettisesti hyväksytyt tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmät kunnioituksen muiden tutkijoiden tekemää työtä kohtaan viittamalla heidän julkaisuihinsa asiaankuuluvalla tavalla. Tutkimuksessa esiin saatuja alkuperäisiä havaintoja ei tule muokata tai esittää niin, että havaintoihin perustuva tulos vääristyy. Tulosten vääristely puolestaan käsittää tieteellisesti perusteettoman tutkimustulosten muuttamisen tai valikoinnin sekä johtopäätösten kannalta olennaisten tulosten tai tietojen esittämättä jättämisen. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012, 6-9.)

Eettisesti hyvä tutkimus ei kuitenkaan aina takaa laadukasta tutkimusta. Tekijöiden on kiinnitettävä huomionsa muun muassa siihen, kuinka moraaliset kysymykset ja arviointikriteerit vastaavat heidän työtään ja millä tavoin he ovat sitoutuneet tutkimuksen tekoon. Kaikki valinnat, joita tutkimuksessa on tehty, ovat samalla tutkijan moraalisia valintoja. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 127-128.)

Koska tutkimukselle on asetettu tiettyjä arvoja ja normeja, joihin sen tulee pyrkiä, voidaan luotettavuuden arvioinnin katsoa olevan keskeinen osa tutkimuksen tekoa. Määrällisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa keskeisiä käsitteitä ovat perinteisesti olleet validiteetti ja reliabiliteetti. Näitä käsitteitä sovelletaan myös laadulliseen tutkimukseen, vaikka onkin selvää, ettei laadullisen tutkimuksen pätevyyttä ja luotettavuutta voida arvioida täysin samalla tapaa määrällisen tutkimuksen luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 2000, Saaranen-Kauppinen & Puusniekan 2006d, mukaan.)

Heikosta reliabiliteetista seuraa heikko validiteetti, sillä virheellisillä vastauksilla ei luotettavasti voida mitata sitä, mitä olisi tarkoitus. Heikko validiteetti taas ei johda välttämättä heikkoon reliabiliteettiin. Esitettyihin kysymyksiin nähden vastaukset voivat olla totuudenmukaisia ja virheettömiä, vaikka mittaamisen validiteetti ei kantaisikaan pitkälle. (Taanila 2019a.)

8.1 Validiteetti

Analysoitaessa tutkimuksen tuloksia on otettava huomioon mittauksen luotettavuus. Validiutta arvioitaessa tärkeää on se, että mitattavat käsitteet ja muuttujat on suunniteltu huolellisesti, niin että tutkimuksella saadaan mitattua sitä mitä oikeasti lähdettiin selvittämään. (Heikkilä 2004, 29-30, 185.) Mittarin validiteettia voi puolestaan olla vaikea perustella, ellei sen pohjana ole hyväksi koettu teoria. Hyvin koeteltu sekä tilanteeseen sopiva teoria takaa parhaalla tavalla mittarin validiteetin. Joskus tällainen mittari voi löytyä myös valmiina aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta. (Taanila 2019b.) Opinnäytetutkielmassamme teoreettisena mittarina toimii Erik Allardtin hyvinvointiteoria, jonka hyvinvoinnin ulottuvuuksiin sopivia ja niitä tukevia teemoja etsimme opinnäytetyömme aineistosta ja johon vastauksia peilaamme.

Luotettavalla tavalla mitattaessa annettujen vastausten perusteella voidaan kuvailla niiden vastajaa totuudenmukaisesti niiden ominaisuuksien osalta, jotka tutkimuksen kannalta ovat olennaisia. Mikäli kysymykset eivät mittaa sitä, mitä niiden on tarkoitus, mittauksen ja sitä kautta tutkimuksen validiteetti laskee. Tuloksia raportoidessa virhelähteet sekä niiden mahdollinen vaikutus tutkimustuloksiin tulee raportoida objektiivisesti ja kattavasti, jotta raportin lukijalla on mahdollisuus arvioida virheiden vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen. (Taanila 2019a.) Etenkin kyselyitä analysoidessa tutkielmamme validiteetti ei toteudu täysin luotettavan lopputuloksen aikaansaamiseksi johtuen mm. kyselylomakkeiden erilaisuuden ja niihin vastaamiseen liittyvän vaihtelun takia.

8.2 Reliabiliteetti

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten uusittavuutta eli sitä, onko samanlainen tutkimusprosessi mahdollista toistaa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 136.) Reliaabelius merkitsee mittauksen tai tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia (Hirsjärvi ym. 2001, 213).

Toisin sanoen reliabiliteetti kuvaa tulosten tarkkuutta (Heikkilä 2004, 29-30) ja sitä heikentävät mittaustilanteeseen liittyvät satunnaiset virheet (Taanila 2019b). Näitä virheitä voi aiheuttaa mm. se, että vastaajat eivät vastaa kysymyksiin rehellisesti, eri vastaajat ymmärtävät kysymykset eri tavoin, vastaukset kirjataan vahingossa väärin tai vastaukset vaihtelevat satunnaisten tekijöiden johdosta, jotka voivat liittyä haastattelijan käytökseen, haastattelutilanteeseen, vuorokaudenaikaan ja vastaajan omaan mielentilaan. (Taanila 2019a.) Laadullisessa tutkimuksessa reliaabeliuden arviointiin liittyy määrällistä tutkimusta enemmän ongelmia laadullisen tutkimusotteen luonteen vuoksi (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2016c).

Laadullisessa haastattelututkimuksessa reliaabeliuden käytännön haasteet näkyvät muun muassa siten, että haastatteluilla ihmisillä on taipumus antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä ja suotavia vastauksia halutessaan esiintyä ns. hyvänä kansalaisena, tietoja omaavana ja moraaliset sekä sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä. Koska haastatteluaineisto on konteksti- ja

tilannesidonnaista, saattavat haastateltavat vastata haastattelutilanteessa toisin kuin toisessa tilanteessa vastaisivat. (Hirsjärvi ym. 2001, 193-194.) Ajallisen reliaabeliuden arvioinnissa haasteena on se, että laadullisessa tutkimuksessa harvoin ollaan tekemisissä muuttumattomien objektien kanssa. Ongelmallista on myös se, että usein myös tulokset poikkeavat toisistaan. Tällöin tutkija joutuu haastamaan itseään ja pohtimaan, kuinka laadullisin menetelmin saadut toisistaan eroavat tulokset samasta ilmiöstä voivat pitää paikkansa. Haastattelujen tuloksia ei pitäisikään näin ollen liioitella. (Hirsjärvi ym. 2001, 194.)

8.3 Tutkielman luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä

Opinnäytetyössämme kohtasimme monenlaisia tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia heikentäviä ongelmia. Määrällisen ja laadullisen tutkimuksen sudenkuopat erosivat joiltakin osin toisistaan.

Määrälliseen tutkimusmenetelmään päädyttäessä tärkeää on riittävän laaja ja tutkittavaa joukkoa kattavasti edustava otos, jotta tutkimuksen tuottama informaatio olisi yleistettävissä (Heikkilä 2004, 14-16). Lisäksi käytettävän mittarin on mitattava luotettavasti sitä, mitä sillä on tarkoitus mitata ja mittarin on sovittava omiin tutkimustavoitteisiin. Mittausvirheitä syntyy, jos vastaaja ei ymmärrä kysymystä. Tällöin tulosten validiteetti kärsii. Tämä haaste näkyi tulosten analysointivaiheessa, sillä vastauksista oli luettavissa, että kaikki vastaajat eivät välttämättä ymmärtäneet kysymyksiä kunnolla esimerkiksi kielitaitoon, ikään ja kehitystasoonsa liittyvistä syistä. Myös kysymysten asettelu saattoi vaikuttaa tähän. Esimerkiksi vanhemmille oli palautelomakkeilla esitetty kysymys ”Arvioi, kuinka leiri tuki perhettänne?” Vastausvaihtoehdot kysymykseen olivat monivalintavastauksia ja niiden lisäksi tarjottiin avoimen kysymyksen kautta mahdollisuus kertoa, millä muilla tavoin leiri oli tukenut perhettä. Vastauksista päätellen moni vanhempi ei kuitenkaan ollut ymmärtänyt valmiiden monivalintavastauksien liittyvän kysymykseen leirien tarjoamasta tuesta. Myöskään avoimen kysymyksen vastaukset eivät välttämättä liittyneet lainkaan pääkysymykseen, eivätkä kertoneet, kuinka leiri tuki perhettä.

Reliabiliteettiin liittyy mittauksen toistettavuus ja pysyvyys: Mittarin olisi oltava luotettava myös tuloksia toistettaessa. Mittaamisen tavoitteena on piirtää mahdollisimman realistinen kuva todellisesta maisemasta. (Mittaaminen 2007.)

Määrällisessä kyselytutkimuksessa tarkoituksena on hankkia tutkimuksen tarkoitukseen sopivaa todenmukaista ja virheetöntä tietoa (Taanila 2019a). Järjestöjen yhteiset, kyselylomakkeilla kerätyt asiakaspalautteet eivät eriävien kysymysten, kysymysten asettelun ja niiden järjestyksen vuoksi kuitenkaan olleet luotettavasti vertailukelpoisia keskenään. Tästä syystä päädyimme aineistoa analysoitaessa keskittymään vaikutusten havainnointiin vain yhteisten ja/tai toisiaan vastaavien kysymysten ja aineiston osalta.

Lomakkeilla oli muun muassa mahdollista vastata sellaisiin alakysymyksiin, joiden pääkysymyksen vastaaja oli sulkenut aiemmin pois. Lapset esimerkiksi vastasivat ohjaajien puuttuneen kiusaamiseen leireillä, vaikka olivat aiemmin valinneet kohdat, joissa vastasivat, että eivät havainneet kiusaamista olleen. Siihen, kuinka kysymyksiin vastattiin, saattoi vaikuttaa myös se, miten aikuiset avasivat kysymystä ja sen merkitystä lapsille. Osa lapsista oli vastannut lomakkeisiin ryhminä ja joidenkin järjestöjen perättäisistä vastauksista oli huomattavissa, että saman vastaajaryhmän sisällä saattoi toistua vastausten samankaltaisuus. Etenkin lasten ja nuorten kohdalla tietynlainen ryhmäpaine ja ryhmädynamiikka saattaa osaltaan vaikuttaa siihen, minkälaisia vastauksia lomakkeille annetaan.

Määrällisen osuuden validiteettia ja reliabiliteettia heikensi myös se, että järjestöt palauttivat keräämänsä vastaukset meille jossakin määrin poikkeavassa muodossa. Kaikkien vastaukset palautettiin excel-taulukoina, mutta tapa, jolla vastaukset oli taulukoitu, poikkesi. Yksi järjestö palautti ns. valmiin yhteenvedon vailla yksittäisiä vastauksia. Merkittävä luotettavuuteen vaikuttava tekijä oli myös aineiston laatu ja laajuus suhteutettuna omaan osaamiseemme.

Eroavaisuuksista huolimatta tietyt teemat nousivat esille jokaisen järjestön keräämistä palautteista. Näitä teemoja olivat lasten tarpeiden ja hyvinvoinnin kohoaminen vanhempien tarpeiden edelle, leirien kautta saadut positiiviset kokemukset lasten ja nuorten arjessa, sekä leirien ohjaajien suuri merkitys lapsille leireillä olon aikana.

Sen sijaan vastaajien anonymiteetti säilyi sekä järjestöille tehdyssä yhteenvedossa että opinäytetutkielmassamme hyvin. Koska vastaukset kerättiin ja palautettiin meille järjestöjen toimesta, meillä ei ollut tietoa vastaajien henkilöllisyydestä, eikä useimman kohdalla myöskään esimerkiksi iästä tai sukupuolesta. Emme myöskään tienneet, mitkä tai kuinka monen lapsen perheet olivat saaneet Veikkauksen myöntämää lomatukea. Luotettavuutta paransi myös aineiston koko, joka etenkin palautetta antaneiden lasten kohdalla oli riittävän suuri, jotta tuloksia voitiin yleistää.

Laadullisen aineiston, eli Lasten Kesä ry:n leiriohjaajien ja leireille osallistuneiden lasten vanhempien haastattelujen validiteettiin ja reliabiliteettiin vaikuttivat osittain toisenlaiset käytännön tekijät. Haastatteluun tiedonkeruumenetelmänä liittyvät haasteet koskevat mm. haastattelutilanteen kontekstisidonnaisuutta, kysymysten esittämistä ja niiden tulkintaa, sitä, millaisena haastateltava haluaa esiintyä ja mitä hän uskaltaa tutkijalle itsestään kertoa. (Hirsjärvi ym. 2001, 192-194.)

Etenkin ihmistutkimusta tehdessä tulee huomiota kiinnittää myös tutkimuseettisiin näkököhtiin. Tutkimusta aloittaessa on pohdittava sitä, kuinka tutkimus vaikuttaa tutkittaviin ja kei-

den ehdoilla tutkimusta lopulta tehdään. Haastateltavilla on oikeus saada tietoa tutkimuksesta ja siitä, mihin tuloksia käytetään. Tutkijan on oltava varma, että haastateltava tietää, mihin suostuu osallistuessaan tutkimukseen. Lisäksi aineiston keruussa on otettava huomioon mm. anonyymiteetin takaaminen, luottamuksellisuus sekä aineiston tallentaminen asianmukaisella tavalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 26-27.)

Etenkin vanhempien haastatteluja tehdessä huomasimme, että osa vanhemmista ei ollut lue-
nut heille osoitettua saatekirjettä, joka kertoi tutkimuksesta tarkemmin (Liite 2). Vanhem-
milta oli Lasten Kesä ry:n edustajan toimesta kysytty jo aiemmin suostumus osallistua haas-
tatteluun ja puhelinhaastatteluajat oli sovittu järjestön edustajan kautta. Myös saatekirje oli
järjestön toimesta lähetetty vanhemmille etukäteen sähköpostitse (Liite 2). Vaikka varmis-
timme heiltä vielä puhelimitse suostumuksen sekä haastatteluun opinnäytetyötämme että
Lasten Kesä ry:n jatkotutkimuslupaa varten, emme voineet olla täysin varmoja, ymmärsivätkö
kaikki opinnäytetyömme tarkoituksen. Osa haastatelluista tuntui ajattelevan yhä haastattelun
kuluessa meidän kuuluvan Lasten Kesä ry:n henkilökuntaan, joka saattoi vaikuttaa vastauk-
siin.

Vanhempien anonymisointi ja pseudonymisointi toteutuivat haastatteluja tehdessämme ver-
rattain hyvin. Yksikään vanhemmista ei vastannut puhelimeen koko nimellään, joten meille ei
muodostunut tarkkaa kuvaa vastaajan henkilöllisyydestä sitäkään kautta. Meillä ei myöskään
ollut etukäteistietoa siitä, montako lasta perheissä oli, mikä oli perheen tilanne tai kuu-
luivatko vastaajat lomatuokea saaneisiin perheisiin.

Puhelut äänitettiin puhelimen sovelluksen avulla puhelimen muistikortille. Äänitykseen kysyt-
tiin lupa haastateltavalta. Tiedostot olivat muilta suojassa sekä puhelimen pin-koodin että
näppäinlukituksen takana. Haastatteluja litteroidessa poistimme vastauksista tiedot, jotka
kertoivat tarkemmin esimerkiksi haastateltavan henkilön lapsen iästä tai sukupuolesta, tai
joissa hänen nimensä tuli mainituksi. Nämä tiedot eivät selviä myöskään haastateltavien
osalta. Litteroinnin jälkeen haastattelutiedostot poistettiin.

Leiriohjaajien haastattelut toteutettiin kasvokkaisessa kontaktissa ohjaajiin. Ohjaajien koh-
dalla varmistui tieto siitä, että haastateltavat ymmärsivät opinnäytetyömme merkityksen,
meidän asemamme sitä tehdessä sekä jatkotutkimuslupaa koskevan kysymyksen. Haastatelta-
vat käyttäytyivät haastattelutilanteessa näennäisen rennosti, vaikuttivat suhtautuvan haastat-
telukysymysten teemaan innolla ja pintaa syvemältä sekä uskalsivat puhua niin kehitystar-
peistakin kuin -ideoistakin. Myös ohjaajien haastattelut äänitettiin puhelinosvelluksen avuin
puhelimen muistikortille. Lupa äänityksen kysyttiin ennen haastattelun aloittamista. Nauhoit-
teet litteroitiin ja haastatteluista poistettiin tiedot, jotka olisivat liittäneet tietyt vastaukset
esimerkiksi vastaajan koulutusalan perusteella tiettyyn haastateltuun ohjaajaan. Myöskään
ohjaajien nimiä, ikää tai muita henkilötietoja ei kysytty tai kirjattu muistiinpanoihin.

Tallennustilanteessa haastatellut koodattiin satunnaisessa järjestyksessä nimillä vanhempi 1, vanhempi 2, ohjaaja 3, ohjaaja 4, jne. Tällä varmistettiin haastateltujen anonymiteetin säilyminen. Lapsia emme tutkielmassamme haastatelleet mm. kiireellisen aikataulun ja tutkimuslupien hakemiseen liittyvien aikataulukysymysten vuoksi. Määrällisen aineiston keruusta vastasivat järjestöt, jotka huolehtivat tutkimuslupakäytännöstä niiden osalta. Meille aineistot päätyivät muodossa, jossa tutkimuslupaa ei tarvittu. Lupa opinnäytetyötutkimuksen tekemiselle kysyttiin näin ollen vain Lasten Kesä ry:ltä.

9 Johtopäätökset

Erik Allardt (1976) on suomalainen sosiologi ja samalla yksi Pohjoismaiden tunnetuimpia yhteiskuntatieteilijöitä. Allardt'n päätutkimuskohteita ovat olleet mm. poliittinen radikalismi, yhteiskunnan rakenne ja sen muuttuminen seurauksineen sekä hyvinvointi ja sen ulottuvuudet. (Alestalo 1997.) Hyvinvointiteoriaansa kautta Allardt on määritellyt yleisiä hyvinvoinnin arvoja, jotka vastaavat sitä, millaiset ovat ihmisen perustarpeet ja kuinka ne tulevat tyydyttyiksi. Allardt (1976) liittyy hyvinvointiteoriaansa tarveteorioihin (mm. Maslow) määrittämällä tyydytetyt tarpeet resursseina, joiden avulla voidaan tyydyttää muita tarpeita ja esittää hyvinvoinnin eri ulottuvuudet arvoperustaisesti. (Allardt 1976, 36-53.)

Etsiessään vastausta kysymykseen siitä, minkälaisia ulottuvuuksia hyvinvoinnin sisältöön kuuluu, Tuuli Hirvilampi (2015) peilasi tuloksiaan Allardt'n hyvinvoinnin ulottuvuuksiin ja päätyi esittämään, että relationaaliseen ihmiskäsitykseen perustuva kestävä hyvinvointi voitaisiin ymmärtää elintason (having), toimintaan (doing), ihmissuhteisiin (loving) ja läsnäoloon (being) sidoksissa olevien ulottuvuuksien muodostamaksi kokonaisuudeksi. Hyvinvointia edistävät kohtuullinen elintaso, mielekäs tekeminen, merkitykselliset suhteet sekä mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen. (Hirvilampi 2015, 80-81.)

Analysoidaksemme kokonaisvaltaisemmin lasten kesäleiritoiminnan vaikutuksia lasten ja heidän perheidensä hyvinvointiin päädyimme vertaamaan kerätyn aineiston perusteella esiin nostamiamme vaikutuksia Allardt'n hyvinvoinnin eri ulottuvuuksiin nähdäksemme, kuinka leiritoiminnalla on mahdollista tukea lapsiperheiden ja lasten hyvinvointia useammalla hyvinvointiin vaikuttavalla osa-alueella. Myös Allardt'n (1976) mukaan kaikki hyvinvoinnin ulottuvuudet ovat jatkuvassa yhteydessä toisiinsa hyvinvoinnin muodostuessa elintasosta, elämänlaadusta ja useiden niihin liittyvien erilaisten tarpeiden tyydyttymisen kokonaisuudesta. Osa näistä tarpeista määrittyy yksilön hallinnassa olevien resurssien (having) avulla, osa sen perusteella kuinka ihminen toimii suhteessa toisiin ihmisiin (loving) ja osa niin ikään sen myötä kuinka ihminen toimii suhteessa yhteiskuntaan (being). Toiminnan (doing) tapana merkitystä on myös sellaisella toiminnalla, joka kuvaa yksilön omien voimavarojen ja vahvuuksien käyttöä elinympäristössään. Toimintamahdollisuusteorian kautta ystävyysuhteet laajenevat yhteenkuuluvuudeksi ilmaisten paremmin yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. (Särkelä-Kukko 2014, 38.)

9.1 Having (elintaso)

Allardt (1976, 32) määrittelee elintason käsittävän sekä aineellisia että persoonattomia resursseja, joiden avulla yksilöllä on mahdollisuus ohjailta elinehtojaan. Elintason mittareina toimivat tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus sekä terveydentila (Allardt 1976, 206). Tulojen avulla ihminen kykenee ohjailemaan muiden tarpeidensa täyttymistä. Toisaalta tällainen resurssi on myös terveys, joka puolestaan mahdollistaa sellaisen työssä käynnin, joka takaa riittävän tulotason.

Perheiden hyvinvointiin vaikuttaa työn ja sen tuomien taloudellisten resurssien lisäksi suhteet muihin perheenjäseniin ja arki kotona. Kotona tehtävä hoivatyö ja siellä vallitsevat tunnesuhteet muodostavat perhe-elämän ytimen ja näiden avulla lisäävät ja ylläpitävät hyvinvointia. Palkkatyö puolestaan voi taloudellisen toimeentulon lisäksi lisätä vanhempien tarpeita muodostaa sosiaalisia suhteita ja olla osallisena mielekkäässä toiminnassa. (Lammi-Taskula & Salmi 2014.) Työnteon mahdollistuminen on näin ollen kiinteä osa myös muita hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Koska Allardt'n elintaso heijastavaan ulottuvuuteen voidaan katsoa kuuluvan ihmisen fyysisten ja välttämättömien perustarpeiden tyydyttymisen, katsotaan tässä tutkielmassa sellaiseksi myös lasten ja nuorten osalta riittävän ja laadukkaan hoivan ja huolenpidon saaminen. Asemansa vuoksi lasten ja nuorten hyvinvointi on pitkälti riippuvaista heidän huolehtijansa tilanteesta sekä tältä saadusta taloudellisesta ja emotionaalisesta tuesta (Kestilä ym., 2019, 122).

Sekä tutkielman laadullisessa että määrällisessä osuudessa tuli selvästi ilmi, että lapsen leirillä ololla oli vaikutuksia perheiden ja sitä kautta myös lapsen omaan elintasaan. Lapsen ollessa leirillä oli vanhemmilla mahdollisuus keskittyä oman jaksamisen ja hyvinvoinnin ylläpitoon ja kasvattamiseen. Leiri antoi vanhemmille mahdollisuuden lomaan, lepoon ja asioiden hoitamiseen. Lomakevastauksien perusteella lähes kolme neljäosaa vastaajista koki voivansa olla rauhallisin mielin töissä lapsen ollessa leirillä. Moni vanhempi tarkensi, että olisi joutunut huolehtimaan lapsesta töistä käsin, mikäli lapsi olisi ollut yksin kotona. Tämä puolestaan koettiin hankalana sekä vanhemman että lapsen kannalta.

Etenkin yksinhuoltajaperheissä lapsen kesäloman aikaisen hoidon järjestäminen saattaa olla myös taloudellisesti haastavaa tai jopa mahdotonta hoitokustannuksien vuoksi. Parhaassa tapauksessa vanhemman kesäloma kestää neljä viikkoa, eikä kaikkialla työntekijä voi juuri itse vaikuttaa kesälomansa ajankohtaan tai yhtäjaksoiseen pituuteen. Lapsen kesäloma puolestaan kestää usein 10 viikkoa. Aina vanhemmalla ei ole kesälomaa ollenkaan, joka määrääikaisten työsuhteiden yhä yleistyessä on monen työssäkäyvän aikuisen kohdalla todellisuus. Yksinhuoltaja on sidottu lapsiinsa myös vapaa-ajallaan, mikäli lapsia ei saa hoitoon muun lähiverkoston luo tai maksettujen palvelujen pariin (Korvela 2003, 141).

Vanhemmat kuvasivatkin vastauksissaan jopa epätoivoa siitä, että leirimahdollisuutta ei olisi-kaan ollut. Työssä käyville vanhemmille lapsen hyvässä hoidossa oleminen näyttäytyi erittäin merkityksellisenä hyvinvointia lisäävänä vaikuttajana, johon sisältyi sekä helpotus siitä, että vanhempi koki lapsen olevan turvassa, että perheen taloudellinen selviäminen arjesta, kun vanhempi saattoi tehdä töitä ilman kalliita tai mahdottomia hoitomaksuja. Taloudelliseen selviämiseen liittyvällä turvallisuuden tunteella on myönteinen vaikutus ihmisen hyvinvointiin ja taloudellisen aseman ollessa turvattuna erilaisten muiden uhkatilanteiden vaikutus hyvinvoinnin kokemukseen vähenee. Turvallisuudentunteen saavuttaminen vaikuttaa oleellisesti ihmisen hyvinvointiin ja hyvinvointi ja onnellisuus puolestaan ovat vahvasti liitoksissa ihmisen elintason ja elämänlaadun kanssa. (Allardt 1975, 23.) Rakenteellinen köyhyys vahvistaa elinolojen erilaisuudesta, kulutustottumuksista ja -mahdollisuuksista, osallistumismahdollisuuksista, syrjäytymisestä ja hyvinvoinnin puutteesta johtuvia kokemuksia eriarvoisuudesta. (Kekkonen, Känkänen, Muranen & Wrede-Jäntti 2014, 11.) Lapsiperheiden välttämättömän tulotason turvaaminen sekä yhteiskunnallisen kuulumisuuden tunteen vahvistuminen vanhemman työssäkäynnin ja lapsen osallistumismahdollisuuksien tukemisella vaikuttaa lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin.

Kokemusten merkitys lasten osallisuuden tunteen kokemuksen kehittymiselle on yhtä lailla suuri. Yksinhuoltajaperheistä vain reilu neljännes voi käyttää rahaa vuosittaiseen lomamatkaan (Salmi, Lammi-Taskula & Sauli 2014, 99). Puuttuvat taloudelliset resurssit asettavat haasteita ja jopa estävät kulttuurin mukaisten aktiviteettien ja tapojen noudattamisen, kuten pukeutumisen vallitsevan trendin mukaisesti, ystävien kotiin kutsumisen tai yhteiseen tekemiseen osallistumisen (Lemetyinen 2014, 105-106).

Useissa palautelomakkeille annetuissa avoimissa vastauksissa vanhemmat toivat esille perheen taloudellisen tilanteen ja sitä kautta kyvyttömyyden tarjota lapsille lomakokemuksia kodin ulkopuolella. Moni vanhempi koki perheelle myönnetyn taloudellisen tuen olevan ainoa mahdollisuus tarjota lapsille kesäleirien kaltaisia kokemuksia. Taloudellisen tuen merkitys koettiin suurena ja myönnetty tuki tuotiin esille usein. Leirit mahdollistavat lapselle kodin ulkopuolella tapahtuvaa tekemistä ja kokemuksia kesäloman aikana riippumatta siitä, mikä perheen tilanne on. Sekä palautelomakkeisiin vastanneet että haastatellut vanhemmat kokivat tärkeänä leirien lapsille tuottamat uudet kokemukset. Vain yksi prosentti palautetta antaneista vanhemmista vastasi, että leirin sijasta vaihtoehtona olisi voinut olla matka ulkomaille tai muualle Suomeen. Lähes 60 % vanhemmista vastasi, että ilman leiriä lapsi olisi ollut loman ajan kotona.

Vaikka köyhyys on yksi suurimmista riskitekijöistä ihmisen terveydelle ja muulle hyvinvoinnille (Allardt 1976, 39), elintason vaikuttavat menoihin suhteessa olevien tulojen lisäksi mm. terveys, jota voi osittain ylläpitää ja parantaa tulojen avulla, mutta johon voi vaikuttaa rahalla

vain määrättyyn rajaan asti. Terveyskäsite kattaa sekä fyysisen että psyykkisen terveydentilan. Terveys puolestaan vaikuttaa siihen, kuinka hyvät mahdollisuudet ihmisellä on tehdä työtä ja opiskella. (Allardt 1976, 134.)

Niin lasten kuin heidän vanhempiensa terveyden ylläpitämiseen vaikuttavat mm. elintavat, riittävä lepo ja riittävä liikunta. Leireillä olleiden lasten vanhemmat kokivat oman ajan ja sitä kautta levon saamisen tuoneen tukea perheelle. Näin ajatteli yli 70 prosenttia palautetta antaneista vanhemmista, vaikka osaa vanhemmista kysymys ei välttämättä koskenut samalla tapaa, sillä usean lapsen perheissä osa lapsista saattoi joka tapauksessa jäädä kotiin vanhemman vastuulle. Vaikka vastauksissa vanhemmat eivät tuoneet esille lastensa mahdollisia erityistarpeita, tuettuun leiritoimintaan osallistuu myös paljon lapsia, joilla on eri asteista erityisen tuen tarvetta ja haasteita arjessa. Tällöin irtautuminen tutusta ympäristöstä, liikunta, ulkona olo ja säännölliset ruoka-ajat lisäävät lapsen hyvinvointia myös kesäloman aikana ja samalla vanhempi saa enemmän aikaa levolle ja itsensä toteuttamiselle.

9.2 Loving (yhteisyyssuhteet)

Yhteisyyssuhteilla Allardt (1976) viittaa perheeseen, ystäviin ja muuhun ihmisen verkostoon sekä ihmisen tarpeeseen kuulua yhteisöihin (mm. paikallisyhteisöt), muodostaa sosiaalisia suhteita, olla vuorovaikutuksessa ja tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta. Myös yhteiskunta voidaan ymmärtää Allardt'n kuvaamana sosiaalisena yhteisönä, joka voi joko vahvistaa tai estää ihmisen osallisuutta ja mahdollisuuksia luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. Opinnäytetyössämme keskeisiä yhteisyyssuhteita ovat lasten ja vanhempien, sekä muut perheiden sisäiset suhteet, lasten kesäleirien myötä solmimat ystävyysuhteet sekä lasten suhde leirien ohjaajiin.

Sosiaalisissa suhteissa Allardt kuvaa toimivaa vastavuoroisuutta suhteiden symmetrialla, jonka toteutuessa tasapuolisesti ihminen kokee itsensä tarpeelliseksi toisille ja yhteisölleen. Tarpeelliseksi itsensä kokemisen tunne puolestaan lisää hyvinvoinnin kokemusta. Yhteisyyssuhteiden ja hyvinvointia lisäävän vuorovaikutuksen toteutuminen edellyttää ihmiseltä empatiakykyä, kykyä asettua toisen asemaan ja ymmärtää häntä. (Allardt 1976, 43-44.) Erään haastattelemamme Lasten Kesä ry:n ohjaajan mukaan lapset tulevat leirien aikana huomaamaan konkreettisesti sen, miten oma toiminta vaikuttaa koko ryhmään ja muihin yhteisön jäseniin. Kesäleireillä lasten vuorovaikutustaidot kehittyvät ja lapset oppivat mm. kuinka oma toiminta on yhteydessä ryhmän toimintaan.

Ystävien merkityksen on todettu korostuvan etenkin lasten kasvaessa (Dex & Hollingworth 2012, 19). Sekä tutkielmamme määrällisessä että laadullisessa aineistossa korostui lasten kertoma merkitys leireillä muodostetuille kaverisuhteille. Osa vanhemmista toi esille, että lapsen

kaverit viettivät kesälomaansa muualla, joka olisi voinut lisätä oman lapsen yksinäisyyden kokemuksia. Vanhempien puheissa toistuivat myös lasten tavoittamat uudet sosiaaliset suhteet ja kokemukset. Suhteet ikätovereihin ovat merkityksellisiä lapsen kasvulle ja kehitykselle ja vuorovaikutustaitoja tarvitaan niin ryhmässä toimimiseen kuin ystävyysuhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseenkin. Hyvät kaveritaidot auttavat lasta viihtymään muiden seurassa sekä antavat onnistumisen kokemuksia. Yksi vanhemman tehtävistä on mahdollistaa ja tukea lapsen kaverisuhteita.

Murrosikäisen irtautuessa vanhemmistaan on vanhempien kuitenkin yhä tärkeää olla kiinnostunut lapsen asioista, tehdä asioita yhdessä ja olla läsnä hänen elämässään. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019.) Lasten ollessa kyseessä perheen merkitys yhteisyyssuhteiden laadussa on huomattavan suuri, sillä lapset ja nuoret ovat monin tavoin riippuvaisia vanhempansa tai muun huoltajansa suomasta hoivasta ja huolenpidosta. Samalla tapaa lapsen hyvinvointi lisää vanhemman hyvinvointia. Palautelomakkeille annettujen vastausten kautta nousi esille se, että vanhemmat nostivat lapsen ilon, kokemukset ja huolenpidon omia tarpeitaan edemmäs. Myös lapsen hyvä mieli leirin jälkeen koettiin perheen hyvinvointia vahvistavana tekijänä. Leirin jälkeen lapset kertoivat positiivisista kokemuksista vanhemmilleen, joka tuotti heille hyvää mieltä. Vanhemmista 66 prosenttia oli kokenut lapsensa olleen iloisempi leirin jälkeen.

Lapsen leirillä olo mahdollisti joillekin perheille myös perheen yhteisen loman, sillä näin vanhempien ei tarvinnut jakaa omia lomiaan lastenhoidon tarpeen mukaan. Etenkin nuoremmat lapset ovat tutkimuksissa vahvasti tuoneet esille vanhempien kanssa yhdessä vietetyn ajan ja yhteisen tekemisen, lemmikkieläinten, perhelomien, juhlien sekä ulkopelien ja -leikkien vaikutuksen hyvinvointiinsa (Dex & Hollingworth 2012, 18). Yhteisen loman avulla voidaan lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta, jonka avulla perheen hyvinvoinnin tunne kasvaa. Lapsiperheissä vanhemmat usein kokevat aikapulaa ja ovat samalla huolissaan jaksamisestaan vanhempansa. Pienten lasten työssäkäyvistä vanhemmista lähes kolmasosa on kokenut, että heillä on joko usein tai jatkuvasti liian vähän aikaa lapsilleen. Lapsiperhekyselyyn v. 2012 vastanneet vanhemmat kokivat, ettei yhteistä aikaa puolison kanssa jäänyt myöskään riittävästi. (Lammi-Taskula & Salmi 2014.) Ajanpuute ja jatkuva kiire kuormittavat perheiden jaksamista arjessa. Vanhemmat kokevat laiminlyövänsä kotiasioita työnsä vuoksi ja perheen ja työn yhteensovittamisen haasteet ilmenevät konflikteina puolisoitten välillä. (Lammi-Taskula & Karvonen 2014, 16-17.) Myös lasten lomatoimintaa tuottavien järjestöjen palautekyselyyn vastanneista vanhemmista 53 prosenttia koki merkitykselliseksi tueksi leirin mahdollistaman yhteisen ajan puolison kanssa. Avoimissa vastauksissa kuvattiin yhteisen ajan tärkeyttä ja vaikutuksia omaan jaksamiseen, parisuhteen hyvinvointiin ja sitä kautta koko perheen hyvinvointiin. Monissa vastauksissa tuotiin esille tukiverkoston puuttuminen ja yhteisen ajan vähäisyys silloin kun lapsia ei

ollut mahdollista saada hoitoon lähiverkoston sisällä. Leirin merkitys parisuhteelle näkyi merkityksellisenä niille vanhemmille, joita asia kosketi.

Perheiden ja perheenjäsenten yhteisyyssuhteisiin vaikuttavat myös muut hyvinvoinnin ulottuvuudet ja niiden toteutuminen, kuten perheen taloudellinen tilanne (having). Vanhemmat esimerkiksi säästävät omista menoistaan halutessaan huolehtia lasten tarpeista ja mahdollisuuksista (Kivipelto & Saikkonen 2018). Lasten hyvinvointi koostuu monista erilaisista tekijöistä, joten yksiselitteistä kokonaiskuvaa ei voida rakentaa vain perheen vuorovaikutuksen ja lapsen hyvinvoinnin välille. Kuitenkin tutkimustulokset viittaavat siihen, että perhe-elämä ja sen laatu sekä lasten sekä vanhempien välinen vuorovaikutus ovat merkittäviä tekijöitä lasten hyvinvoinnille. (Lahikainen & Paavonen 2011.) Lasten ja vanhempien hyvinvointi on tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Vuonna 2014 julkaistussa lapsiperhekyselyssä voitiinkin todeta perheen suojaavan monelta hyvinvoinnin vajeelta ja terveyden uhkalta, ja vaikka terveys ja hyvinvointi sekä niihin liittyvät keskeiset taustatekijät vaihtelevat mm. perhetyypin, lasten lukumäärän ja vanhemman siviilisäädyn mukaan, analyysit osoittivat lapsiperheiden vanhempien tilanteen olevan näiltä osin usein parempi kuin lapsettomalla aikuisväestöllä (Kaikkonen ym. 2014, 163). Perheellisyden ja sitä kautta vahvojen yhteisyyssuhteiden voi näin ollen katsoa olevan kokonaisuutena ihmisen hyvinvointia tukeva tekijä.

Lapsen ja vanhemman yhteisyyssuhteisiin liittyy usein myös muita henkilöitä, kuin perhe ja ystävät. Vanhemmilla tällaisia ovat mm. työkaverit ja lapselle muut turvalliset aikuiset, joita hän arjessaan kohtaa. Olennaista lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille on se, että hänen tavoitettavissaan on edes yksi henkilö, joka on riittävän paljon läsnä ja kykenee vastaamaan lapsen tarpeisiin. Myös vuorovaikutus perheen ulkopuolisten aikuisten kanssa voi muodostua lapselle merkitykselliseksi. (Lahikainen & Paavonen 2011.) Kesäleirejä järjestävien järjestöjen palautelomakkeiden vastauksissa korostuikin usein yksittäisten ohjaajien merkitys osana lapsen onnistunutta leirikokemusta. Lasten myös kuvattiin ikävöivän ohjaajia leirien jälkeen ja odottavan näkevänsä seuraavana kesänä tutut, itselleen jo tärkeiksi muodostuneet ohjaajat. Lisäksi etenkin Lasten Kesä ry:n vastaajien kommentteista kohosivat näkyville leirien miespuolisille ohjaajille osoitetut kiitokset ja positiivinen palaute. Miesohjaajien rooli saattaa korostua etenkin sellaisten perheiden lasten kohdalla, joiden arjesta turvallinen miehen malli puuttuu tai läsnäolo on arjessa vähäistä.

Ohjaajien ammattitaidolla ja läsnäololla on vaikutusta myös siihen, kuinka lapsi pääsee ja otetaan leireillä osaksi ryhmää. Isoissa lapsiryhmissä niin varhaiskasvatuksessa, lastensuojelussa kuin koulumaailmassakin vaarana on se, että hiljaisemmat ja vetäytyvät lapset ja nuoret jäävät vähemmälle huomiolle aikuisten keskittymisen kohdistuessa vilkkaampiin, mahdollisesti haastavakäyttöksiin lapsiin ja nuoriin. Ohjaajilla on suuri merkitys siinä, kuinka tällai-

sisä tilanteissa osataan ja voidaan toimia, jotta lasten hyväksyvä, osallistava kohtelu, kannustaminen ja ohjaaminen lisäävät lasten mahdollisuuksia olla leiriyhteisön aktiivisina jäseninä. Ohjaajien merkitys nousi vahvasti esille myös kiusaamista koskevien lapsille osoitettujen palautekysymysten kautta. Moni lapsi, joka kysymyslomakkeissa valitsi vaihtoehdot, joiden mukaan kiusaamista ei esiintynyt leirillä missään muodossa, oli samanaikaisesti valinnut myös vaihtoehdon, jonka mukaan ohjaajat puuttuivat kiusaamiseen. Tuloksesta voi olla pääteltävissä, että lapset kokivat ohjaajien toiminnan ennaltaehkäisevänä kiusaamisen suhteen.

Jotkut lapset kokivat ulkopuolisuuden tunteita myös leirien aikana. Näissä tapauksissa esimerkiksi eläinten, mutta etenkin leirin ohjaajien merkitys lapselle oli entistä suurempi. Mikäli ihmisen tarve kuulua ja olla osallisena yhteisössä ei toteudu, voivat hänen psyykinen hyvinvointinsa ja terveytensä heikentyä (Allardt 1976, 44).

9.3 Being (itsensä toteuttamisen muodot)

Being -ulottuvuus liittyy itsensä toteuttamisen mahdollisuuteen, tarpeidensa tyydyttämiseen ja itsensä kehittämiseen. Sen osatekijöitä määrittää se, mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan ja integroituu siihen sekä kuinka hän elää sopusoinnussa luonnon ja muiden ihmisten kanssa. (Allardt 1976; Allardt, 91; Allardt 1998, 7.)

Kun haastatellut ohjaajat kuvasivat niitä asioita, jotka he kokivat leiritoiminnassa tärkeimmiksi ja merkityksellisimmiksi, toistuivat puheissa lasten sosiaalisten ja vuorovaikutuksellisten taitojen harjaannuttaminen ja kehittyminen, joiden koettiin olevan myös merkittävintä lasten näkökulmasta. Eräs ohjaajista totesi sosiaalisten taitojen vahvistumisen olevan luultavasti voimakkaimmin lapsen arkeen vaikuttava hyvinvointia vahvistava tekijä, jota leiritoiminnan kautta voidaan lisätä. Kyky olla ja toimia ryhmässä, kuuntelemisen taito ja toisten huomioon ottaminen ovat asioita, joita leirien aikana harjoitellaan sekä ohjatusti että vapaa-ajalla. Nämä taidot vaikuttavat lapsen toimintaan muiden kanssa (doing, being), yhteisyysuhteiden muodostamiseen ja ylläpitämiseen (loving) että mm. psyykkiseen terveyteen ja sosiaaliseen kykyyn pärjätä koulussa ja työelämässä (having).

Lasten Kesä ry:n ohjaajat toivat esille leireille osallistuvan myös sellaisia lapsia, joilla ilmenee selkeitä haasteita vuorovaikutuksessa. Lasten sosiaalis-emotionaalinen kehittyminen on hyvin yksilöllistä, ja vaikka useimpien kohdalla kehitys kulkee tasapainoisena eteenpäin, kohtaavat toiset lapset muita enemmän haasteita (Ahonen 2015, 35.) Jos kouluun tai muuhun lapsen ympäristöön ihmisineen liittyy joko lapsesta itsestään tai muusta ympäristöstä johtuvia haasteita, on lapsella mahdollisuus leirillä ollessaan päästä jokapäiväisestä arjestaan irralliseen paikkaan, jossa hän ei ole sidottu jo ennalta asetettuun rooliinsa. Näin lapsi pääsee

omaksumaan erilaisen minäkuvan ja käytösmaalleja, jonka avulla hänelle voi muodostua uudenlaisia ajatuksia itsestään sekä kokemuksia omasta osaamisestaan ja kyvyistään (Kanste ym. 2018).

Ohjaajat korostivat lasten ja perheiden tarpeista puhuessaan pyrkimystä lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen ja niiden mukaan toimimiseen leirien aikana. Yksi Lasten Kesä ry:n leiritoiminnan tavoitteista on, että lapset saisivat leireiltä hyviä kokemuksia riippumatta siitä, millainen heidän oma taustansa on. Leireillä lapset kohdataan yksilöinä haasteistaan huolimatta. Haastatellun ohjaajan mukaan lapsia ei voi liikaa eritellä ja luokitella kategorioihin tuen tarpeistaan huolimatta, sillä kaikille lapsille on tärkeää olla osallisina yhteisössä ja sen toiminnassa. Jokainen lapsi ja nuori on omalla tavallaan toimiva yksilö, johon vaikuttavat sekä eletty ympäristö että synnynäinen temperamentti (Hannila 2018, 6).

Allardt (1993, 91) näki itsensä yhtenä oleellisena itsensä toteuttamisen osatekijänä myös ihmisen poliittiset mahdollisuudet. Vaikka lasten ja nuorten osallisuus on ollut jo pitkään sekä yhteiskunnallinen että poliittinen tavoite, esiin ovat nousseet lasten ja nuorten kokemukset vaikuttamismahdollisuuksien puutteesta ja heidän näkemystensä pinnallisesta huomioinnista. (Peltola & Moisio 2017, 21-22.) Lasten ja nuorten kohdalla on harvoin kyse suoraan poliittisista teoista ja aktiviteeteista, joihin osallistumista joiltakin osin rajoittaa myös ikä. Tutkielmassamme liitämme tämän being-ulottuvuuteen liitoksissa olevan osatekijän lasten mahdollisuuteensa tulla nähdyksi ja kuulluksi ja vaikuttaa sekä omaan että yhteisönsä toimintaan. Lasten Kesä ry:n leirien ohjelmien toteutuksessa otetaan huomioon myös lasten toiveet. Aiheesta innostuneesti kertoneen ohjaajan mukaan tämä korostui etenkin eräässä lasten toiveiden toteutusta mukailevassa ohjelmanumerossa. Ohjatun toiminnan avulla lapset oppivat itsenäisemmin ja rohkeammin esittämään omia toiveitaan.

Lasten toiveiden ja käytössä olevien resurssien ja ympäristön lisäksi toimintaan vaikuttavat ohjaajien henkilökohtaiset taidot ja osaaminen, jonka ohjaajat puolestaan kokivat vaikuttavan omaan hyvinvointiinsa pääsemällä käyttämään omaa luovuuttaan ja erikoisosaamistaan. Lasten Kesä ry:n koulutusten ja monipuolisesti ammattitaitoisen henkilökunnan koettiin vahvistavan omaa ammatillista kehitystä ja itseluottamusta.

Itsensä toteuttamisen ulottuvuus kävi esille myös vanhempien antamassa palautteessa ja haastatteluissa. Useassa palautelomakkeiden avoimessa vastauksessa kuvattiin leirin merkitystä perheen arkeen voimavaroja lisäävänä tekijänä sekä lapselle että perheelle. Vanhemmille osoitettuihin avoimiin kysymyksiin tulleiden vastausten perusteella leirikokemukset vahvistivat lasten itseluottamusta ja pärjäämisen tunnetta sekä heidän sosiaalisia taitojaan, ja opettivat lapsille uusia taitoja ja toimintatapoja sekä arjessa että erityisesti ryhmässä toimiessa. Varsinkin kesälukioseuran avoimissa vastauksissa korostui oppimisen merkitys, ja etenkin sekä kielellinen että kulttuurinen oppiminen.

Lapsen osallistuminen leirille tuki myös vanhempien hyvinvointia itsensä toteuttamisen ulottuvuudessa. Vaikka työssä käyvien vanhempien arjessa näkyviä jännitteitä ovat mm. yhteisen ajan puute perheen kanssa (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 39.), kokee enemmistö vanhemmista töissä olon voimavarana ajatellen sen tukevan sekä parisuhteessa että lasten kanssa toimimista. Varsinkin pienten lasten äidit ja isät ovat kokevat olevansa töissä vapaana perheen hälinästä. (Salmi & Lammi-Taskula 2014, 49.)

9.4 Doing (mielekäs ja vastuullinen toiminta)

Vuonna 1976 Erik Allardt mainitsi hyvinvoinnin ulottuvuuksien kolmijaossaan doing-ulottuvuuden osana being-ulottuvuutta, mutta myöhemmin antoi tälle osaulottuvuudelle suuremman arvon. Doing-ulottuvuus pitää sisällään mahdollisuuden vastuulliseen, merkityksiä tuottavaan tekemiseen, joka tukee ihmisen potentiaalia toteuttaa itseään ja solmia yhteisyysuhteita (Hirvilampi 2015, 69-70). Jotkut tutkijat (mm. Niemelä 2006; Niemelä 2010; Hirvilampi & Helne 2014; Hirvilampi 2015) ovatkin kokeneet tutkimuksissaan tarpeelliseksi erottaa doing-ulottuvuuden neljänneksi hyvinvointia määrittäväksi ulottuvuudeksi.

Koska Allardtin being-ulottuvuus on vahvasti määritelty työn ja mielekkään työn teon mahdollisuuksien kautta, mekin päädyimme käyttämään mielekkääseen ja vastuulliseen toimintaan liitettävää vapaa-ajan toimintaa kuvaavaa doing-ulottuvuutta pohtiessamme leirien tarjoamia vapaa-ajan vieton mahdollisuuksia lapsille. Leireillä lapsille tarjotaan varsinaisen ennalta suunnitellun leiriohjelman lisäksi mahdollisuus vapaa-aikaan ja omavalintaiseen toimintaan ohjaajien läsnä ollessa ja tarvittaessa ohjatessa. Haastatellun Lasten Kesä ry:n ohjaajan mukaan leirit toiminta ei tavoitteistaan huolimatta aseta opillisia tavoitteita lapsille, vaan toiminnasta huolimatta lapsille on tärkeää tuntea olevansa lomalla. Jonkin verran lapsille tarjotaan myös sellaista ohjattua toimintaa, joka käsittää vastuunkantoa kehittäviä tehtäviä. Tällaisia tehtäviä Lasten Kesä ry:n leireillä on esimerkiksi eläimistä huolehtiminen vastuuvuoroissa. Myös vastuutehtävien rooli, vastuun ottaminen ja siitä selviäminen voi olla lapselle kokemuksena elämyksellinen.

Myös sekä määrällisen että laadullisen aineiston kokoamiseen vastanneet vanhemmat kokivat leirit tärkeänä virikkeenä ja mukavana ajanvietteenä lapselle. Vastauksissa tuotiin esille leirin tarjoaman aktiviteetin ja uusien kokemusten vaikutukset lasten tyytyväisyyteen. Monet vanhemmat kertoivat, että ilman leiriä lapsella ei olisi ollut mahdollisuutta vastaaviin vapaa-ajan kokemuksiin. Isommat elämykset yhdessä koko leirin kanssa puhuttivat lapsia vielä kotonakin. Vastausten kautta tuotiin esille usein myös sitä, kuinka kokemukset olivat vahvistaneet lapsen itseluottamusta ja uskallusta. Samalla vahvistui sekä lapsen että vanhemman käsitys siitä, että lapsi pärjää kodin ulkopuolella uudessa ympäristössä.

Allardt (1993, 91) liittää itsensä toteuttamisen ulottuvuuteen myös ihmisen luontosuhteen: Hänen mahdollisuutensa nauttia luonnosta joko mietiskelyn tai aktiviteettien kautta (Allardt 1993, 91). Liikunnan ja toiminnallisen tekemisen sekä ulkona olemisen tärkeys korostui järjestöjen keräämän asiakaspalautteen vastauksissa. Näin oli sekä niissä vastauksissa, jotka olivat selkeästi lapsen vanhemmalle kertomaa, että vanhemman kuvausta siitä, mikä leirillä olossa oli ollut tärkeää. Ulkona olemisen tärkeys ja luonnossa liikkuminen mainittiin myös niin ohjaajien kuin vanhempienkin haastatteluissa usein. Mainintoja keräsivät leiripaikkaa ympäröivä luonto, eläimet ja kaikenlainen ulkona luonnossa tapahtunut aktiviteetti kuten grillailu, veneily ja kiipeily. Liikunnan ja toiminnallisen tekemisen sekä ulkona olemisen tärkeys korostui myös lasten vastauksissa. Vastausten perusteella lapset nauttivat erityisesti ulkona vietetystä ohjatusta ajasta ja samalla heidän vanhempansa osasivat sitä arvostaa. Määrällisessä aineistossa yksittäisistä asioista jokaisen järjestön leirien osalta nousi vahvimmin esille uiminen ja vedessä olo.

Ihmisen hyvinvointi on myös riippuvaista hänen omista valinnoistaan, hänen toiminnastaan ja sen laadusta. Toiminnalla voi joko parantaa tai heikentää hyvinvointia sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Toimintaan kytköksissä oleva hyvinvoinnin ulottuvuus korostaa sitä, että ihminen on luonnostaan aktiivinen olento, joka pyrkii täyttämään tarpeensa ja kykenevät heijastamaan ja muuttamaan toimintaansa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että tietoisella toiminnalla on ihmisen onnellisuuden kokemukseen olosuhteita suurempi vaikutus ja lähes yhtä suuri kuin geneettisellä perimällä. Toiminnan muuttamisella voi näin ollen vaikuttaa onnellisuuteensa ja hyvinvointiinsa enemmän kuin olosuhteita muuttamalla. (Hirvilampi & Helne 2014, 2166-2167.)

9.5 Yhteenveto

Analyysi perustuu yli 1700 leiripalautteisiin vastanneiden lapsen ja nuoren avoimiin ja suljettuihin vastauksiin, sekä pienempään määrään vanhemmille kohdistettuja avoimia ja suljettuja kysymyksiä vastauksineen. Vastauksista keskeisimmälle paikalle esille nousevat teemat olivat lasten tarpeiden ja hyvinvoinnin kohoaminen vanhempien oman hyvinvoinnin edelle, leirien kautta saadut positiiviset kokemukset lasten ja nuorten arjessa, sekä leirien ohjaajien suuri merkitys leirillä oloaikana.

Ystävien rooli nousi vastauksissa esille odotetulla tavalla. Suuri osa vanhempien ja lasten vastauksista tuli Veikkauksen tukea saaneilta perheiltä. Kaikkien järjestöjen kohdalta tietoa siitä, kuinka moni vastanneista perheistä oli saanut tukea, ei ollut. Tukea on mahdollista saada taloudellisin, terveydellisin ja sosiaalisin perustein. Tästä johtuen leireillä kesäänsä viettävistä lapsista moni tulee joko perheestä, jonka tilanne on jollakin tapaa haastava, tai heillä itsellään on esimerkiksi terveydellisiä haasteita ja keskimääräistä vahvempaa tuen tarvetta.

Lapset ja nuoret, joilla on erilaisia toimintarajoitteita, kokevat muita selvästi useammin syrjivää kiusaamista. Lisäksi yksinäisyyden tunteet sekä tyytymättömyys elämään ovat heillä muita yleisempiä. Tyytymättömyyden tunnetta esiintyy enemmän etenkin kognitiivisiin toimintoihin liittyvistä vaikeuksista kärsivillä nuorilla. (Kanste, Sainio, Halme & Nurmi-Koikkalainen 2018.) Myös näistä syistä tuettu leiritoiminta tukee lapsiperheiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti tarjotessaan uusia kokemuksia, luodessaan osallistumismahdollisuuksia erilaiseen toimintaan ja samalla antaessaan tilaisuuden solmia sellaisia sosiaalisia suhteita, joita oma arkiympäristö ei ehkä tarjoa. Leirillä lapsi irtaantuu arkiympäristöstään, eikä ole sidottu sen tai siihen liitoksissa olevien ihmisten hänelle asettamiin raameihin.

Toimittamassaan Nuorisoseuran verkkojulkaisussa ”Myönteinen tunnistaminen” Kallio, Korhiamäki ja Häkli (2015) huomauttavat sosiaalisen ja yhteiskunnallisen tuen ulottamisen kaikille lapsille ja nuorille olevan keskeinen lähtökohta lapsilähtöisessä hyvinvointiyhteiskunnassa, sillä sekä hyvinvointi että syrjäytyminen ovat mahdollisia kenen tahansa kohdalla. Kallio ym. (2015) painottavat nuorten yksilöllisiä tarpeita ja tarpeiden myönteistä tunnistamista. Julkaisussa tähdennetään osallisuuden merkitystä sivuten myös sitä, kuinka perheiden erilainen taloudellinen asema vaikuttaa lapsen osallistumismahdollisuuksiin ja siihen, millaiseksi lapsi tai nuori kokee oman asemansa yhteiskunnassa. Esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien puute vanhempien huonon taloustilanteen takia saattaa sysätä nuoren syrjään muun kaveripiirin tekemisistä ja tiiviistä yhteisöstä ja näin edesauttaa eriarvoisuuden ja yksinäisyyden tunteiden syntymistä.

Palveluja tarvitseville lapsille ja nuorille tulisikin pystyä tarjoamaan riittävästi positiivisia kokemuksia, tavoitteiden saavuttamista, sekä hyviä, pysyviä ihmissuhteita, heitä tukevia yhteisöjä ja voimaannuttavia kohtaamisia ajassa, jossa esimerkiksi lapsiperheiden köyhyys on kasvussa. Tästä näkökulmasta katsottuna tuettu leiritoiminta sekä sen kehittäminen on tarpeellinen, oikein kohdennettu tukimuoto, jonka kohdalla kysyntä lasten leiripaikoille vaikuttaa lähes kauttaaltaan olevan suurempaa, kuin tällä hetkellä tarjolla olevien leiripaikkojen määrä.

Tuettu leiritoiminta on myös merkityksellinen tuki perheiden arjessa. Vanhemmat voivat vuositain luottaa siihen, että lapsilla on mahdollisuus osallistua jonkin järjestön järjestämälle tuetulle leirille. Leirin aikana vanhempien ei tarvitse murehtia missä lapsi viettää kesällä aikaa tai miten he saisivat järjestettyä lapselle hoitopaikan ollessaan itse töissä. Useat lapset palaavat saman järjestön leirille joka kesä ja leiripaikasta ja kokemuksista muodostuu tärkeä muisto lapsen kasvaessa.

Lapsen ollessa leirillä vanhempi saa omaa aikaa. Irtautuminen arjesta ja vapaa-aika ilman huolehtimisvastuuta tuo lisää voimavaroja vanhemmille. Leiritoiminta on koettu myös parisuhdetta vahvistavana tekijänä. Lapsen ollessa leirillä vanhemmilla on aikaa ja mahdollisuus keskittyä toisiinsa. He voivat tehdä sellaisia asioita, joita eivät voi tehdä lasten läsnä ollessa.

Lapsi puolestaan saa leireillä uusia kokemuksia ja oppii uusia asioita. Lapsi saa uusia ystäviä, oppii kaveritaitoja ja hänen vuorovaikutustaitonsa kehittyvät. Lapsi saa kokemuksen pärjäämisestä kodin ulkopuolella uudenlaisessa ympäristössä ja tilanteissa, joka vahvistaa itsetuntoa ja antaa onnistumisen kokemuksia.

Ohjaajien merkityksen emme alun alkaen ajatelleet nousevan yhtä vahvasti esille, ja sekä lapset että ohjaajat itse näyttivät hyötyvän ohjaajien riittävästä erikoisosaamisesta ja ammattitaidosta. Yllättävää oli myös se, kuinka leirit vaikuttivat vahvasti myös ohjaajien hyvinvointiin: Lasten Kesä ry:n leirit vahvistavat myös leirien ohjaajien hyvinvointia niin elintason, sosiaalisten suhteiden, itsensä toteuttamisen kuin mielekkään ja vastuullisen toiminnankin osalta. Jo haastattelujen alkaessa oli selvää, että Lasten Kesä ry:n kesäleiriohjaajat kokivat työnsä tärkeänä ja merkityksellisenä. Jokaisella ohjaajalla vaikutti olevan halu kehittää sekä omaa osaamistaan että kesäleiritoimintaa. Haastattelujen aikana tuotiin esiin lasten olevan erilaisia, ja osalla esimerkiksi käytökseen, toimintakykyyn tai terveyteen liittyvät tarpeet vaativat enemmän huomiota. Jokainen ohjaaja koki leireillä toimimisen kannalta suureksi hyödyksi sen, että kaikki ohjaajat Lasten Kesä ry:n leireillä ovat joko sosiaali- tai kasvatusalan ammattilaisia tai opiskelijoita. Erityisesti erityispedagogiikan opinnoista koettiin olevan hyötyä niin lasten mahdollisen oireilun ja käytöksen erityispiirteiden ymmärtämisessä, että toiminnan suunnittelussa ja ohjauksessa.

Kaikki haastateltavat kehuivat Lasten Kesä ry:n järjestämiä koulutus- ja perehdytyspäiviä ja kokivat ne erittäin tärkeäksi leirin onnistumisen kannalta. Koulutuspäivien aikana sai arvokasta tietoa mahdollisista eteen tulevista haasteista sekä keinoja niiden selvittämiseen. Eri-tyisen tärkeänä koettiin tutustuminen tuleviin työkavereihin ja ryhmäytyminen heidän kanssaan. Leireillä syntyviä työntekijöiden muodostamia yhteisöjä pidettiin tiiviinä ja työkavereilta saatu tuki koettiin vahvana. Vanhojen työntekijöiden ns. hiljainen tieto koettiin todella tärkeänä. Leirien pitkiä perinteitä arvostettiin sillä ne toimivat, mutta ohjaajille oli kuitenkin tärkeää, että samalla joka vuosi palkataan uusia ohjaajia, jonka kautta annetaan toiminnalle mahdollisuus pysyä tuoreena.

Ohjaajat vaikuttivat lasten viihtymiseen ja hyvinvointiin sekä oman läsnäolonsa, persoonansa että järjestämänsä ohjelman kautta. Ohjaajat loivat turvallisuudentunnetta lapsille leirien aikana, sekä vaikuttivat vanhempien turvallisuudentunteeseen heidän jättäessään lapsensa leirien aikuisten huolehdittavaksi.

Haastatellut vanhemmat puolestaan kokivat tärkeimpänä leirien tarjoamana tukena lapsen hyvän mielen sekä leirien takaaman turvallisen hoidon lapsille silloin kun vanhempi itse on töissä lapsen kesäloman ajan. Leirillä oleminen vaikutti vanhempien mielestä lisäksi lasten yksinäisyyden tunteeseen, tarjosi lapsille mielekästä tekemistä kesälomalle sekä antoi mahdollisuuden oppia uusia taitoja niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestistikin. Leirien jälkeen

lapset viihtyivät vanhempien mukaan enemmän ulkona ja ystävien seurassa sekä vaikuttivat olevan iloisempia.

Suomessa lasten tuettua leiritoimintaa koskevia tutkimuksia on tehty vain vähän, jos ollenkaan. Suomessa tutkimukset koskevat pääosin joko aikuisten tai perheiden tuettua lomatoimintaa, tai pohtivat lastensuojelun asiakkaina jo olevien perheiden kuntouttavaa lomatoimintaa. Kuitenkin kansainvälisesti on voitu todeta lasten hyötyvän samoista kesäleiritoiminnan tarjoamista elementeistä kuin analyysimme osoittaa. Turvallinen ympäristö, hyvä suhde leirien aikuisiin ja näiltä saatu ohjaus, uudet kokemukset ja opitut taidot ovat tärkeitä lapsille ympäri maailmaa. Vuorovaikutustaitojen kehittymisen ja sitä kautta ystävien saamisen, sekä oman identiteetin kehittymisen merkitykset uusien kokemusten ja onnistumisten myötä nousevat suureen rooliin tarkasteltaessa leiritoiminnan hyötyjä niin Venäjällä kuin Yhdysvalloissakin. (Merryman, Mezei, Bush & Weinstein 2012, 17-25; Demakova, Valeeva & Shipova 2016, 1631-1640.) Leiritoiminta edistää kokonaisvaltaisesti lapsen kehitystä ja taitoja ja antaa vanhemmille arvokasta tukea, jota ei voi rahassa mitata. Leiritoiminta tukee vanhempien ja lasten jaksamista ja antaa heille voimavaroja. Näiden kautta leiritoiminta lisää koko perheen hyvinvointia hyvinvoinnin eri ulottuvuuksilla. Yllä esitellyn analyysin perusteella leiritoiminta näyttää myös Suomessa tukevan lapsen ja koko perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Leiritoiminnan vaikutukset lasten elämään ovat moninaiset ja lasten kautta merkitys on suuri perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia lisäävänä tekijänä.

Yhteenvetona voimme kuvailla sekä määrällisen että laadullisen analyysimme tuloksia yhdellä sanalla, joka oli erään vanhemman vastaus kysymykseen: Arvioi, miten leiri tuki perhettänne?

”Tuki.”

10 Pohdinta ja mahdolliset jatkotutkimusaiheet

Vuonna 2013 Sosiaali- ja terveysministeriön nimeämän Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti avasi näköalan lastensuojeluun ja lasten ja perheiden muihin palveluihin selvitysryhmälle toimitetun aineiston ja kuulemistilaisuuksien kautta. Aineisto koostui sekä ammattilaisten että palvelujen käyttäjien kokemuksista ja ehdotuksista. Vuoden 2012 aikana lastensuojelun työntekijätilannetta selvitettiin kyselyillä työntekijöille kuntien lastensuojelusta vastaaville sekä KT kuntatyöntäjille. Myös aluehallintovirastot ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus selvittivät tilannetta. Työntekijäkyselyyn vastanneista 89 prosenttia koki ehkäisevän lastensuojelun resurssit riittämättömiksi. (Kajanoja, Lavikainen & Oranen 2013, 12.) Kuvailut lastensuojelusta ja sen kehittämistarpeista olivat samanlaisia riippumatta siitä, kummalta suunnalta ne tulivat. Viesti oli selkeä: Ennaltaehkäisevät palvelut eivät toimi ja kaikkien tavoitettavissa olevia oikea-aikaisia palveluja tulisi olla tarjolla enemmän. Moni

perhe oli joutunut hakemaan itse apua jaksamiseen ja muihin arjessa esiintyviin ongelmiin, mutta apua oli vaikea saada. Avun saannin haasteet aiheuttivat tarpeettomalla tavalla tilanteiden kriisiytymistä. (Kajanoja, Lavikainen & Oranen 2013, 11.)

Sosiaalisten ongelmien lisääntyminen yhteiskunnassa selittää lastensuojelun kuormittavuuden nousua vain osittain. Toimiva lastensuojelu-selvitysryhmän mukaan kyse on enemmänkin lapsille ja nuorille sekä perheille suunnattujen palvelukokonaisuuden hallinnan heikkoudesta, jonka seurauksena on ollut voimakas ohjautuminen lastensuojelun asiakkuuteen (Kajanoja, Lavikainen & Oranen 2013, 13). Selvitysryhmä toteaaakin, että ”vaikka puhetta painopisteen siirtämisestä korjaavasta ehkäisevään toimintaan on ollut paljon, on konkreettisia tekoja ollut vähemmän” (Kajanoja, Lavikainen & Oranen 2013, 13-14), eikä lastensuojelun tehtävien laajentaminen ehkäisevään lastensuojeluun ole tuottanut siltä odotettuja tuloksia (Kajanoja, Lavikainen & Oranen 2013, 24).

Selvitysraportissa linjattiin hyvän lasten ja perheiden palvelujärjestelmän olevan eettisesti korkeatasoinen ja kustannusvaikuttava, sekä vastaavan lasten tarpeisiin heidän oikeuksiaan toteuttaen. Samalla hyvin toimiva järjestelmä tukee vanhempia. Ryhmän keskeiseksi havainnoksi kuitenkin nousi se, että lasten ja perheiden palvelut eivät kokonaisuutena toimineet edellä kuvatun tavoitteen mukaisesti. Sen sijaan ongelmakeskeinen ajattelu ja ehkäisevien palveluiden puute kuormittivat korjaavia, viimesijaisiksi tarkoitettuja palveluja. (Kajanoja, Lavikainen & Oranen 2013, 28.)

Onkin helppo esittää, että jokseenkin kaikki ennaltaehkäisevä toiminta on sekä lasten että lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta äärimmäisen tärkeää työtä, jonka sijaa yhteiskunnan rakkenteissa tulisi vahvistaa. Lasten tuettu leiritoiminta on tuettua matalan kynnyksen lomatoimintaa, joka ei edellytä lapselta tai hänen perheenjäseniltään lastensuojelun asiakkuutta, mutta ei myöskään sulje sitä pois. Leiritoiminnalla pystytään vastaamaan myös monien sellaisten perheiden tarpeisiin, joissa lapsen käytöstä ja toimintaa ohjaavat ja siihen vaikuttavat esimerkiksi erilaiset neurologiset tai muut haasteet, sekä perheiden, joiden taloudellinen tilanne on huono joko pidempiaikaisesti tai tilapäisesti.

Vaikka tuettu lomatoiminta on toimintamuotona hyväksi koettu, eikä tarjonnalla kyetä enää vastaamaan yhä kasvavaan kysyntään, voitaisiin lomatoimintaa Suomessa yhä kehittää. Kehittämiskohteita olisivat kokoamamme aineiston perusteella vahvempi taloudellinen tuki, joka mahdollistaisi mm. paremmat henkilöstöresurssit. Myös leireillä työskentelevien ja etenkin vapaaehtoisina toimivien aikuisten koulutusta esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa voitaisiin vahvistaa ja lisätä. Ohjaajien taidot ja osaaminen mahdollistavat sekä leireille tulevien lasten että ohjaajien oman hyvinvoinnin lisääntymistä ja onnistumisen kokemusten tavoittamista.

Lasten Kesä ry:n osalta kehitysehdotuksiin liittyy kiinteimmin vanhemmille suunnatun tiedonkulun kehittäminen. Lasten Kesä ry:n toimintatapoihin yleisesti kuuluu tiedottaa leirin tapahtumista facebookissa tai instagramissa. Joidenkin leirien kohdalla tämä oli toteutunut hyvin, joidenkin leirien kohdalla ei ollenkaan. Sosiaaliseen mediaan liitettävät tiedot ja kuvat vaativat paljon ohjaajien resursseja, joka taas on pois lasten kanssa vietetystä ajasta. Lisäksi kuvia lisätessä pitäisi olla kuvausluvut kaikista lapsista ja silti pystyä kuvista erottamaan ne, joiden kuvia ei saa sosiaaliseen mediaan lisätä. Muun muassa nämä tekijät asettavat haasteita sosiaalisen median kautta tapahtuvalle tiedottamiselle.

Opinnäytetyöprosessimme aikana esiin nousseita lasten tuettua lomatoimintaa koskevia jatkotutkimusaiheita ovat mm. lasten näkökulman tarkempi selvittäminen, pidemmän ajan vaikutukset lasten ja perheiden hyvinvointiin sekä aineistojen ja keskustelujen kautta esiin noussut ajatus siitä, kuinka paljon tuetun lomatoiminnan avulla odotetaan rahoittajien näkökulmasta suoritettavan korjaaviksi luokiteltavissa olevia toimia ennaltaehkäisevän työn sijasta.

Lapsen näkökulman ja kokemusten selvittäminen jäi myös keräämässämme aineistossa osin pinnalliseksi. Lasten kokemukset määrällisessä aineistossa liittyivät lähinnä kiusaamiskokemuksiin, eikä meille osoitetussa aineistossa ollut lapsille itselleen esitettyjä kysymyksiä siitä, millaisista asioista lapset leireillä eniten nauttivat, olivatko he saaneet uusia ystäviä tai mikä esimerkiksi on heidän paras muistonsa leiristä. Lupien saamiseen ja aikatauluihin liittyvien haasteiden takia emme myöskään itse päätyneet haastattelemaan leireillä olleita lapsia opinnäytetyötämme varten.

Pidemmän ajan vaikutukset puolestaan olisivat mielenkiintoisia selvittää sekä leiritoiminnan kehittämisen näkökulmasta, että rahoittajille toimitettavaa vaikuttavuuden seurantaan varten. Moni lapsi käy leireillä monena vuotena, jolloin lapsen ja hänen perheensä kokemukset ja hyvinvoinnin lisääntyminen voisivat olla todennettavissa pidemmällä aikavälillä. Lapsen kasvaessa myös hänen oma kykynsä kertoa kokemuksistaan ja peilata niitä arkeensa lisääntyä.

Korjaaviin toimenpiteisiin liittyvä, etenkin rahoittajien suunnalta järjestöihin kohdistuvat kasvavat odotukset vaativat myös omaa tarkempaa tarkasteluaan. Kun julkisen sektorin varat ovat vähissä, ja esimerkiksi lastensuojelun resurssit on vedetty äärimilleen, voimistuu kolmannen sektorin järjestöjen toiminnan merkitys. Samalla niiltä myös saatetaan odottaa enemmän ja myös sellaista, joka ei välttämättä enää ole ennaltaehkäisevää toimintaa.

Itsellemme opinnäytetyömme tekeminen oli opettavainen, mutta samalla raskas prosessi. Tähän liittyi työn laajuus ja vaatavuus omaan osaamiseemme ja kokemukseemme nähden, sekä molempien opinnäytetyön tekijöiden prosessin aikana muuttunut elämäntilanne mm. työn osalta. Käsiteltävä määrällinen aineisto oli verrattain laaja ja aika sen käsittelyyn lyhyt (aineistot palautettiin 19.8.-27.8.2019 välisenä aikana, tulosten esittely järjestöille 9.9.2019).

Nämä asettivat lisähaasteita analyysin teolle, eikä oma tutkimuksellinen osaamisemme riittänyt parhaalla tavalla tämänkaltaisen aineiston käsittelyyn. Haasteita toivat esimerkiksi aikataulu, aineiston määrä ja muoto sekä analyysien rakentuminen ja oma teoreettinen osaaminen.

Myös haastattelujen suunnittelussa ja toteutuksessa opinnäytetyömme opetti paljon. Vanhempien haastattelut tehtiin puhelimitse ja jälkikäteen mietittynä strukturoidumman haastattelun avulla vanhemmilta olisi mahdollisesti voinut saada enemmän tietoa heidän ja heidän lastensa kokemuksista ja leirien vaikutuksista perheiden arkeen. Vanhempien haastattelukysymykset oli osittain muodostettu sillä tavalla, että ne mahdollistivat vanhemman vastaavan yksisanaisesti (Liite 2). Myös ohjaajille esitettyjen kysymysten järjestys olisi voinut olla toisenlainen, jotta haastattelut olisivat edenneet kronologisesti toimivammassa järjestyksessä (Liite 3). Esimerkiksi näkemyksiä leiritoiminnan kehittämismahdollisuuksista olisi voinut kysyä vasta haastattelun lopussa. Lisäksi teoreettisen osaamisen kehittäminen oli jäädä prosessissa aineiston käsittelyn jalkoihin.

Opinnäytetyöprosessimme opetti kuitenkin tutkimuksen teon lisäksi meille mm. toimivan ryhmä- ja tiimityön merkityksestä sekä etenkin siitä, millaisista tekijöistä niin lasten kuin lapsiperheidenkin hyvinvointi muodostuu ja kuinka siihen voidaan vaikuttaa sekä yhteiskunnallisilla toimilla että omilla teoilla ja valinnoilla.

Lähteet

Painetut

- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Kasvatustieteiden yksikkö. Tampere: Juvenes print.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1999. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1.-3. painos. Juva: WSOY - kirjapainoyksikkö.
- Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY.
- Allardt, E. 1993. Having, Loving, Being: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. Teoksessa Nussbaum, M. & Sen, A. (toim.) In The Quality of Life. Oxford: Clarendon Press., 88-94
- Allardt, E. 1998. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. Teoksessa Roos, J-P. & Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Helsinki: Gaudeamus, 34-53.
- Bardy, M. 2009. Hyvinvoinnin ulottuvuudet - perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki, Yliopiston kirjapaino, 226-242.
- Collins, J. 2006. Hyvästä paras kun tavoitteena ei ole voitto. Tampere: Tammer-Paino.
- Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Chydenius-instituutin julkaisuja 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia | 124. Kelan tutkimusosasto. Tampere: Juvenes print.
- Hakovirta, M., Salin, M. & Haataja, A. 2016. Onnistuuko lasten kasvatus yksin? Suomalaisten mielipiteet yksinhuoltajavanhemmista. Teoksessa Haataja, A., Airio, I., Saarikallio-Torp, M. & Valaste, M. (toim.) 2016. Laulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla. Tampere: Juvenes print.
- Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. & Tuunanen, K. 2003. Erityispedagogiikan perusteet. 1.-3. painos. Helsinki: Werner Söderström.
- Heiskanen, L., Helamaa, T., Laru, S., Muuronen, K., Salmi, A., Satuli-Kukkonen, T. & Ukkonen-Wallmeroth, J. 2019. Vanhemmuuden ja parisuhteen tukeminen järjestöjen yhteistyönä.

- Teoksessa Hakulinen, T., Laajasalo, T. & Mäkelä, J. (toim.) 2019. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta, 30-37.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6.-7. painos. Helsinki: Tammi.
- Hirvilampi, T. 2015. Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Kelan tutkimusosasto: Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Tampere: Juvenes print.
- Honka-Hallila, H. 2002. Lasten Kesät. Lasten Kesä ry 1952-2002. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaikkonen, R., Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Markkula, J., Wikström, K., Ovaskainen, M., Virtanen, V. & Laatikainen, T. 2012. Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 16/2012. Tampere: Juvenes print.
- Kaikkonen, R., Mäki, P., Murto, J., Pentala, O., Hakulinen-Viitanen, T. & Laatikainen, T. 2014. Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden terveys ja toimintakyky. Teoksessa Lammi-Tasakula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes print.
- Karvonen, S. 2016. Lasten moniulotteinen köyhyys indikaattoreiden valossa. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Juvenes Print, 54-67.
- Kaukko, M. & Parkkila, H. 2014. Nykyajan totaaliset laitokset tyttöjen suojelijoina. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. (toim.) 2014. Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes print, 113-121.
- Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. 2014. Johdanto. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. (toim.) Nuoruus toisin sanoen - Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Tampere: Juvenes print, 7-15.
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorva, P. & Sutela, E. 2019. Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: PunaMusta, 120-142.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Chydenius-instituutin julkaisu 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus.

Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuuhteissa. Tampereen yliopisto: akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 137. Tampere: Juvenes print.

Korkiamäki, R. 2014. "Jos mä nyt voisin saada ystäviä" - Ulkopuolisuus vertaisuuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. (toim.) 2014. Nuoruus toisin sanoen: Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes print, 38-50.

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - Kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos. Tampere: Juvenes print.

Lahikainen, A. & Paavonen, E. 2011. Perhe ja lapsen hyvinvointi. Teoksessa Oksanen, A & Salonen, M. (toim.) 2011. Toiminnallisia loukkuja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Lemetyinen, L. 2014. Katsaus perheen köyhydestä aiheutuviin toiseuden kokemuksiin. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. (toim.) Nuoruus toisin sanoen - Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Tampere: Juvenes print, 105-112.

Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 3. laitos. 2. korjattu painos. Jyväskylä: International Methelp.

Mäkelä, J. 2019. Yhteisöllinen kasvatus - kukaan ei selviä vanhemmuudesta yksin. Teoksessa Hakulinen, T., Laajasalo, T. & Mäkelä, J. (toim.) 2019. Vanhemmuuden ja parisuhteen tuen vahvistaminen. Teoriasta käytäntöön. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta, 11-19.

Niemelä, P. 2006. Hyvinvoinnin käsite toiminnan teorian valossa. Teoksessa Niemelä, P., Pursiainen & T. (toim.) Hyvinvointi yhteiskuntapolitiittisena tavoitteena. Kuopion yliopisto, Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 62, 2006. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto, 67-79

Niemelä, P. 2010. Hyvinvointipolitiikan teoria. Teoksessa Niemelä, P. (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY, 16-37

Oksanen, K. 2017. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa. Jaettu ymmärrys työn murroksesta. Helsinki: Lönnberg Print & Promo.

Peltosalmi, J., Eronen, A., Litmanen, T., Londén, P., Näätänen, A-M., Ruuskanen, P. & Selander, K. Järjestöbarometri 2018. Järjestöjen toimintaedellytykset. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Kuopio: Grano.

Perttula, E. 2011. Iloa ja kuntoa kulttuurista. Karttoitus kulttuurin hyvinvointipalveluista Kaakkois-Suomessa. Tampere: Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom & Kaakkois-Suomen taidetoimikunta.

Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. 2018. Suomi lasten kasvuympäristönä - Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 210. Helsinki: PunaMusta.

Saikkonen, P. Karvonen, S. & Kestilä, L. 2019. Katse kohti hyvinvointipolitiikan tulevaisuutta. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2018. Helsinki: PunaMusta, 332-344.

Salmi, M. & Kestilä, L. Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä. Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 22/2019. Helsinki: PunaMusta.

Salmi, M., Karvonen, S., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. 2016. Lapsiköyhyys on ajankohtaista myös Suomessa: yhteenveto ja suosituksia. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 30/2016. Helsinki: Juvenes Print, 68-72.

Siren-Tiusanen H. 2001. Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa Helenius A., Karila K., Munter H., Mäntynen P. & Siren-Tiusanen H. (toim.) Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerrus.

Sähköiset

Aaltonen, S. & Berg, P. 2014. Oli kesä, oli loma. Nuorten kesäloma tutkimuksen katvealueena. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):4. Viitattu 6.12.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125326/aaltonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Alestalo, M. 1997. Allardt, Erik. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Viitattu 5.1.2020. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-007233>

Arjen hyvinvointi 2019. Mielenterveystalo. Viitattu 6.11.2019. <https://www.mielenterveystalo.fi/>

Demakova, I. D., Valeeva, R. A., & Shipova, A. V. 2016. Socialization of Adolescents: Cultural Practices in Children's Summer Camp. *International Journal of Environmental & Science Education* 11/2016, 1631-1640. Viitattu 5.11.2019. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1114448.pdf>

Dex, S. & Hollingworth, K. 2012. Children's and young people's voices on their wellbeing. CWRC working paper No. 16. The Childhood Wellbeing Research Centre. Viitattu 4.11.2019. https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_114116-9_0.pdf

Ehkäisevä lastensuojelu 2015. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>

Hakala, J. & Leivo, M. 2015. Inklusioideologian ja koulutuspolitiikan jännitteitä 2000-luvun suomalaisessa peruskoulussa. *Kasvatus ja aika* 9 (4), 9-23. Viitattu 13.11.2019. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/a1_hakalaleivo_1412152009.pdf

Hakala, T. 2016. Eettisyys laadullisessa tutkimuksessa - tutkijan näkökulma. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielman lisäosa. Viitattu 31.5.2019. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100284/GRADU-1481615633.pdf?sequence=1>

Halme, N., Hedman, L., Ikonen, R. & Rajala, R. 2018. Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 15/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 4.11.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136748/URN_ISBN_978-952-343-115-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hannila, J. 2018. Yksilönä lapsiryhmässä. Lapsen vahvistava kohtaaminen varhaiskasvatuksessa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Viitattu 5.11.2019. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201809182814.pdf>

Harju, A. 2019. Kansalaisyhteiskunnan keskeiset ominaispiirteet. Viitattu 1.6.2019. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta/kansalaisyhteiskunnan_keskeiset_ominaispiirteet

Hastrup, A., Hakkarainen, P., Heinonen, H., Hyytinen, R., Ihanus, M., Kerppola, J., Kokkonen, J., Lampinen, P., Martikainen, A., Paju, P., Rapeli, T., Saaristo, A-M., Sairisalo, H., Satuli-Kukkonen, T., Somu, K., Särkelä, R., Tuominen, M. & Willman, A. 2019. Lasten ja perheiden palvelujen tuottaminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa - toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: Työpäpəri 5/2019. Viitattu 15.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137497/URN_ISBN_978-952-343-284-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heikkilä, T. 2019. Mistä rahat kansalaisyhteiskunnalle, jos Veikkauksen tuki ehtyy? Alusta! New Social Research at Tampere University. Viitattu 8.2.2020. <https://alusta.uta.fi/2019/10/30/mista-rahats-kansalaisyhteiskunnalle-jos-veikkauksen-tuki-ehtyy/>

Heino, T. 2014. Lastensuojelun pirullinen tehtävä. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Viitattu 19.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus. Verkkoaineisto. Viitattu 27.10.2019. <https://laurea.finna.fi/Search/Results?lookfor=tutkimushaastattelu&type=AllFields&limit=20>

Hirvilammi, T. & Helne, T. 2014. Changing Paradigms: A Sketch for Sustainable Wellbeing and Ecosocial Policy. Sustainability 4/2014, 2160-2175. Viitattu 3.1.2020. <https://www.mdpi.com/2071-1050/6/4/2160/htm>

Honkanen, T. 2013. Turpaterapiaa ja karvaista kaveruutta: Ihmisen ja eläimen välinen suhde sekä eläinten koetut vaikutukset hyvinvointiin ja elämäntyytyväisyyteen. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö: Psykologian pro gradu -tutkielma. Viitattu 6.11.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/85050/gradu07083.pdf?sequence=1>

Hyvinvoinnin mittaaminen 2019. Hyvinvointi- ja terveyserot. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 2.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/hyvinvoinnin-mittaaminen>

Hämäläinen, T. 2019. Juurisyyanalyysi: Nuorten elämänthallinta ja mielenterveys. Hyvinvointiekosysteemin pilotti. Sitra. Viitattu 2.2.2020. <https://www.sitra.fi/julkaisut/juurisyyanalyysi-nuorten-elamanhallinta-ja-mielenterveys/#haasteiden-ja-voimavarojen-tasapaino>

Kajanoja, A., Lavikainen, M. & Oranen, M. 2013. Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Viitattu 15.8.2019.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf

Kallio, K., Korkiamäki, R. & Stenvall, E. 2015. Arjen moninaisuuden tavoittaminen tutustumisen kautta. Teoksessa Kallio, K., Korkiamäki, R. & Häkli, J. (toim.) Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu, 39-64. Viitattu 17.9.2019. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

Kansalaisfoorumi 2019. Suomalainen kolmas sektori. Viitattu 2.6.2019. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto-ja_yhdistystoiminta/aiemmat_artikkelit/suomalainen_kolmas_sektori

Kanste, O., Sainio, P., Halme, N. & Nurmi-Koikkalainen, P. 2018. Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvuympäristön turvallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 24/Elokuu 2018. Viitattu 14.9. 2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136768/URN_ISBN_978-952-343-156-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Karvonen, S., Mäntylä, E. & Salmi, M. 2016. Suhteellinen köyhyys. Teoksessa Karvonen, S. & Salmi, M. (toim.) Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Työpäpaperi 30/2016. Viitattu 8.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kekkonen, T. 2017. Barnavårdsföreningen vuosikertomus 2017. Viitattu 2.6.2019. https://bvif.fi/Site/Data/1637/Files/BF_arsberattelse_2017_webb.pdf

Kesälukioseura 2019. Viitattu 2.6.2019. <https://kesalukioseura.fi/kesalukioseura/>

Kivipelto, M. & Saikkonen, P. 2018. Hyvinvointia niukkuudessa? Ekososiaalisen sosiaalityön mahdollisuus. Janus: Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti 26(1), 57-72. Viitattu 3.1.2020. <https://doi.org/10.30668/janus.65291>

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2017. Kiusaavatko pienetkin lapset. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 4.11.2019. <https://dzmdrer-wng2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/01174913/Kiusaavatko-pienetkin-lapset.pdf>

Konttinen, M., Toivonen, T. & Takahuhta, A. 2019. Veikkaus vähentää peliautomaattien määrää 3 000:lla, tunnistautuminen pakolliseksi, markkinointia karsitaan - pelituotot laskevat merkittävästi. YLE uutiset. Viitattu 8.2.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10954360>

Korvela, P. 2003. Yhdessä ja erikseen. Perheenjäsenten kotona olemisen ja tekemisen dynamiikka. Helsingin yliopisto: akateeminen väitöskirja. STAKES Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus-

ja kehittämiskeskus. Viitattu 11.12.2019. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77250/Tutkimus%20130%20verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Koskinen, S., Martelin, T., Borodulin, K., Lundqvist, A., Säöksjärvi, K. & Koponen, P. 2018. Terveiden, toimintakyvyn ja niihin vaikuttavien tekijöiden vaihtelu koulutuksen ja asuinalueen mukaan. Teoksessa Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Säöksjärvi, K. & Koskinen, S. 2018. (toim.) Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. FinTerveys 2017-tutkimus. Raportti 4/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 178-186. Viitattu 2.2.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136223/Rap_4_2018_FinTerveys_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kujamäki, M. 2019. ”Kaikki lapset tarvii sitä perustukee”. Yleinen tuki inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma: pro-gradu. Viitattu 12.11.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/115885/Kujam%c3%a4ki-Mari.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Laatikainen, R. & Vikström-Hytönen, K. 2018. ”Kuka superihminen muka pystyy...?” Vanhemmuuden uupumuksen yhteys perhetyyppiin, koulutukseen, koettuun perheen toimeentuloon, lastenhankintaan ja stressitekijöihin sekä vanhempien vanhemmuuteensa toivoma tuki. Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos: pro gradu-tutkielma. Viitattu 4.12.2019. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/59041>

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014, 13-25. Viitattu 22.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2014. Työn ja perheen yhteensovittaminen. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014, 41-43. Viitattu 22.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.10.2019. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.8.2019. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen_tueksi/mika_ohjaa_toimintaa/lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma

Lasten Kesä ry. 2016. Viitattu 30.5.2019. <https://www.lastenkesa.fi/>

Lasten kesäleiriyhdistys -76 ry. 2019. Viitattu 18.10.2019. <https://kurunkesaleiri.com/>

Lastensuojelu 2019. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 3.8.2019. <https://stm.fi/lastensuojelu>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 3.8.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#>

Leirikesä ry. 2018. Viitattu 30.5.2019. <https://www.leiri.fi/tietoa-meista.html>

Leppiman, A. 2010. Arjen elämyksiä - Leiri- ja elämispohjainen Arkipäivät-perhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto: Yhteiskuntatieteiden tiedeunta. Viitattu 5.11.2019. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61753/Leppiman_DORIA.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lundbom, P. & Herranen, J. 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu: Sarja C. Oppimateriaaleja 26/2011. Viitattu 8.10.2019. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>

Luukkonen, T., Korhonen, N., Oosi, O. & Halla, K. 2019. Selvitys sosiaalisesta lomatoiminnasta. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2019:54. Viitattu 17.10.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161743/Rap54_2019_Selvitys%20lomatoiminnasta.pdf

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2019. Lapsen kaverisuhteet. Viitattu 23.10.2019. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/lapsen-kaverisuhteet/>

Mehtonen, T. 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, P. & Herranen, J. (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu: Sarja C. Oppimateriaaleja 26/2011, 13-29. Viitattu 16.10.2019. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkko.pdf>

Merryman, M., Mezei, A., Bush, J. A. & Weinstein, M. 2012. The Effects of a Summer Camp Experience on Factors of Resilience in At-Risk Youth. The Open Journal of Occupational Therapy. Viitattu 5.11.2019. <http://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=ojot>

Mittaaminen: Muuttujien ominaisuudet 2007. KvantiMOTV. Viitattu 25.6.2019. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominaisuudet.html>

Mitä on lastensuojelu? 2016. Lastensuojelun käsikirja: Työprosessit. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Moisio, P., Mukkila, S., Ilmakunnas, I., Mäkinen, L. & Saikkonen, P. 2016. Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Suomen sosiaalinen tila 3/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksesta tiiviisti 23. Viitattu 8.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131346/URN_ISBN_978-952-302-743-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Mäkelä, J. 2011. Vuorovaikutus ja ilo lapsen kehityksen tukena. Viitattu 3.11.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137104/URN_ISBN_978-952-343-152-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Paananen, R. & Gissler, M. 2014. Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa Lammi-Tas-kula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014, 208-217. Viitattu 22.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Paavola, A., Honkavaara, P., Muuronen, K., Mäkinen, P., Tolonen, M. & Varsa, M. 2010. Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu, mitä pitäisi kehittää? Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 3.8.2019. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/03/Ehkaisevan_lastensuojelun_kirjava_todellisuus.pdf

Parasta Lapsille ry 2019. Info. Viitattu 2.6.2019. <https://www.parastalapsille.fi/info>

Partio, L. 2019. Lapsen köyhyys on ulkopuolisuutta. EAPN Finland - European anti poverty network. Viitattu 2.2.2019. <http://www.eapn.fi/koyhyys/lapsikoyhyys/>

Pekkarinen, A. 2014. Tutkimusetiikka ja eettisyys sosiaalityön tutkimuksessa. Postmoderni näkökulma sosiaalityön tutkimuksen etiikkaan. Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuri-tieteiden yksikkö. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Viitattu 4.8.2019. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96237/GRADU-1414488474.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pelastusarmeija 2019. Lomakotitoiminta. Viitattu 2.6.2019. <https://www.pelastusarmeija.fi/paikkakunnat/nummela/lasten-lomakoti>

Peltola, M. & Moisio, J. 2017. Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura:

Verkkajulkaisuja 112. Viitattu 11.11.2019. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/aania_ja_aanettomytta_palvelukentilla_uusin.pdf

Puroila, A-M. & Kinnunen, S. 2017. Selvitys varhaiskasvatuksen lainsäädännön muutosten vaikutuksista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 78/2017. Viitattu 12.11.2019. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/78_Loppuraportti+Vaka-Vai+051217.docx.pdf/e1b46018-e928-476d-8569-f89bba427cbd/78_Loppuraportti+Vaka-Vai+051217.docx.pdf?version=1.0

Raitasalo, K. & Holmila, M. 2014. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Viitattu 4.11.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rajala, T. 2017. Ehkäisevä lastensuojelu lainsäädännössä ja käytännössä. Tapaustutkimus Hämeenlinnan kaupungin palveluissa. Oikeustieteiden pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Viitattu 8.2.2020. https://publications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170837/urn_nbn_fi_uef-20170837.pdf

Rousu, S. 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 1. Suunnitelman valmistelu. Pdf-tiedosto. Viitattu 3.8.2019. http://shop.kuntaliitto.fi/product_catalog.php?c=7&page=3

Rousu, S. 2009. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa. Opas lakisääteisen suunnitelman laadintaan. Osa 2. Suunnitelman seuranta ja arviointi. Pdf-tiedosto. Viitattu 3.8.2019. http://shop.kuntaliitto.fi/product_catalog.php?c=7&page=3

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Teemoittelu. KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto, pdf-verkkajulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.6.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Mitä laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä. KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto, pdf-verkkajulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.6.2019. http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. Reliabiliteetti. KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto, pdf-verkkajulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 1.6.2019. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006d. Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi. Kvali-MOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto, pdf-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 1.6.2019. https://www.fsd.uta.fi/metelmaope-tus/kvali/L3_3.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006e. Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi. Kvali-MOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto, pdf-verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 1.6.2019.

Salmi, T. 2014. Kolmannen sektorin toiminta-alue laajenee. Lääkäriliiton julkaisema Potilaan lääkärilehti. Viitattu 24.9.2019. <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/kommentit/kolmannen-sektorin-toiminta-alue-laajenee/>

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. 2014. Lapsiperheiden vanhemmat työelämässä. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014, 26-37. Viitattu 22.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salmi, M., Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. 2014. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. 2014, 82-105. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Viitattu 23.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Särkelä-Kukko, M. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) 2014. Osallisuuden jäljillä. Viitattu 12.1.2020. https://www.researchgate.net/profile/Paeivi_Rouvinen-Wilenius/publication/262485846_Kohti_osallisuutta_-_mika_estaa_mika_mahdollistaa/links/58073cde08ae03256b770bfd.pdf

Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys. SKIDI-KIDS 2010-2013. Suomen Akatemian tutkimusohjelma. Viitattu 20.10.2019. <https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/lapset/skidi-kids-esite-suomi.pdf>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 3:28 §. Viitattu 14.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysjärjestöt Suomessa 2019. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Viitattu 24.9.2019. <https://www.soste.fi/sote-jarjestot/sosiaali-ja-terveysjarjestot-suomessa/>

Sote-palvelujen integraatio 2019. Palvelukokonaisuudet ja ketjut. Terveystieteiden tutkimuslaitos. Viitattu 1.6.2019. <https://www.thl.fi/fi/web/sote-uudistus/palvelujen-tuottamien/sote-palveluiden-integraatio>

Suomalaisvanhemmat huolissaan lastensa älypuhelimien käytöstä: ”Puhelin on jopa kavereita tärkeämpi” 2019. STT Viestintäpalvelut Oy. Julkaistu 17.4.2019. Viitattu 11.12.2019.

<https://www.sttinfo.fi/tiedote/suomalaisvanhemmat-huolissaan-lastensa-alypuhelimien-kaytosta-puhelin-on-jopa-kavereita-tarkeampi?publisherId=69817388&releaseld=69856471>

Suomi on jäänyt muista Pohjoismaista jälkeen niin syntyvydessä kuin tuloissakin, selviää tuoreesta raportista 2019. YLE uutiset. Viitattu 4.2.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11191055>

Toimeentulo 2019. Hyvinvointi- ja terveyserot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 8.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/toimeentulo>

Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet 2019. Sotkanet. Viitattu 8.2.2020. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szbxtfY0s9b1No73s650ttYtq7LWNS0BAA==&region=s07MBAA=&year=sy6rsrbU0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201911131146&drillTo=423>

Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma vuosille 2014-2019 2014. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014:19. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 1.6.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70276/URN_ISBN_978-952-00-3496-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tuovinen-Kakko, T. 2011. Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta: lisensiaatintyö. Viitattu 9.10.2019. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=256bcb0f-da57-4060-bf5d-a3437a17dbfe>

Työtä lapsiperheiden hyväksi vuosikymmenittäin 2019. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 24.9.2019. <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/historia/tyota-lapsiperheiden-hyvaksi-vuosikymmenittain/>

Vilka, H. 2014. Laadullinen tutkimusmenetelmä käytännössä. Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. Viitattu 31.5.2019. <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehita.pdf>

Julkaisemattomat

Kumpulainen, T. 2018. Tutkimus- ja kehittämismenetelmät. Laurean tutkimusmenetelmien opinnot. Viitattu 31.05.2019.

Lasten Kesä ry:n palautekyselyjen aineistot

Leirikesän palautekyselyjen aineistot

Kesäleiriyhdistys -76:n palautekyselyjen aineistot

Kesälukioseuran palautekyselyjen aineistot

Parasta Lapsille palautekyselyjen aineistot

Pelastusarmeijan palautekyselyjen aineistot

Kuviot

Kuvio 1: Jos lapsi ei olisi lähtenyt leirille, niin mitä olisitte tehneet tai missä olleet?..... 41

Taulukko 1: Arvioi, miten leiri tuki perhettänne?

Taulukko 1: Arvioi, miten leiri tuki perhettänne?..... 37

Taulukko 2: Lapseni kertoi leiristä tällaisia kokemuksia ja asioita. 45

Liitteet

Liite 1: Lomatoiminnan vaikutuksia -järjestöraportti	111
Liite 2: Vanhempien saatekirje ja haastattelukysymykset	136
Liite 3: Ohjaajien saatekirje ja haastattelukysymykset	139

Liite 1: Lomatoiminnan vaikutuksia -järjestöraportti

Raportti

Laurea-ammattikorkeakoulu 16.9.2019

Lomatoiminnan vaikutuksia

-järjestöraportti

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Lomatoiminta osana ennaltaehkäiseviä lastensuojelupalveluja	3
3	Vanhempien arvio leirien tarjoamasta tuesta	4
4	Vaihtoehdot lapsen leirillä ololle	6
5	Lasten esiin nostamat merkitykset	9
5.1	Leirien kokemusmaailman merkitys	10
5.2	Vertaisryhmän merkitys leireillä	12
5.3	Ohjaajien merkitys leireillä	13
6	Lasten kokemukset kiusaamisesta	15
7	Yhteenveto	20
	Lähteet	22

1 Johdanto

Tämän raportin tarkoituksena on tuoda esille sitä, millaisia lyhyt- ja pitkäaikaisia merkityksiä lasten tuettua lomatoimintaa järjestävillä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä tekevien järjestöjen leiritoiminnalla on lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä arkeen ja hyvinvointiin. Aineistoanalyysia on tehty Lasten Kesä ry:n, Parasta Lapsille ry:n, Lasten kesäleiriyhdistys -76:n, Pelastusarmeijan lomakotitoiminnan, Leirikesän sekä Kesälukioseuran leireille osallistuneiden lasten sekä heidän vanhempiansa järjestöille antaman palautteen perusteella.

Järjestöjen toimintaperiaatteet eroavat jonkin verran toisistaan, ja lisäksi palautekysymykset erosivat eri yhdistysten kohdalla toisistaan, joten aineisto ei kaikilta osin ollut vertailukelpoista. Tässä raportissa keskitymme vaikutusten havainnointiin yhteisten ja/tai toisiaan vastaavien kysymysten ja aineiston osalta.

Eroavaisuuksista huolimatta tietyt teemat nousivat esille jokaisen järjestön keräämistä palautteista. Näitä teemoja olivat lasten tarpeiden ja hyvinvoinnin kohoaminen vanhempien tarpeiden edelle, leirien kautta saadut positiiviset kokemukset lasten ja nuorten arjessa, sekä leirien ohjaajien suuri merkitys lapsille leireillä olon aikana.

2 Lomatoiminta osana ennaltaehkäiseviä lastensuojelupalveluja

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 28 §:n mukaisia lomanviettopalveluja ja tukea lomanvieton järjestämiseen annetaan perhetilanteen, pitkäaikaisen sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella. Myös lastensuojelulain (13.4.2007/417) kunnilta velvoittamat lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat ottavat kantaa lasten ja nuorten lomatoiminnan järjestämiseen.

Lasten ja nuorten lomatoiminta katsotaan osaksi ennaltaehkäiseviä lastensuojelutoimia. Ehkäisevän lastensuojelun avulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta silloin, kun lapsi tai hänen perheensä eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Yhdistykset, järjestöt ja muu vastaava kansalaistoiminta voivat tarjota arvokasta tukea lapselle ja hänen perheelleen myös ilman erityistä ongelmanmäärittystä (Taskinen 2007, 11). Lasten lomatoiminnalla vahvistetaan vanhempien ja lasten jaksamista arjessa, sekä mm. tarjotaan lapsille ja nuorille sellaisia kokemuksia, joihin kaikilla ei muutoin olisi mahdollisuutta. Lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia tukevana toimintana nähdään myös esimerkiksi liikunta, sosiokulttuurinen toiminta, luova toiminta sekä monenlaiset kulttuuria toteuttavat toimintamuodot (Ehkäisevä lastensuojelu 2015; Taskinen 2007, 10-11), joihin leirien

toimintaohjelmat perustuvat. Ennaltaehkäiseviin toimiin panostaminen voidaan nähdä ensisijaisen tärkeänä, sillä yhteiskunnan tulevaisuus on riippuvaista lasten ja nuorten hyvästä, turvallisesta kehityksestä (Taskinen 2007, 10).

Järjestöt, jotka tuottavat tuettua leiritoimintaa, eivät sulje pois niitä perheitä ja lapsia, jotka eivät tukeen ole oikeutettuja. Samalla ne kuitenkin luovat kaikille lapsille ja nuorille tilaisuuden kasvaa kohtaamaan erilaisuutta, sekä tuovat esimerkiksi erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille mahdollisuuden viettää aikaa kodin ulkopuolella osaavien ja turvallisten aikuisten ohjaamana. Leireillä niin avoin kuin tuettukin leiritoiminta kulkevat käsi kädessä. Samanaikaisesti mahdollistuu esimerkiksi saman perheen eri asteisen tuen tarpeessa olevien lasten osallistuminen yhdessä samalle leirille. Veikkauksen myöntämää lomatukea varten leirihaikemukset pisteytetään, ja tukea myönnetään taloudellisin, terveydellisin ja sosiaalisin perustein. Pääosin leiripaikat täytetään hakemusten perusteella, mutta mikäli leiripaikkoja jää, avoimille leireille osallistujat valitaan ilmoittautumisjärjestyksessä.

Käytännössä lähes kaikkien järjestöjen lomapaikat täyttyvät nykyisellään nopeasti, ja tulijoita leireille olisi selvästi enemmän kuin leireillä on paikkoja. Lisäksi Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys sosiaalisesta lomatoiminnasta (Selvitys sosiaalisesta lomatoiminnasta 2019, 21) todetaan, että kohderyhmien liian tarkka rajaaminen luo riskin lomatoiminnan muuttumisesta interventioiksi, jolloin lasten ja nuorten leiritoiminnan kohdalla haasteena on ennaltaehkäisevän toiminnan muotoutuminen korjaavaksi toiminnaksi, jonka järjestäminen sinällään ei lomajärjestöjen toimenkuvaan kuulu. Kumpikin yllä kirjoitetuista toteamuksista vahvistaa käsitystä siitä, että lasten lomatoiminnan ja leiripaikkojen tarve on yhä kasvava, eikä tarjonta määrällisesti vastaa enää kysyntään.

3

Vanhempien arvio leirien tarjoamasta tuesta

Vanhempia pyydettiin arvioimaan millä tavoin leiri tuki perhettä. Alla olevassa graafissa näkyvien väittämien lisäksi kysyttiin myös yksi avoin kysymys, jossa vanhemmat saivat kertoa omin sanoin millä tavoin leiri tuki perhettä. Vastauksia analysoitiin sekä taulukon että avoimien vastausten avulla. Vastausten perusteella merkityksellisimmäksi tueksi koettiin leirin vaikutus lasten arkeen ja hyvinvointiin. Lasten mielekäs tekeminen, turvallisuus ja irtautuminen arkiympäristöstä koettiin merkityksellisimpänä ja eniten perhettä tukevana. Vastausten tulkinassa on hyvä ottaa huomioon, että kaikki vanhemman eivät välttämättä ole vastannut kaikkiin kysymyksiin, eikä niitä sen vuoksi voi verrata keskenään.

Vastaajista 97% oli sitä mieltä, että lapsen mielekäs tekeminen toi tukea perheelle. Vastauksissa nousi esille, että vanhemmat kokivat merkityksellisimpänä, että lapsella on ollut leirillä mukavaa ja mielekästä tekemistä. 95% vastaajista kokivat, että tukea toi kun lapsi pääsi irtautumaan arkiympäristöstä. Vanhemmat kuvasivat vastauksissa tärkeänä, että lapsi pääsee irtautumaan arkiympäristöstä, varsinkin irtautuminen tietokoneista ja kännyköistä koettiin tärkeänä. Vastauksissa kerrottiin, että myös leirin jälkeen lapset halusivat ulkoilla enemmän, eivätkä olleet niin riippuvaisia tietokone ja kännykkä peleistä. 94% vastaajista kokivat tueksi, että lapsi oli turvallisessa hoidossa. Vastauksissa kuvailtiin lapsen ollessa turvallisessa hoidossa vanhempien voivan nauttia vapaasta ajasta ja vapauttavan energiaa työntekoon ja asioiden hoitamiseen. Edellä mainituissa väittämässä oli vain muutama ”eri mieltä” tai ”en osaa sanoa/ei sovi minuun” vastaus. Siitä päätellen voi todeta näiden väittämien olevan todellisuudessaakin merkittäviä kokemuksia, sillä lähes kaikki vastasivat näiden asioiden olevan perhettä tukevia.

“Parasta oli lapsen ilo ja innostus!”

“Minulla tuli hyvä mieli kun lapsi oli leirillä ja iloinen”

”Leiriläinen ei olisi voinut paremmissa käsissä olla.”

Leiri myös lisäsi vanhempien luottamusta lapsen pärjäämiseen sekä toi lisää voimavaroja arkeen. Lähes yhtä moni koki pystyvänsä olemaan työssä rauhallisin mielin. 90% vastaajista kokivat saavansa lisää luottamusta lapsen pärjäämiseen. Vastauksissa tuotiin esille lapsen kasvanneen leirin aikana ikäänkuin isommaksi lapseksi. Tämän avulla vanhemmat pystyivät olemaan luottavaisemmin mielin lapsen pärjäämiseen myös leirin jälkeen. 76% vastaajista kokivat saavansa leirin avulla lisää voimavaroja arkeen. Vanhemmat toivat esille leirin lisäävän omia voimavaroja. Lapsen ollessa leirillä vanhemmilla oli mahdollisuus keskittyä omaan jaksamiseen. Leiri antoi mahdollisuuden myös omaan lomaan ja asioiden hoitamiseen. 74% vastaajista kokivat pystyvänsä olemaan työssä rauhallisin mielin. Vastausprosentista huolimatta tämä väittämä näkyi avoimissa vastauksissa erittäin merkityksellisenä. Useat vanhemmat kuvasivat erittäin tärkeänä saada olla työssä rauhallisin mielin. Monet vanhemmat kertoivat joutuvansa huolehtimaan lapsista työstä käsin, jos lapsi olisi kotona. Pienemmän vastausprosentin voi seilittää myös se, että tämä väittämä ei koskea kaikkia vastaajia, mutta ne joita se koskee koee sen erittäin merkitykselliseksi tueksi.

“Leiri oli hyvä alku koulutielle.”

”Suurperheessä tämä on tärkeä juttu voimavaralähteenä äidille.”

”Sain olla rauhallisin mielin töissä. Tiesin, että lapsilla on turvallista ja hauskaa leirillä.”

73% vastaajista kokivat leirin tuomaksi tueksi oman ajan. Oman ajan merkitys näkyi avoimissa vastauksissa, vaikka ei noussutkaan prosentuaalisesti korkealle. Tähän saattoi vaikuttaa myös se, että Leirikesällä ei ollut tätä väittämää ollenkaan. Pienempään vastausprosenttiin saattaa vaikuttaa myös se, että tämä väittämä ei koskea kaikkia perheitä. Useilla perheillä kotiin jäi myös muita lapsia, joten siltä osin oma aika ei välttämättä yhtään lisääntynyt.

“Omaa aikaa itselle, iloa ja riemua, uusia ystäviä lapselle”

“Koska meillä ei ole tukiverkostoa eikä sukulaisia, joiden luona lapset voisivat käydä ilman vanhempia, on todella tärkeää, että he pääsevät leireille. Oma aika on myös meille vanhemmille tärkeää, koska olemme hoitaneet lapset aina yksin, ja toinen lapsista on erityislapsi.”

“On ihana saada omaa aikaa kun arjen keskellä se on hieman haastavaa.”

Myös lapsen iloisuus leirin jälkeen koettiin perhettä tukevana. 66% vastaajista kokivat lapsen olevan leirin jälkeen iloisempi. Useassa vastauksessa tuotiin esille vanhempien ilo lapsen tullessa leiriltä iloisena ja tyytyväisenä. Leirin jälkeen lapset kertoivat positiivisia kokemuksia vanhemmilleen, joka tuotti vanhemmille hyvää mieltä.

“Ihana nähdä kun lapsella oli ollut hauskaa.”

“Parasta oli, että lapsista huokui ilo leirin jälkeen.”

Vastaajista 53% kokivat merkitykselliseksi tueksi leirin mahdollistaman yhteisen ajan puolison kanssa. Vastauksissa kuvattiin yhteisen ajan merkityksellisyyttä ja vaikutuksia omaan jaksamiseen, parisuhteen hyvinvointiin ja koko perheen hyvinvointiin. Pariskunnat pystyivät lapsen ollessa leirillä viettämään yhteistä lomaa tai tekemään sellaisia asioita, joita ei voisi tehdä lapsen/lasten läsnäollessa. Monessa vastauksessa tuotiin myös esille tukiverkoston puuttuminen ja siitä syystä yhteisen ajan vähyys, kun lapsia ei ole mahdollista saada hoitoon. Tässä väittämässä 32% vastasi “en osaa sanoa/ei sovi minuun”, joten leirin merkitys parisuhteelle on suuri niille joita se koskettaa. 15% vastasi olevan eri mieltä. Avoimissa vastauksissa ei tullut esille syitä miksi leiri ei olisi merkinnyt yhteistä aikaa parisuhteelle, mutta sieltä nousi esille leirin merkitys parisuhteen hyvinvoinnille.

“Avoliiton vahvistaja.”

“Ainoa yhteinen kahdenkeskinen viikko puolison kanssa 13 vuoteen.”

“Saimme tehdä asioita kahdestaan puolison kanssa, kuten käydä pitkällä metsäretkellä, jota lapsi ei jaksaisi kävellä.”

Kesälukioseuran vastauksissa suuri osa vanhemmista eivät tuoneet (tai osanneet tuoda?) sanallisesti esille vaikutuksia omaan arkeen ja hyvinvointiin. He toivat esille leirin merkitystä lasten hyvinvointiin ja oppimiseen ja kokivat sen merkityksellisenä.

”Lapsi puhuu rohkeammin kurdia, eikä häntä hävetä käyttää omaa kieltä kodin ulkopuolella.”

”Lapsiani opi paljon uutta asioita.”

”Kiitän leirin opettajia kaikesta, he antavat omaa aikaa jotta meidän lapset oppivat ja saavat pitää hauskaa.”

Tämän järjestön vastauksia analysoitaessa ei aina voinut tietää onko vastaaja ollut vanhempi itse vai onko lapsi vastannut vanhemman puolesta tai toiminut ”tulkkina”. Osassa vastauksista vaikutti siltä, että vastaaja ei ole ymmärtänyt kysymystä. Kysymyksiin vastanneiden vanhempien tapauksessa vastauksista oli pääteltävissä, että vanhempien suomen kielen taidolla, joko ymmärtämisen, kirjallisen ilmaisun tai molempien puolesta, oli vahva vaikutus sekä vastauksiin, että luultavimmin myös vastaamatta jättämiseen.

4 Vaihtoehdot lapsen leirillä ololle

Vanhemmilta kysyttiin mitä he olisivat tehneet tai missä olleet, jos lapsi ei olisi lähtenyt leirille. Kysymykseen vastasi 497 vanhempaa. Vastauksissa tuotiin esille, kuinka tärkeäksi osaksi kesää leiri koettiin. Leiri mahdollisti lasten ja nuorten vanhemmille aikaa myös parisuhteelle. Leirin merkitys parisuhteelle tuli esille useissa eri avoimissa kysymyksissä.

”Normaali arkea, nyt saimme toiset lapset mummulaan pari pöytä ja saimme yhteistä aikaa kahden kesken, mikä on tosi tärkeää kun sitä emme yleensä saa ilman leiriä.”

Osa vastaajista kuvailivat mitä lapset olisivat tehneet tai olleet tekemättä (oletetusti kotona) ilman leiriä.

”Tekemisen puutetta olisi ollut.”

”Olisimme olleet vain kaupungissa.”

Tällaisia vastauksia ei huomioitu vastausten analysoinnissa mukaan ”kotona”-vastauksiin, sillä niistä ei käynyt selkeästi esille, että lapsi olisi ollut kotona.

Vastanneista 59 % vastasivat lapsen viettävän kesän kotona, jos leiriä ei olisi. Useassa vastauksessa kuvattiin leirin merkitystä perheen arkeen. Vastauksissa tuotiin esille kuinka suuri merkitys leirillä on lapsen, vanhemman ja koko perheen hyvinvointiin. Leiri koettiin voimavaroja lisäävänä ja tärkeänä kokemuksena lapselle sekä tukena lapsen pärjäämiselle sekä itsetunnolle. Ilman leiriä useat vanhemmat kuvasivat voimattomuutta kesän loma-ajan hoidon järjestämiseen tai huolta lapsen pärjäämiseen yksin kotona vanhemman ollessa töissä.

*”Onneksi näin ei käynyt. Ilman veikkauksen, alennusta ei olisi ollut varaa mak-
saa leiriä. Lapseni olisi muuten, ollut kotona ja itse töissä.”*

*”Viikko leirillä helpotti ihan mielettömästi kesän järjestelemistä juurikin töi-
den takia. Lapsi ei ole vielä valmis viettämään pitkiä päiviä yksin kotona ja jo-
kaiselle viikolle ei läheisiä saa värvättyä.”*

Leiri mahdollisti perheen yhteisenkin loman, sillä vanhempien ei pitänyt jakaa koko omaa loma lastenhoidon tarpeen mukaan. Perheen yhteisen loman mahdollistaminen on koko perheen hyvinvointia tukevaa. Yhteisen loman avulla voi lisätä perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta, jonka avulla perheen hyvinvoinnin tunne voi kasvaa.

*”Jos lapsi ei olisi lähtenyt leirille niin meidän pitää järjestää lomat eri aikoi-
hin jolloin jompi kumpi vahemmista hoitaa loman aikana.”*

Leiri koettiin myös tärkeänä virikkeenä ja mukavana ajanvietteenä lapselle. Vastauksissa tuotiin esille leirin tarjoaman aktiviteetin ja uusien kokemusten mahdollistamisen vaikutukset lasten tyytyväisyyteen. Monet vanhemmat kertoivat, että ilman leiriä lapsella ei ole mahdollisuutta vastaaviin kokemuksiin.

*”Kesä loma on tosi pitkä, niin tylsä jos ei tule leiri. Ei ole hyvää kun vahenne-
taan lapsen hauskoja leirissä.”*

*”Olisimme varmasti tehneet perhen kesken jotakin muuta, mutta se ei olisi
lapselle niin mielekästä.”*

16 % vastanneista eivät osanneet sanoa miten viettäisivät ajan ilman leiriä tai kuvailivat ajatusta epätoivoisina. Vanhempien ollessa töissä on lapsen hoidon järjestäminen kesälomalla haasteellista. Lasten kesäloman pituus on 10 viikkoa, joista vanhempien loma on keskimäärin 4 viikkoa. Joissain perheissä ei kesälomaa ole ollenkaan, esimerkiksi, jos vanhempi on juuri aloittanut uudessa työssä. Myös kahden vanhemman perheessä ja lomien jakamisesta huolimatta saattaa jäädä muutama viikko, jolloin lapsella ei ole hoitopaikkaa vaan joutuu viettämään päivät yksin kotona. Saati sitten ne perheet joissa on vain yksi vanhempi, jonka pitäisi

järjestää lapsen hoito usean viikon ajaksi. Tämä on pääosin jo taloudellisestikin mahdoton tilanne. Vastauksista päätellen leirejä pidetään erittäin suuressa arvossa ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä. Joissain vastauksissa tuotiin esille lasten joutuvan viettämään pitkiäkin aikoja yksin kotona.

”Lapsi olisi ollut kotona työpäivieni ajan yksinään (7-17).”

”En tiedä, olisimme olleet pulassa..”

”Se olisi ollut lähes tulkoon mahdoton ajatus näin yksinhuoltajalle.”

Vastaajista 7 % kertoi ilman leiriä järjestävänsä lastenhoidon isovanhempien tai muiden sukulaisten avulla. Tämä ei kuitenkaan ollut aina mielekäs vaihtoehto mikä näkyi vastauksissa. Isovanhemmat saatiin kokea liian iäkkäinä tai kyvyttöminä hoitaa lasta.

”Lapsi olisi ollut mummolassa, aika heikolla hoidolla.”

”Lapsi olisi ollut hoidossa iäkkäällä isoäidillä.”

tai heitä ei haluttu muusta syystä rasittaa lastenhoidolla.

”Isovanhemmat olisi tarvinnut pyytää apuun”

Hoidon järjestäminen isovanhempien tai muiden sukulaisten ja muulla tavoin järjestetty hoito saivat prosentuaalisesti yhtä paljon vastauksia. Vastanneista 7 % olisi järjestänyt lapsen hoidon toisella tavalla, jos leiriä ei olisi ollut. Osa vastaajista kertoi, että olisi järjestänyt lapsensa toiselle leirille. Kuitenkin hoidon järjestäminen toisella tavalla koettiin raskaana ja vaikeana, eikä osa vastanneista osannut kertoa mikä olisi voinut olla toinen hoitopaikka.

”Lapset olisi ollut jossain hoidossa. En oikeasti tiedä missä kun tukiverkko on mitätön.”

”Olin joutunut järjestämään lasten hoidon toisella tavalla, sillä olin töissä. He olisivat joutuneet ehkä olemaan joitakin tunteja keskenään, mikä on aina hankalaa töideni kannalta, kun pitää etänä huolehtia, että kaikki sujuu.”

Vastaajista 6 % kertoi lapsen olevan mökillä, jos leiriä ei olisi. Useissa vastauksissa mainittiin, että perheet olisivat menneet sukulaisten mökille tai ainoastaan lapsen olleen sukulaisten kanssa mökillä.

”Lapsi olisi ollut isovanhempien kanssa mökillä.”

Vastaajista 4 % kertoi, että lapsi olisi ollut hoidossa päiväkodissa ilman leiriä. Osa leireille osallistuvista lapsista oli vielä alle kouluikäisiä, jolloin heillä olisi mahdollisuus olla päiväkotihoidossa myös kesäaikana vanhempien ollessa töissä.

Vastaajista 1 % kertoi lähtevänsä ulkomaille tai kotimaan matkalle ilman leiriä. Osa vastan-
neista kertoivat lomailevansa Suomessa ilman leiriä.

”Olisimme lomailleet Suomessa.”

”Tehneet jonkin pienen automatkan kotimaassa.”

Useassa vastauksessa tuotiin esille perheen taloudellinen tilanne ja siitä johtuva kyvyttömyys tarjota lapsille kodin ulkopuolisia lomakokemuksia. Monet vanhemmista kokivat leirin taloudellisen tuen olevan ainoa mahdollisuus tarjota lapselle leirikokemus. Leirin taloudellinen tukeminen koettiin erittäin merkittävänä tekijänä ja nousi esille useassa avoimessa vastauksessa.

”Emme mitään, meillä on töitä koko kesän eikä varoja lomailuun.”

”Kotona koska varallisuus on heikko tekemiseen ja menemiseen.”

”Ilman Veikkauksen tukea en olisi voinut maksaa leirimaksua.”

Vastauksista päätellen joillakin vanhemmilla oli vaikeutta ymmärtää kysymystä tai he yhdistivät sen toiseen kysymykseen. Osassa vastauksia ei vastattu varsinaiseen kysymykseen siitä, missä lapsi olisi ilman leiriä ollut, millään lailla. Näissä vastauksissa kuvailtiin leirin tuomaa iloa ja hyötyä perheen hyvinvoinnille.

”Oli ihana nähdä lapsen riemu ja onnellisuus. Hän oli tyytyväinen leiriin ja haluaisi päästä uudestaan.”

”Sain kahdenkeskeistä aikaa taaperomme kanssa enemmän ja aikaa mieheni kanssa.”

5 Lasten esiin nostamat merkitykset

Lasten kokemuksia siitä, mikä leirillä olossa on heille merkityksellisintä, ei järjestöjen toimesta kysytty yhteisten kysymysten avulla. Tätä osiota analysoitiin sen perusteella, mitä lasten vanhemmat avoimissa vastauksissaan kuvasivat lasten kertoneen heille leireistä leirillä olon jälkeen. Vastaajia oli yhteensä 460 kpl.

Seuraavassa käsittelemme erityisesti kolmea vahvimmin esiin nousutta teemaa, joista ohjaajien merkitys korostui myös lapsilta itseltään leirillä oloaikana kerätyissä palautteissa lasten kiusaamiskokemuksia kartoitettaessa.

5.1 Leirien kokemusmaailman merkitys

Vanhemmille osoitettujen avointen vastausten perusteella leirikokemukset vahvistivat lasten itseluottamusta ja pärjäämisen tunnetta, heidän sosiaalisia taitojaan, sekä opettivat lapsille uusia taitoja ja toimintatapoja sekä arjessa että erityisesti ryhmässä toimiessa.

”että oli tosi kivaa ja pääsi kokeilemaan uusia asioita”

”Isommat lapset olivat ottaneet pienet ’maskoteiksi’ Ja opettaneet, uusia taitoja joita leiriläinen ylpeänä esitteli”

Osa vanhemmista vastasi kysymykseen niin, ettei vastauksista voinut päätellä, oliko kyse lapsen kertomasta vai vanhemman omasta oletuksesta, joka perustui lapsen kertomaan. Näissä vastauksissa kiitettiin mm. lapsen sosiaalisten taitojen ja erilaisuuden ymmärtämisen lisääntymistä.

”Sai paljon uusia kavereita ja huippukivoja kokemuksia. Leiri auttoi ymmärtämään erilaisuutta enemmän.”

”Lapsi voitti ainakin osan omista ennakkoluuloistaan.”

Liikunnan ja toiminnallisen tekemisen sekä ulkona olemisen tärkeys korostui vastauksissa. Näin oli sekä niissä vastauksissa, jotka olivat selkeästi lapsen vanhemmalle kertomaa, että vanhemman kuvausta siitä, mikä leirillä olossa on ollut tärkeää.

”Oli kuulemma oltu paljon ulkona, mikä on hyvä juttu...”

”Että uitiin ja paistettiin makkaraa ja lettuja, syötettiin lampaita ja pupuja, soudettiin ja pelattiin pihapelejä... Tulimuurahainen puraisi mutta ötökät ei enää pelota, ei edes ampiaset vaikka käveli paljaalla jalalla. Mustikoita etsittiin mutta ei ollut, oli kuitenkin itse löytynyt mansikoita ja vadelmia ja nähnyt samalla hiiren ...”

”Hän oli iloinen uintimahdollisuuksista ja oppi luonnosta uusia, asioita.”

Moni lapsi asuu nykyisin kaupungissa, jossa etenkin nuorempien lasten mahdollisuudet itsenäiseen ulkona ja luonnossa tekemiseen saattavat olla heikot vanhempien ollessa esimerkiksi töissä, ollen oman sairautensa vuoksi kykenemättömiä liikkumaan lapsen mukana tai kiinni

lapsen pienemmissä sisaruksissa kotona. Myös liikkuminen julkisten kulkuvälineiden varassa voi rajoittaa sekä lasten että heidän perheidensä ulkona ja luonnossa oleskelua. Vastausten perusteella lapset kuitenkin nauttivat erityisesti ulkona vietetystä ohjatusta ajasta ja samalla heidän vanhempansa osasivat sitä arvostaa.

Yksittäisistä asioista jokaisen järjestön leirien osalta nousi vahvimmin esille uiminen ja vedessä olo.

”Leirillä oli kivaa. Sain uida ja suorittaa uintitestin sekä sauna.”

”Uiminen parasta, myös kaikki muu ohjelma ja tekeminen kivaa ja, mielekästä. Kanttiini kiva.”

Myös uimaan pääseminen voi kesäisin monelle lapselle olla vaikeaa, jos vanhemmat ovat si-
dottuja töihin, tai eivät esimerkiksi perheenjäsenten terveydellisten ongelmien takia kykene
lähtemään valvomaan lapsen uimahetkiä. Myös liikuntaharrastusten maksut etenkin kaupun-
geissa voivat olla niin korkeat, ettei kaikilla perheillä ole varaa kustantaa lapselle mieleistä ja
sopivaa liikuntaharrastusta.

Kaikkien leirijärjestöjen leirien kohdalla mainintoja sai leiriohjelma/ohjattu tekeminen, joka
sai kiitosta niin lapsilta kuin heidän vanhemmiltaan. Erityisesti Kesäleiriyhdistys -76:n ja
Lasten Kesä ry:n leirien ohjelma sai kiitosta. Toisaalta jotkut vanhemmat toivoivat, että lap-
sia olisi kannustettu osallistumiseen enemmän. Vastauksista ilmeni, että osalla näistä lapsista
on tiedostettu olevan vaikeuksia uskaltaa tai innostua ottamaan osaa tekemiseen silloin, kun
toiminta, ympäristö tai ihmiset ovat heille vieraita.

”Oli kivaa ja järjestetyt ohjelmat olivat parhaita.”

*”Sauna, uinti, kalastus, maalaus olivat mieluisia. 9 vuotias koki leirin osittain
tylsäksi.. Vaikeus innostua uusiin asioihin ilman ennakointia.”*

Leireillä oli lisäksi omia paljon mainintoja keränneitä kohokohtia, kuten Lasten Kesä ry:n lei-
rien päätösdisco ja Kesäleiriyhdistys -76:n Särkänniemi-retki.

*”Putous-juttu oli ilmeisesti erittäin kivaa, ja koska pääsi ensimmäistä kertaa
särkänniemeen, niin se oli varmaankin kohokohta...”*

Vastausten kautta tuotiin esille usein myös sitä, kuinka kokemukset olivat vahvistaneet lapsen
itseluottamusta ja uskallusta, sekä vanhemman käsitystä siitä, että lapsi pärjää.

*”Oli tykännyt kakesta tekemisestä, erityisesti ramboradasta. Oli ylpeä omatoi-
misuudestaan. Sai kavereita, ohjaajat auttoi jos tarvitsi. Kaikki oli kivaa.”*

”Lapseni sai uusia kavereita ja oppi uusia asioita kuten melomaan. Oli kivaa - ja sopiva määrä - leiriohjelmia. Ruokakin maistui. , Äitinä myös huomasi, että lapsen itsevarmuus omasta pärjäämisestään, kasvoi, kun hän uskalsi olla - ensimmäistä kertaa - yöleirillä, vaikka etukäteen asia jännitti.”

”Oli iloinen ja onnellinen, moni asia oli jäänyt mieleen. Erityisen, jännää oli ollut kanotoiminen ja itsenäinen ostosten teko kioskilla.”

Vanhempien aiempien vastausten perusteella moni leirillä ollut lapsi olisi viettänyt kesää joko kokonaan tai pääosin kotiympäristössä, jos leirille ei olisi päässyt. Moni lapsista olisi viettänyt aikaa myös yksin vanhempien tai vanhemman ollessa töissä. Näin leirien tarjoamien kokemusten merkitys lapsille kasvaa entisestään, sillä leirit tarjoavat heille mahdollisuuksia sellaiseen ohjattuun tekemiseen, jota he eivät muuten saisi. Uudet kokemukset kasvattavat lapsen tietoutta myös omasta itsestään, siitä, millaisista asioista he nauttivat, sekä ymmärrystä omista kyvyistä ja taidoista. Leirit tuovat myös yhteisiä kokemuksia jaettavaksi muiden kanssa ja antavat lapsille puheenaiheita ja kertomuksia vietäväksi kouluun ja kavereille vapaa-ajalla kesän päättyessä.

Kesälukioseuran avoimissa vastauksissa korostui uuden oppiminen, etenkin sekä kielellinen, että kulttuurinen oppiminen. Kulttuuriset seikat tuotiin esille silloinkin, kun vastauksissa ei suoraan mainittu oppimista.

”hauskaa, viihtyisä, opin paljon uusia sanoja, leikkejä, kulttuuriin liittyviä asioita jne. Hän oli todella tyytyväinen opettajiinsa.”

Vanhemmille ja lapsille oli ollut merkityksellistä, että lapsi on saanut sekä oppia ja toteuttaa omaan kulttuuriinsa kuuluvia asioita, että oppia uutta muista kulttuureista ja kielistä.

Pelastusarmeijan lomakotitoiminnan leirejä koskevissa vastauksissa näkyi kristinusko ja kristillinen kasvatus. Yhteislaulu sai useampia mainintoja.

”Trampoliini, eläimet ja uiminen olivat kivoja. Yhteisleikit ihan top. Oppivat kivan ruokarukouksen ja rakettilaulun.”

”Että oli oppinut että Jeesuksen kanssa voi mennä kirkkoon juttelemaan”

Pelastusarmeijan lomakotitoiminta on tässä raportissa leiritoimintaa järjestävistä tahoista ainoa, joka ei ole uskonnollisesti sitoutumaton. Vanhempien ja lasten vastauksista oli luettavissa, että monille kristinuskon läsnäolo leiritoiminnassa oli tärkeää, mutta samalla uskonnollisen vakaumuksen mukana olo on saattanut vaikuttaa siihen, että leireille tulevat lapset

edustavat osin erilaisia ryhmiä kuin muiden yhdistysten leireille osallistuvat lapset, muiden uskontokuntien edustajien jäädessä helpommin pois.

5.2 Vertaisryhmän merkitys leireillä

Kotona lasten kertomuksissa leireillä koetusta nousi esille odotetusti kaverien merkitys leireillä. Osa vanhemmista mainitsi lapsen saaneen leirillä uusia ystäviä, osa taas mainitsi ystävät erittelemättä tarkemmin, oliko kyse ennalta tutuista kavereista vai leirin kautta tulleista. Jotkut vanhemmat kertoivat lapsen hyviin kokemuksiin vaikuttaneen sen, että leirillä sai viettää aikaa ennestään tuttujen kavereiden kanssa.

”Oli kivaa kun pääsi tuttujen kaverien kanssa samaan huoneeseen....”

”Hän kertoi innolla siitä miten oli saanut uusia kavereita ja heillä oli ollut samanlaiset kiinnostuksen kohteet mm. Sählyn pelaaminen...”

Joistakin vastauksista kävi ilmi, että lapset sosiaaliset suhteet vertaisryhmänsä kanssa ovat arjessa vähäiset.

”Leirillä oli sopivasti sääntöjä ja todella mukavia aikuisia. Myös, tuttuja kavereita aiemmilta leireiltä tuli heti tervehtimään ja, tästä jäi lapselle todella hyvä mieli, kun kavereita ei ole, kesälomalla nähnyt ja serkutkaan eivät ole juuri päässeet käymään.”

Leireillä, joiden lapsista iso osa tulee leireille Veikkauksen lomatuokea saaden, leiriohjelma, ohjaajien osaaminen ja yleinen ilmapiiri mahdollistavat myös toimintarajoitteisille lapsille tasa-arvoisen ympäristön viettää aikaa. Kaikille lapsille ja nuorille leirit tarjoavat myös tilaisuuden irrottautua arjen ympäristöstä ja siihen liittyvistä, joskus vahvoistakin, rooleista, joita esimerkiksi koulukiusaamisen uhrina oleminen saattaa heidän päälleen asettaa.

”... Sai uusia kavereita, joita on jo päässyt näkemäänkin. Tunsin itsensä tasa-arvoiseksi, kukaan ei pitänyt ”outona”.”

Jotkut lapset kokivat ulkopuolisuuden tunteita myös leirien aikana. Näissä tapauksissa esimerkiksi eläinten, mutta etenkin leirin ohjaajien merkitys lapselle oli suuri.

”Paikka ja varsinkin ohjaajat olivat loistavia. ...--... En päässyt jengiin mukaan, tunsin oloni syrjityksi. Muut tytöt olivat erilaisia.”

”Lapseni keskeytti leirin kahden päivän jälkeen, koska ei päässyt porukoihin mukaan. Muut olivat tuttuja jo ennestään.”

Yllä kuvailuissa tilanteissa ohjaajien ammattitaidolla ja läsnäololla on vaikutusta siihen, kuinka lapsi pääsee mukaan ryhmään. Isoissa lapsiryhmissä niin varhaiskasvatuksessa, lastensuojelussa kuin koulumaailmassakin vaarana on se, että hiljaisemmat ja vetäytyvät lapset ja nuoret jäävät vähemmälle huomiolle aikuisten keskittymisen kohdistuessa vilkkaampiin, mahdollisesti haastavakäytöksiinkin lapsiin ja nuoriin. Tätä voi ehkäistä sekä leirien henkilökunnan ja aikuisten ohjaamisella kohdistamaan huomiotaan lapsiin, jotka jäävät helposti taustalle, sekä mahdollisuudella palkata tai saada mukaan riittävästi ohjaajia, jolloin tasapuolisempi huomioiminen mahdollistuu.

Parasta lapsille -yhdistyksen vastauksien perusteella osaa leireille osallistuneista lapsista oli kotona mietityttänyt myös muiden lasten leirin keskeytyminen ja siihen johtaneet syyt.

”Lapsi oli leirillä vain yhden yön, joten vastauksia on hankala antaa. Koti ikävä oli liian suuri.”

”Leirikokemus ei oikein onnistunut. Lapsi ja hänen ystävänsä pyysivät päästä pois leiriltä vuorokauden jälkeen. Heidän kanssa neuvoteltiin, vanhemmat ja ohjaajat tsemppasivat, mutta pojat pitivät kantansa ja lopulta hain heidät pois. Leiriaikaa kertyi siis vain vuorokausi...--...”

”Kaikki oli kivaa. Joitakin lapsia oli jouduttu poistamaan leiriltä, se oli vähän mietityttänyt.”

Vastauksista sai kuvan, että jotkut lapset olivat kaivanneet vanhemmiltaan tukea asian käsittelyyn. Vastauksista ei suoraan käynyt ilmi, olivatko kyseessä yksittäisen leirin tapahtumat, mutta näin saattoi joidenkin vastausten kohdalla olettaa.

5.3 Ohjaajien merkitys leireillä

Analyysia aloittaessa oli odotuksena, että lasten kuvailuissa kavereiden merkitys leireillä nousisi korkealle. Kuitenkaan kavereiden ja vertaisryhmän merkitys ei lasten vastauksissa noussut kovinkaan paljoa suuremmaksi, kuin leireillä mukana olleiden aikuisten merkitys.

Pelastusarmeijan lomakotitoiminnan aineiston vastauksien kautta leirin ohjaajien merkityksellisyys ei noussut esille yhtä paljoa kuin verrokkijärjestöillä, mutta koska Pelastusarmeijan vanhemmille kohdistetut kysymykset erosivat muilta osin lähes täysin muiden järjestöjen kysymyksistä ja kysymyksen asettelusta, tulokset eivät ole vertailukelpoisia. Tästä syystä vertailuun otettiin mukaan vain kysymys siitä, mitä lapset olivat vanhemmilleen leiristä kertoneet. Mainittua kysymystä aiemmin esitettyyn avoimeen kysymykseen siitä, ”mikä teki leiristä turvallisen tai turvattoman”, 51/65 vastaajaa mainitsi leirin aikuiset turvallisuuden tunnetta lisääneenä tekijänä. Muut järjestöt eivät kysyneet tätä asiaa.

Ohjaajien rooli lasten ja nuorten turvallisuuden tunteen luomisessa näyttäytyi erityisen tärkeänä.

”Hänelle toi erityisesti turvallisuuden tunnetta ihanat ohjaajat ja hyvä huolto esim. terveydellisissä ja lääkinnällisissä asioissa. Vanhempana sain myös heti tunteen, että lapsesta pidetään erityisen hyvää huolta!...”

Avoimissa vastauksissa ohjaajien roolia ei aina kuvailtu tarkemmin, mutta vanhemmat toivat esille lasten puhuneen leirien ohjaajista. Maininnat olivat lähes poikkeuksetta positiivisia.

”Ohjaajat todella mukavia, nuoria ymmärrettiin hyvin. Oli palatessaan väsynyt mutta iloinen.”

”Etenkin ohjaajat ja heidän tempauksensa tekivät vaikutuksen. Esim. se sykähdytti kun lapset saivat äänestää kenet ohjaajista heitettiin järveen.”

Lapset ikävöivät ohjaajia leirien jälkeen, sekä toivoivat leirille lähtiessään tapaavansa edelliskesän ohjaajia. Suhteiden pysyvyys tuntui olevan tärkeää lapsille myös leirien kohdalla.

”... Olisi halunnut, että viime kesän ohjaajia olisi ollut myös ohjaajana. Sai uuden kaverin, jonka kanssa pitänyt yhteyttä myös leirin jälkeen.”

Palautelomakkeiden vastauksissa korostui usein myös yksittäisten ohjaajien suuri rooli osana lapsen onnistunutta leirikokemusta. Yksikin hyvä kohtaaminen turvallisen aikuisen kanssa voi lapselle olla merkityksellinen. Etenkin Lasten Kesä ry:n vastaajien kommentteista erottuivat leirien miespuolisille ohjaajille osoitetut kiitokset ja positiivinen palaute. Miesohjaajien rooli voi korostua etenkin sellaisten perheiden lasten kohdalla, joiden arjesta turvallinen miehen rooli puuttuu tai se on vähäinen.

”Leirin ohjelma oli kiva, mutta huone kaverit ei. Ohjaajat oli kivoja, etenkin (ohjaaja 1).”

”(ohjaaja 2) on kiva. Sai uuden kaverin. Sinilevä oli tyhmää.”

”(ohjaaja 3) opetti vuoleen kiehisää ja varvashipan. Kivoja kavereita.”

Ohjaajien merkitystä sivuavissa vastauksissa saattoi jonkin verran näkyä se, että Parasta lapsille -yhdistyksen leirit toimivat vapaaehtoistyön voimin ja palkattujen varhaiskasvatus-, ope- tus- ja sosiaalialan ammattilaisten sekä tulevien ammattilaisten sijasta leirien ohjaajat koostuvat vapaaehtoisista. Parasta lapsille -aineiston joukosta nousi esille hieman enemmän oh-

jaajien toimintaan kohdistunutta kritiikkiä esimerkiksi siitä, ettei kiusaamis-, tai muihin mahdollisesti haastaviin tilanteisiin oltu vanhempien tai lasten mielestä puututtu riittäväällä tavalla. Vastauksista ei käynyt ilmi, koskivatko vastaukset vain tiettyä tai tiettyjä leirejä.

”(ohjaaja)henkilön ohjaustaidot ja ajattelemattomat kommentit ja käytös...”

”Mukaan oli pakattu paljon vaihtovaatetta. Lapsi ei ollut huomannut itse vaaitaa vaatteita eikä kukaan ollut tästä hänelle sanonut. Lapsen vaatteet olivat TODELLA likaiset haettaessa.”

Toisaalta myös Parasta lapsille -leirien ohjaajat saivat runsaasti kiitosta.

”Ohjaajat ja toiset lapset olivat kivoja.Oli mukavaa tekemistä.Kaikki oli ollut kivaa tekemistä.”

Vapaaehtoistyö perustuu puhtaasti ihmisen haluun tehdä hyvää, eikä taustalla ole taloudellisia vaikuttimia. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan kautta tehty työ saattaa mahdollistaa leireille päätyvän heterogeenisemmän joukon aikuisia eri kulttuuri-, osaamis- ja ikätaustoista, joka sinällään saattaa olla monen lapsen kohdalla tukea antava tekijä.

Ohjaajien roolia tarkasteltiin vanhemmille suunnatun yhteisen, lasten kertomaa koskevan kysymyksen kautta.

Lisäksi lapsille osoitettujen, kiusaamista koskevien suljettujen kysymysten vastauksista kävi ilmi, että iso osa kaikista leiriläisistä koki ohjaajien puuttuneen kiusaamiseen silloinkin, kun vastaajat eivät olleet kiusaamista leirin aikana havainneet ollenkaan. Vastaajat mainitsivat mm., ettei kiusaamista ollut, koska siihen puututtiin, ohjaajat huolehtivat, että kaikki otetaan mukaan yhteiseen tekemiseen, tai että ohjaajat olisivat puuttuneet, jos kiusaamista olisi esiintynyt. Kun kiusatuksi koki tullessa 22 %, kiusaamista oli havainnut 36 % ja itse muita kiusannut oli 1 % vastaajista, ilmoitti 73 % vastaajista ohjaajien kuitenkin puuttuneen kiusaamiseen leirin aikana. Ohjaajien kerrottiin puuttuneen kiusaamiseen sekä keskustelemalla aiheesta etukäteen leiriläisten kanssa, että kiusaamistilanteissa joko kiusaajan, tai riidan kaikkien osapuolten kanssa yhdessä. Ohjaajien koettiin puuttuneen kiusaamiseen pääosin hyvin. Vastakkaisiakin kokemuksia oli ja vanhemmat toivat näitä vahvasti esiin avoimissa vastauksissaan. Osa lapsista puolestaan ilmoitti, että ohjaajat eivät puuttuneet kiusaamiseen, koska eivät joko olleet paikalla, tai lapset eivät kertoneet heille siitä.

6 Lasten kokemukset kiusaamisesta

Lasten kokemuksia kiusaamisesta selvitettiin sekä suljettujen kysymysten, että avointen kysymysten avuin.

Lapset eivät olleet vastanneet kysymyksiin välttämättä johdonmukaisesti, eivätkä kaikki vastaajat vastanneet jokaiseen kysymykseen, tai heidän valitsemansa vastausvaihtoehdot ja/tai avoimet vastaukset olivat ristiriidassa keskenään.

Lasten eriävistä kokemusmaailmoista kertoo sekin, että 22 % leireillä olleista lapsista koki tulensa jollakin tapaa kiusatuksi ja vain yksi prosentti koki kiusanneensa muita. Samanaikaisesti 36 % lapsista kertoi huomanneensa jotakuta toista kiusatun.

Järjestöjen yhteisesti luomalla kysymyspohjalla lapsilta kysyttiin avoimen kysymyksen kautta sitä, millaista kiusaaminen leirillä oli. Kysymys esitettiin yhteensä 1754 lapselle ja nuorelle.

Lomatukea saavista lapsista osa on erityisen tuen tarpeen piirissä olevia lapsia, joka joskus lapsen haasteista ja mahdollisista diagnooseista riippuen saattaa aiheuttaa esimerkiksi erilaiseen käyttäytymiseen ja impulsiivisuuteen liittyviä haasteita. Lapsi voi joko itse olla käytökseltään haastava, tai olla herkkä muiden toiminnasta kimpoaville ärsykeille. Myös lasten tarpeet, toiveet ja tottumukset läheisyyteen jka vuorovaikutukseen liittyen ovat toisistaan eroavaisia.

”Telttakylässä oli kaksi poikaa, joilla oli vähän keskinäistä, nahistelua kun toinen halusi olla (varsinkin alussa) koko ajan, toisen kanssa ja toista se alkoi ärsyttää. Tuolloin hän kehotti, toista lopettamaan, mutta toinen jatkoi lähellä, olemista/kaveeraamista.”

Lasten kokemukset kiusaamisesta olivat hyvin yksilöllisiä, ja vastausten epämääräisyyden takia monista vastauksista oli vaikea eritellä, millaista kiusaamista lapset olivat kokeneet tai nähneet.

”jumalia syrjittiin”

”Joku oli pahoittanut mielensä”

”Tylsää kiusaamista, ei ollu kivaa että kiusataan”

Kysymykseen vastaaminen osoittautui vastausten perusteella olleen osalle lapsista haastavaa. Jotkut lapsista vastasivat kiusaamisen olleen ”kivaa” ja osassa vastauksista kerrottiin, ettei vastaaja joko osaa tai halua vastata kysymykseen tai hän ei tiennyt, millaista kiusaaminen oli.

”en haluu kertoa ja muakin kiusattiin”

”Ei ollut kiusaamista? Ainakaan minulla! Joillainen oli jossain vaiheessa oli jotain väkivaltaa?? Tai jotain semmosta?”

"En osaa :("

Osa vastaajista toi esille, että eivät olleet itsekään aivan varmoja siitä, oliko kyseessä kiusaaminen.

"se oli vähä, en oikee tiiä oliko se kiusaamista, mutta joku kommentoi kuulolaitteistani"

Vastauksista ei myöskään aina käynyt ilmi, olivatko lapset kokeneen tai nähneet varsinaista kiusaamista, vai oliko kyse leikkimielisestä kiusoitteilusta.

"Tavallisia riitoja"

"Ei kiusaamista, mutta pientä sanaharkkaa ja riitoja"

"Nuorempi Leiriläinen ärsytti kokoajan. Ei varsinaista kiusaamista."

"pojat kiusaa leikillä"

Kaikki lapset, joille kysymys oli esitetty, eivät vastanneet kysymykseen, vaikka olivatkin aiemmin suljettujen kysymysten kohdalla ilmoittaneet tulleen kiusatuksi, kiusanneensa itse, tai nähneensä kiusaamista. Osa taas vastasi kysymykseen, vaikka olivat aiemmin ilmoittaneet, etteivät havainneet leirillä lainkaan kiusaamista. Näin tapahtui silloinkin, kun kysymys oli kirjoitettu muotoon "Jos huomasit tai koit kiusaamista, niin kerro millaista kiusaamista leirillä oli?"

Vastauksissa, joissa kiusaamista eriteltiin tarkemmin, saattoi näkyä myös se, kuinka kysymystä oli leirillä ohjaajien toimesta lapsille avattu. Osan vastauksista saattoi myös olettaa olevan nk. huumorivastauksia.

"Herran jumala ei kiusattu kettää."

Jotkut vastanneista lapsista tunnustivat kiusanneensa itse muita.

"vedin tyyppii turpaan"

"Sisartani haukuin. Käytökseeni puututtiin"

Pelastusarmeijan aineistosta huomioitiin vain 190 lapsen ja nuoren vastaukset, joille yhteinen kysymys siitä, millaista kiusaamista leirillä oli, oli esitetty. Heistä 122 vastasi kysymykseen, mutta moni vastasi esimerkiksi ajatusviivalla tai kertomalla, ettei kiusaamista esiintynyt. Ainoastaan tältä ryhmältä saimme avoimet vastaukset sellaisenaan, muiden osalta saimme vastaukset kysymykseen valmiiksi teemoiteltuna ryhmittäin, jolloin sitä, kuinka moni oli kokenut

tai nähnyt minkäkinlaista kiusaamista, ei voitu muihin järjestöihin peilaten vertailukelpoisella tavalla selvittää.

Kesälukioseuralta saimme lasten vastauksien osalta valmiin koonnin, joten luvut ovat Kesälukioseuran laskemia, eikä vastausten käsittelyä voida tehdä täysin vertailukelpoisella tavalla muihin nähden. Kesälukioseura oli yhdistyksistä ainoa, joka kysyi leireillä olleilta lapsilta, tunsivatko he kuuluvansa ryhmään ja saivatko he leirillä uusia ystäviä.

Näistä syistä johtuen varsinaisia prosenttilukuja lasten kiusaamiskokemuksille olisi ollut vaikea laskea, joten yleisimpiä kiusaamiskokemuksia kuvataan seuraavalla graafilla vertaamalla vastausten määrää kunkin teeman alla toisen teeman alle kerättyihin vastauksiin, ei vastaajien määrään.

Suurin osa lasten leireillä kokemasta kiusaamisesta oli verbaalista kiusaamista, kuten haukkumista, nimittelyä ja pahan puhumista. Teeman alle laskettiin ne vastaukset, joissa selkeästi kuvattiin kiusaamisen olleen sanallista kiusaamista.

”Haukkumista (sisarrakkautta)”

”haukkumista ja nimittelyä”

Välillä lapset kokivat kiusaamisena jonkin sellaisen asian, joka välttämättä ei tekijän tai tekijöiden mielestä ole sitä ollut. Tällaisia ovat lasten mielestä olleet mm. toisten lelujen kommentointi tai puheet siitä, että vastaaja olisi tehnyt tai sanonut jotakin, jota hänen mukaansa ei ole tapahtunut.

”Työt sanoi että olen kirjoittanut kirjeen mutta en oo”

”unikaverilleni naurettiin”

”puhuttiin toisista paskaa ja tungettiin yksityisillä kysymyksillä”

Iso osa lapsista, joille kysymys kiusaamisen laadusta esitettiin, ei kuitenkaan vastannut siihen, tai vastasi tavalla, jota ei voitu huomioida vastauksissa. Moni vastaus kuvasi kiusaamisen olleen esimerkiksi ärsyttämistä, mutta nämä vastaukset jätettiin huomiotta, mikäli niistä ei käynyt ilmi, millä tavoin ärsyttäminen oli vastaajan kokemana tapahtunut. Huomiotta jäivät myös ne monet vastaukset, joissa kiusaamista kuvattiin sanoilla ”tappelu” tai ”riitely”. Tällöin ei selvinnyt se, millaisesta toiminnasta oli kyse, eikä se, oliko kyseessä ns. varsinainen kiusaaminen tai siitä johtunut reagointi, vai molemminpuolinen tilanteen kärjistyminen. Lasten ja nuorten vastauksista saattoi kuitenkin päätellä lasten jossakin määrin kokeneen tapahtuvan kiusaamiseen verrattavana asiana silloinkin, kun tappelut ja riitelut eivät kohdistuneet heihin itseensä.

Fyysistä kiusaamista, kuten lyömistä, potkimista tai tönimistä kertoi nähneensä tai kokeneensa 147/1754 vastaajaa.

”Revittiin tukasta, nostettiin ilmaan kaulasta”

”Riita, tappelu ja kamppaaminen”

”(nimi) kuristettiin”

Voidaan kuitenkin katsoa, että vaikka kokemukset fyysisestä kiusaamisesta näyttäytyivät ehkä lapsille helppoina tuoda sanallisesti esille, ei leireille osallistujien määriin verrattuna ruumiillinen väkivalta tai kiusaaminen ollut kuitenkaan yleistä leirien aikana.

Myös omaisuuteen kohdistuva nauraminen, nimittely, varastaminen, ilkivalta tai lievempi puuttuminen koettiin monen vastaajan toimesta kiusaamisena.

”toisten tavaroiden rikkominen ja penkominen toisten yksityis asian levittäminen”

”Nimittelyä ja toisten tavaroihin koskemista.”

”koskettiin ja piiloteltiin toisten kamoja”

Kommentit esimerkiksi lippiksen heittelystä toistuivat kautta aineiston.

”heittelemistä toisten lippistä!”

Unilelujen heittely, niille nauraminen tai muu puuttuminen koettiin lasten vastausten perusteella helposti henkilökohtaisena loukkauksena. Tällainen toiminta saattaa muista lapsista ja ehkä joskus lapsia valvovista aikuisistakin vaikuttaa varsin viattomalta ja harmittomalta. Lapselle oma unilelu saattaa kuitenkin olla hyvin tärkeä ja tuoda turvaa vieraassa ympäristössä, jolloin lapsi kokee asian hyvin toisenlaisena kuin muut hänen ympärillään.

”heiteltiin toisen pehmolelua”

”Mua kiusattiin niin, että mun nukkea kiusattiin rääsy-nukeksi. Joku poika sano, et älä kyllää nukenkantajaa. Mutta se oli pientä.”

Toisten tavaroiden rikkominen oli vastausten perusteella satunnaista, ja kohdistui pitkälti leirien aikana tehtyihin tekeleisiin tai esimerkiksi piirustuksiin. Oman käden jäljen rikkominen harmitti lapsia.

”rikottiin toisten liskoja ja muuta tyhmää”

Varastaminen mainittiin toistuvasti. Lähes kaikki varastamista koskevat kommentit käsittivät karkkien varastamista muilta.

”Teltoista varastettiin karkkia salaa.”

Ulkopuolelle jättämisen ja jäämisen kokemukset leireillä olivat vastaajamääriin nähden vähäisiä, etenkin huomioiden leireille osallistuvien lasten erilaiset taustat, mahdolliset haasteet ja erityispiirteet ja ikäjakauma.

”Toisten selän takana puhumista ja haukkumista. Jätettiin pois ryhmästä ja mulkoiltiin. Hieman myös varastamista ja yöllä valvottamista.”

Lasten avoimista vastauksista kerättiin ainoastaan 17 suoraa mainintaa ryhmän ulkopuolelle jäämisestä, kun kysymys oli esitetty 1754 lapselle ja nuorelle. Samanaikaisesti vanhempien avointen vastausten kautta kävi ilmi suuren osan lapsista kokeneen kaverit yhtenä merkityksellisimmistä asioista leireillä oloonsa liittyen.

Kaikkien yhdistysten vastauksista kävi ilmi veden heittäminen tapana kiusata muita. Se, missä tilanteissa veden heittämistä oli tapahtunut, ei käynyt ilmi. Osa avoimista vastauksista viittasi siihen, ettei vastaaja välttämättä kokenut veden heittämistä varsinaisena kiusaamisena, vaikka siitä mainittiinkin.

Myös maininnat unirauhan häirinnästä, sekä tulosta toisten telttaan tai huoneeseen, toistuvat avoimissa vastauksissa. Huoneisiin ja telttaan tuloa ei nostettu esille erikseen, sillä vastauksista oli vaikeampaa päätellä, millaisissa tilanteissa tätä tapahtui ja oliko tulo epätoivottu vain tietyn huoneen tai telttakunnan jäsenen osalta ja yritettiinkö siihen puuttua. Herättämisestä, valvottamisesta ja unirauhan häirinnästä lapset mainitsivat sekä avoimissa vastauksissaan kysyttäessä sitä, millaista kiusaamista leireillä oli, että vanhempien avointen vastausten kautta. Riittävä ja laadukas yöuni vaikuttaa mielialaan ja jaksamiseen paljon ja huonosti nukutut yöt saattavatkin helposti lisätä sekä kiusaamista, että kiusatuksi tulemisen kokemuksia leireillä.

”ei saanut nukahdettua kun huonekaverit huusivat.”

”Telttakaveri ei antanut iltaisin nukkua.”

Yöunien häirintä ja unen huono laatu olivat puhuttaneet lapsia vielä kotonakin.

Veikkauksen lomatuella leireille tulevien lasten joukossa on myös lapsia, joilla on erityisen tuen tarpeita ja joiden käytös voi paikoin olla haastavaa. Vastausten perusteella sekä vanhemmat että lapset itse osasivat usein suhtautua ymmärtäväisesti tämänkaltaisiin haasteisiin. Vastauksista ei selvinnyt, kuinka paljon asiaa oli käsitelty leiriläisten tai heidän vanhempiensa

kanssa. Siitä, minkälaiset asiat saattavat vaikuttaa toisten käytökseen puhuminen yleisellä tasolla voi kuitenkin kasvattaa sekä vanhempien että lasten ymmärrystä esimerkiksi neurologisiin erityispiirteisiin liittyen.

”Leirillä oli lapsi joka vähän potki, mutta se johtui siitä kun ei kyennyt itseensä hillitsemään niin paljoa. Poika oli muuten ihan kiva”

”... Mietimme yhdessä oliko pojalla, joka toisia kiusasi, jokin sellainen ongelma, joka aiheutti kyseisen kaltaisen käytöksen.. tätä asiaa olisi ollut varmastiikin hyvä käydä paremmin läpi leirillä.”

Ohjaajien merkitys korostuu myös siinä, kuinka kiusaamiseen puututaan, miten sitä ennaltaehkäistään ja mikä on esimerkiksi ohjaajien ammattitaito ja millaiset heidän valmiutensa sekä toimia erityislasten kanssa että ohjata suurempia lapsiryhmiä.

7 Yhteenveto

Raportin analyysi perustuu yli 1700 leiripalautteisiin vastanneiden lapsen ja nuoren avoimiin ja suljettuihin vastauksiin, sekä pienempään määrään vanhemmille kohdistettuja avoimia ja suljettuja kysymyksiä vastauksineen. Vastauksista keskeisimmälle paikalle esille nousevat teemat olivat lasten tarpeiden ja hyvinvoinnin kohoaminen vanhempien oman hyvinvoinnin edelle, leirien kautta saadut positiiviset kokemukset lasten ja nuorten arjessa, sekä leirien ohjaajien suuri merkitys leirillä oloaikana.

Ohjaajat vaikuttivat lasten viihtymiseen sekä oman läsnäolonsa, persoonansa että järjestämänsä ohjelman kautta. Ohjaajat loivat turvallisuudentunnetta lapsille leirien aikana, sekä vaikuttivat vanhempien turvallisuudentunteeseen heidän jättäessään lapsensa leirien aikuisen huolehdittavaksi.

Ystävien rooli nousi vastauksissa esille odotetulla tavalla. Suuri osa vanhempien ja lasten vastauksista tuli Veikkauksen tukea saaneilta perheiltä. Kaikkien järjestöjen kohdalta tietoa siitä, kuinka moni vastanneista perheistä oli saanut tukea, ei ollut. Tukea on mahdollista saada taloudellisin, terveydellisin ja sosiaalisin perustein. Tästä johtuen leireillä kesäänsä viettävistä lapsista moni tulee joko perheestä, jonka tilanne on jollakin tapaa haastava, tai heillä itsellään on esimerkiksi terveydellisiä haasteita ja keskimääräistä vahvempaa tuen tarvetta.

Lapset ja nuoret, joilla on erilaisia toimintarajoitteita, kokevat muita selvästi useammin syrjivää kiusaamista. Lisäksi yksinäisyyden tunteet sekä tyytymättömyys elämään ovat heillä muita yleisempiä. Tyytymättömyyden tunnetta esiintyy enemmän etenkin kognitiivisiin toimintoihin liittyvistä vaikeuksista kärsivillä nuorilla. (Kanste, Sainio, Halme & Nurmi-Koikkalainen 2018.)

Myös näistä syistä tuettu leiritoiminta tukee lapsiperheiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti tarjotessaan uusia kokemuksia, luodessaan osallistumismahdollisuuksia erilaiseen toimintaan ja samalla antaessaan tilaisuuden solmia sellaisia sosiaalisia suhteita, joita oma arkiympäristö ei ehkä tarjoa. Leirillä lapsi irtaantuu arkiympäristöstään, eikä ole sidottu sen tai siihen liitoksissa olevien ihmisten hänelle asettamiin raameihin.

Toimittamassaan Nuorisoseuran verkkojulkaisussa ”Myönteinen tunnistaminen” Kallio, Koriamäki ja Häkli (2015) huomauttavat sosiaalisen ja yhteiskunnallisen tuen ulottamisen kaikille lapsille ja nuorille olevan keskeinen lähtökohta lapsilähtöisessä hyvinvointiyhteiskunnassa, sillä sekä hyvinvointi että syrjäytyminen ovat mahdollisia kenen tahansa kohdalla. Kallio ym. painottavat nuorten yksilöllisiä tarpeita ja tarpeiden myönteistä tunnistamista. Julkaisussa tähdennetään osallisuuden merkitystä sivuten myös sitä, kuinka perheiden erilainen taloudellinen asema vaikuttaa lapsen osallistumismahdollisuuksiin ja siihen, millaiseksi lapsi tai nuori kokee oman asemansa yhteiskunnassa. Esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien puute vanhempien huonon taloustilanteen takia saattaa sysätä nuoren syrjään muun kaveripiirin tekemisistä ja tiiviistä yhteisöstä ja näin edesauttaa eriarvoisuuden ja yksinäisyyden tunteiden syntymistä.

Palveluja tarvitseville lapsille ja nuorille tulisikin pystyä tarjoamaan riittävästi positiivisia kokemuksia, tavoitteiden saavuttamista, sekä hyviä, pysyviä ihmissuhteita, heitä tukevia yhteisöjä ja voimaannuttavia kohtaamisia ajassa, jossa esimerkiksi lapsiperheiden köyhyys on kasvussa. Tästä näkökulmasta katsottuna tuettu leiritoiminta sekä sen kehittäminen on tarpeellinen, oikein kohdennettu tukimuoto, jonka kohdalla kysyntä lasten leiripaikoille vaikuttaa lähes kauttaaltaan olevan suurempaa, kuin tällä hetkellä tarjolla olevien leiripaikkojen määrä.

Yhteenvetona voisimme kuvailla tuloksia yhdellä sanalla, joka oli erään vanhemman vastaus kysymykseen: Arvioi, miten leiri tuki perhettänne?

”Tuki.”

Lähteet

Painetut

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Vaajakoski: Gummerrus.

Sähköiset

Ehkäisevä lastensuojelu 2015. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.1.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>

Kallio, K., Korkiamäki, R. & Stenvall, E. 2015. Arjen moninaisuuden tavoittaminen tutustumisen kautta. Teoksessa Kallio, K., Korkiamäki, R. & Häkli, J. Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisu, 39-64. Viitattu 17.9.2019. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf

Kanste, O., Sainio, P., Halme, N. & Nurmi-Koikkalainen, P. 2018. Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvu ympäristön turvallisuus. Tutkimuksesta tiiviisti 24 / Elokuu 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 14.9. 2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136768/URN_ISBN_978-952-343-156-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 3.8.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki#L2>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014: 28 §. Viitattu 14.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Julkaisemattomat

Lasten Kesä ry:n palautekyselyjen aineistot

Leirikesän palautekyselyjen aineistot

Kesäleiriyhdistys -76:n palautekyselyjen aineistot

Kesälukioseuran palautekyselyjen aineistot

Parasta Lapsille palautekyselyjen aineistot

Pelastusarmeijan palautekyselyjen aineistot

Liite 2: Saatekirje ja haastattelykysymykset vanhemmille

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Opiskelemme sosionomeiksi Laurea ammattikorkeakoulussa. Teemme opinnäytetyötä lasten kesäleiritoiminnan vaikutuksista lasten ja perheiden arkeen ja hyvinvointiin. Tutkimuksen avulla on tarkoitus saada tietoa millaisia vaikutuksia kesäleiritoiminnalla on ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Opinnäytetyö toteutetaan analysoimalla järjestöjen yhdessä laatimat kyselyt sekä lisäksi teemme haastatteluja leiriohjaajille sekä lasten vanhemmille saadaksemme tarkempaa tietoa vaikutuksista.

Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastattelut toteutetaan anonymisti ja ehdottoman luottamuksellisesti. Kenenkään osallistujan tiedot eivät paljastu tuloksissa, emmekä kysy haastateltaviemme nimiä tai muita tunnistetietoja. Osallistuessaan opinnäytetyömme haastatteluun kukin haastateltava sitoutuu antamaan itseltään kerätylle aineistolle jatkotutkimusluvan, jolloin haastattelujen perusteella kerättyä tietoa voidaan käyttää pohjana myös myöhemmissä tutkimuksissa. Luottamuksellisuus toteutuu myös mahdollisissa jatkotutkimuksissa.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Maire Antikainen Laurea ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

Ystävällisin terveisin Hanna Taipale ja Susanna Ruiz

Haastattelukysymykset:

1. Koetko leirin vastanneen sisällöllisesti perheenne (sinun ja lapsesi) tarpeisiin?
Miten/miksi ei?
2. Ajatteletko, että lapsen osallistumisesta leirille on apua tai iloa myös leirin loppumisen jälkeen? Millä tavoin?
3. Miten mielestäsi tämänkaltaista kesäleiritoimintaa voitaisiin vielä kehittää ja parantaa?
4. Koetko lapsesi tulleen leirillä kohdelluksi tasavertaisena muihin nähden?
5. Saako lapsesi leiriltä joitakin sellaisia kokemuksia, joita arkielämässä olisi vaikeampi saada? (esim., luonto, tutustuminen erilaisiin ihmisiin, kielitaidon kehitys, jne.)

Liite 3: Ohjaajien haastattelukysymykset ja saatekirje

Ohjaajien haastattelut

Opiskelemme sosionomeiksi Laurean ammattikorkeakoulussa. Teemme opinnäytetyötä lasten kesäleiritoiminnan vaikutuksista lasten ja perheiden arkeen ja hyvinvointiin. Tutkimuksen avulla on tarkoitus saada tietoa millaisia vaikutuksia kesäleiritoiminnalla on ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Opinnäytetyö toteutetaan analysoimalla järjestöjen yhdessä laatimat kyselyt sekä lisäksi teemme haastatteluja leiriohjaajille sekä lasten vanhemmille saadaksemme tarkempaa tietoa vaikutuksista.

Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastattelut toteutetaan anonymisti ja ehdottoman luottamuksellisesti. Kenenkään osallistujan tiedot eivät paljastu tuloksissa.

Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Maire Antikainen Laurea ammattikorkeakoulusta. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

Ystävällisin terveisin Hanna Taipale ja Susanna Ruiz

1. Kuinka hyvin koet leirin vastaavan lasten ja heidän perheidensä yksilöllisiin tarpeisiin? Millaisia ovat suurimmat haasteet tässä suhteessa?
2. Mitä taitoja lapset oppivat leirillä?
3. Ajatteletko, että lapsen osallistumisesta leirille on hänelle ja hänen perheelleen apua tai iloa myös leirin loppumisen jälkeen? Millä tavoin?
4. Millä tavoin erityistä tukea tarvitsevat lapset otetaan huomioon leiritoiminnassa?
5. Millaisia haasteita leireillä on tullut esille ja miten puututte niihin?
6. Millaisia tavoitteellisia työmenetelmiä leirillä käytetään? Miten ja milloin?
7. Millaista palautetta saatte lapsilta leiritoiminnasta?
8. Miten mielestäsi tämänkaltaista kesäleiritoimintaa voitaisiin vielä kehittää ja parantaa? Mitä se vaatisi?